

DropOuts.

GYMNASIESKOLAN & AVHOPPEN • 2014

SKOLANS HJÄLTAR

I tv-serien »DropOuts« kunde man följa deras kamp mot skolavhoppen. Nu har kamerorna slocknat men för Camilla Persson-Kareliusson, Emma Ståhl och Johanna Bogfors fortsätter arbetet som vanligt.

NOTAN: 260 miljarder för avhopp

SVAGBEGÄVNING FLEXIBEL UNDERVISNING SOCIALT UTANFÖRSKAP

Nytändning Ahmed trivs på svetssskola

Rätt till stöd Pedagogikprofessor Ulla Ek vill se mer individanpassad hjälp

TEMAGRUPPEN UNGA I ARBETSLIVET

Vi samlar och sprider erfarenheter från ungdomsprojekt inom Europeiska Socialfonden
och vi motverkar strukturella hinder för ungas etablering

SKOLAVHOPP
NYHETSBRÄV
RAPPORTER
METODER OCH
ERFARENHETER
FILMER
STATISTIK M.M.

WWW.
TEMAUNGA
.SE

EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska socialfonden

Nästan 25 procent av Sveriges gymnasieelever klarar inte examenskraven. **15 procent** av eleverna får F eller streck i ett eller flera ämnen. De sista **10 procenten** är de som inte ens får F eller streck.

De sista 10 procenten är avhopparna.

EUROPEISKA SOCIALFONDEN ÄR EU:s viktigaste verktyg för att skapa fler och bättre jobb i Europa. I Sverige stöder Socialfonden projekt som främjar kompetensutveckling och motverkar utanförskap. Många av projekten runt om i landet bedriver verksamhet för unga som varken arbetar eller studerar. Kommunal, statliga, privata och ideella aktörer driver dem ofta gemensamt. Projekten Plug In på Åre gymnasieskola och KomBack i Vetlanda kommun är två intressanta exempel.

De hjälper inte bara unga att ta livsviktiga steg i riktning mot studier eller arbete utan bidrar också till ett långsiktigt strategiskt förändringsarbete i riktning mot ett samhälle där unga har verklig tillgång till välfärd och inflytande.

Tv-serien DropOuts och det här magasinet är producerade av Rundfunk Media på uppdrag av Temagruppen Unga i arbetslivet som är ett samarbete mellan Myndigheten för ungdoms- och civilsamhälles-

frågor, Arbetsförmedlingen, Skolverket, Försäkringskassan, Socialstyrelsen, Sveriges kommuner och landsting (SKL) och Communicare. På Svenska ESF-rådets uppdrag samlar och sprider vi erfarenheter från ungdomsprojekt inom Europeiska Socialfonden. Vi ska också motverka strukturella hinder för ungas etablering.

VI HOPPAS ATT tv-serien och det här magasinet ska bidra till att utveckla det förebyggande arbetet på skolorna så att färre elever väljer att avsluta sina studier i förtid. Vi vet att det är där som förändringen och det hårda arbetet måste ske, men att vi alla måste bidra. Därför tackar vi för ert viktiga arbete och hoppas att såväl magasinen som tv- och radio-programmen ger ny kunskap och inspiration.

SUSANNE ZANDER
Ordförande
Temagruppen Unga i arbetslivet

UTANFÖR ●
Hela 50 000
elever mobbas
i skolan enligt
Skolverket.

40

8

● **TV-HJÄLTAR!**
Camilla Persson-
Kareliusson,
Emma Ståhl och
Johanna Bogfors
hjälpes ungdomar
i tv-serien
»DropOuts«.

84

● **FRAMTIDVALET**
På Vägval framtid får ungdomar som
hamnat snett i livet en fristad och
hjälp att ta sig tillbaka in i samhället.

22 Samtal. Åsa Lindh är general-
direktör för Svenska ESF-rådet.

28 Reportage. Pluginnovation samlar
bästa sätten att motverka avhopp.

32 Samtal. SVEA:s ordförande Mimmi
Garpebring om skoldebatten.

50 Samtal. Jacob Neves mobbades
i skolan för sin sexuella läggning.

54 Samtal. Caroline Lekardals dotter
blev misshandlad i skolan.

64 Nedslag. Uppsala kommun satsar
på sommarskola.

66 Nedslag. Navigatorcentrum
i Trelleborg får ungdomar i arbete.

80 Reportage. Kriminalvårdens
klientutbildning skolar intagna.

92 Samtal. Joanna Halvardsson om
att leva med Aspergers syndrom.

● NOTAN FÖR AVHOPPEN

Nationalekonomen Ingvar Nilsson sätter en prisplapp på avhoppen: 260 miljarder kronor – om året.

70

● DE BORTGLÖMDA

Var sjätte elev är svagbegåvad – och många får inte rätt stöd.

108

128

● ELDSJÄL

Danijela Radovanovics förorts-uppväxt är hennes bästa verktyg.

DropOuts är ett magasin och en tv-serie om de ungdomar som hoppar av gymnasiet och vad som görs för att hjälpa dem klara sig igenom skolan.

Projektledare
Linus Källander

Redaktör
Marcus Pettersson

Art director
Niklas Wennergren

Skribenter
Erika Granath, Sara Håkansson och Johanna Senneby.

Omslagsfoto
Olivia Jeczmyk

Tryckeri
EO Grafiska,
Skarpnäck

Adress
Myndigheten för
ungdoms- och civil-
samhällesfrågor,
Box 17801,
118 94 Stockholm

Telefon
08-566 219 00

Fax
08-566 219 98

E-post
temagruppen@
mucf.se

Webbplats
www.temaunga.se
www.rundfunk-
media.se

»Tiden går fort de här åren.
**Hamnar man efter i tidig ålder hamnar
man lätt långt efter** sedan.«

Ulla Ek, professor i specialpedagogik vid Stockholms universitet **på sidan 96.**

96 Reportage. Proffessor Ulla Ek vill se mer individanpassat stöd.

104 Nedslag. Ungdomskraft hjälper skoltrötta ungdomar på Gotland.

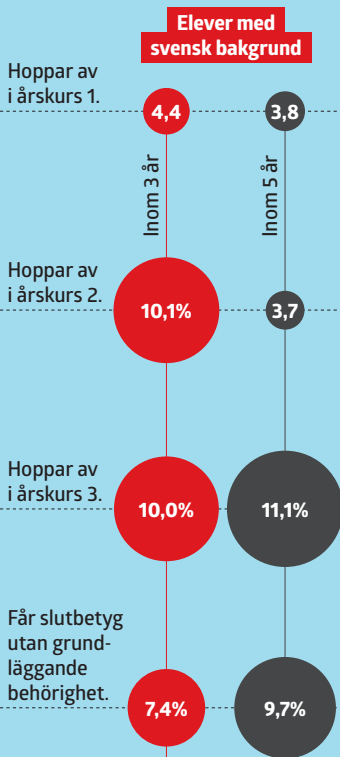
114 Nedslag. Spira Unga i Skellefteå skapar framtidstro.

118 Reportage. Mölndal vet hur man integrerar nyanlända elever.

122 Samtal. Anders Lovén vill skärpa informationsansvaret.

124 Reportage. I Danmark ligger fokus på utbildning.

DE OBEHÖRIGA

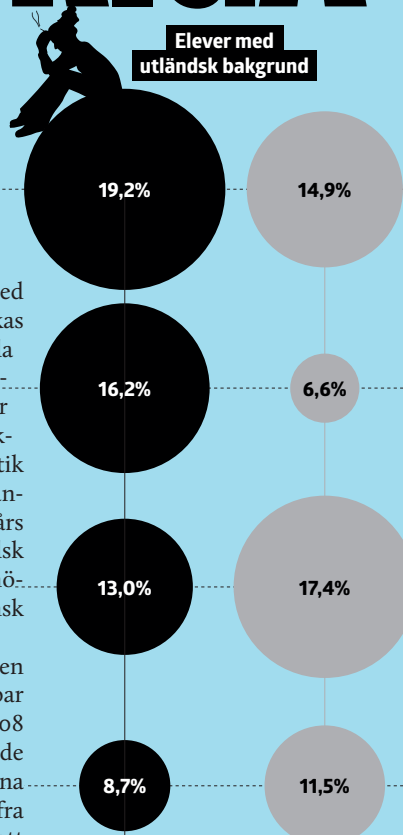
Steget in i den svenska gymnasieskolan blir svårt för många elever med utländsk bakgrund.

Skillnaden mellan hur ungdomar med utländsk och svensk bakgrund lyckas på gymnasiet är stor. Personer födda utanför Sverige eller vars båda föräldrar är födda utanför Sverige, har enligt Skolverkets definition utländsk bakgrund. Myndigheten beskriver i sin statistik hur eleverna lyckas. År 2010 började sammanlagt 118 371 elever gymnasiet. Efter tre års studier hade 43 procent av dem med utländsk bakgrund gått ut med grundläggande behörighet medan samma siffra för de med svensk bakgrund var drygt 68 procent.

Den mest anmärkningsvärda skillnaden finns i siffrorna för hur stor andel som hoppar av redan under första läsåret. Av de 22 508 elever med utländsk bakgrund som påbörjade gymnasiet år 2010, avbröt 19 procent sina studier under det första året. Samma siffra för elever med svensk bakgrund låg på blott 4,4 procent. En relativt stor del av skillnaderna försvinner om hänsyn tas till elevernas socioekonomiska bakgrund.

» **LÄS MER:**
Ahmed, 20, fick nytändning – på svets-skola, s. 118.

Elever med utländsk bakgrund

68,2%

av eleverna med svensk bakgrund tar studenten med grundläggande behörighet inom tre år.

42,8%

av eleverna med utländsk bakgrund tar studenten med grundläggande behörighet inom tre år.

49,6%

Ytterligare 6,8 procent av eleverna med utländsk bakgrund, 49,6 procent, klarar av gymnasiet inom fem år. Motsvarande siffra för elever med svensk bakgrund är **71,8 procent**.

ALICE BAH KUNHKE:

Siffror och statistik räcker inte – nu måste vi på allvar diskutera »en skola för alla«

FLER ÄN 100 000 ungdomar i åldern 16–25 år har varken arbetat eller studerat under ett helt år. Det är alarmerande siffror från den senaste uppföljningen av antalet unga som varken arbetar eller studerar från Temagruppen Unga i arbetslivet. För många av dessa unga var skoltiden en lång tid av misslyckanden. Misslyckanden som skulle ha kunnat förebyggas. Men det räcker inte att samla siffror och statistik – nu måste vi på allvar diskutera »en skola – för alla?«.

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor, MUCF, arbetar genom Temagruppen Unga i arbetslivet mot skolavhopp tillsammans med flera andra myndigheter och organisationer.

I ett nytt och unikt samarbete med UR, och med hjälp av produktionsbolaget Rundfunk samt med finansiering från Svenska ESF-rådet, har vi gjort tv-serien »DropOuts«. Vi vill visa upp det svåra och viktiga arbete som görs i Vetlanda och Åre för att förebygga och motverka avhopp och som skulle behöva göras i varennda kommun i Sverige.

TVÅ VIKTIGA NYA perioder inom svensk ungdomspolitik börjar nu: Riksdagen behandlar i juni regeringens proposition »Med fokus på unga« där ungdomspolitikerna för de närmaste åren formuleras. Ungdomsminister Maria Arnholm menar att det viktigaste regeringen gör nu för unga handlar om att se till att ingen sviks av

skolan och politiken skriver fram insatser för dem som varken studerar eller arbetar.

Dessutom har regeringen beslutat om ett nytt Socialfondsprogram om nära åtta miljarder kronor för perioden 2014–2020. Socialfonden är EU:s viktigaste verktyg för jobben i Europa. Det nya programmet har tydligare fokus än tidigare på ungas övergång mellan skola och arbete bland annat genom 741 miljoner kronor i ett nytt programområde, Sysselsättningsinitiativet för unga.

UNGDOMSPOLITIKEN OCH Socialfondsprogrammen innebär nya initiativ och stora resurser för unga. Min vision är att vi ska kunna »gifta ihop« de två satsningarna Sverige och Europa gör från varsitt håll för samma målgrupp. MUCF vet en massa om unga som hoppar av och unga som varken studerar eller arbetar.

Temagruppen sprider sina resultat och rapporter, inte minst genom tv där »DropOuts« nådde fler än 100 000 tittare i snitt varje sändningsvecka.

Nu ser vi framåt och planerar för att fördjupa och nå ut ännu bredare med befintlig och ny kunskap. MUCF kommer att vara temagruppens trogna och stabila partner i arbetet som går hand i hand med våra egna och växande kunskapsuppdrag den närmaste perioden. Tack alla inblandade!

ALICE BAH KUNHKE är generaldirektör på Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor.

Hej igen!
Hoppar du
di tillbaka med
nya krafter.
Såklart en
bevakning
på mobilen!
Har varit skittråkigt
här utan dig.
Men snart är vi back
on track!!! :-)
See You :-)

F&T

EMMA!
I love you!
I love you!
I love you!

DE INSPIRERAR MED HUMOR GLÄDJE

text & foto Sara Håkansson

**Emma Ståhl och Camilla Persson-Kareliusson
älskar sitt jobb. På ESF-projektet KomBack
i Vetlanda hjälper de ungdomar som hoppat av
gymnasiet att komma tillbaka.
Följ deras roliga – men tuffa – kamp
i tv-serien »DropOuts«.**

Det svåraste med jobbet är paradoxalt nog också det bästa.

– Eftersom man använder sig själv som främsta verktyg gäller det att hela tiden ha mycket att ösa ur och det kan göra arbetet sårbart om det till exempel händer saker

på det privata planet.

Samtidigt är det ju det absolut bästa med det här arbetet, att man har möjlighet att använda sig av just den man är, att det man själv har med sig verkligen kan hjälpa någon annan. Det säger Camilla Persson-Kareliusson som arbetar som coach i projektet KomBack.

»Jag hoppas att jag på något sätt alltid får jobba med ungdomar för det **har lärt mig så oerhört mycket.**«

Emma Ståhl, biträdande projektledare på KomBack

I »gröna huset« i Vetlanda drivs projektet KomBack, som riktar sig till sex olika målgrupper. Projektet innefattar gymnasieelever som är inskrivna på IM-programmet men studerar i KomBacks lokaler, ungdomar som har avslutat sina gymnasiestudier och söker jobb eller praktik, elever som fortfarande går på gymnasiet men behöver motivationshöjande insatser, de ungdomar som ingår i kommunens informationsansvar, hemmasit-tare samt ensamkommande flyktingbarn som flyttat till eget boende. Sammanlagt rör det sig om cirka 70 ungdomar som berörs av KomBacks verksamhet.

– Jag hoppas att jag på något sätt alltid får jobba med ungdomar för den här målgruppen har lärt mig så oerhört mycket, säger Emma Ståhl, biträdande projektledare på KomBack, och fortsätter:

– Samtidigt kan arbetet vara otroligt svårt. Ibland känns det som att man vill mer än deltagarna själva och det är väldigt jobbigt att stå bredvid och se på när de väljer fel väg eller gör saker som sätter dem i svåra situationer. Och just den delen, att ha tålmod och låta deltagarna hitta sin

ENGAGERADE
Emma Ståhl och
Camilla Persson-
Kareliusson brinner
för att få ungdomar
på rätt spår.

egen väg och själv inte springa i väg för snabbt, det har jag fått jobba en hel del med, säger Emma Ståhl.

FÖR ATT ETT projekt som KomBack ska fungera på bästa sätt är Emma och Camilla överens om att vissa saker krävs. Främst handlar det om tillgänglighet och med det menar de att verksamheten inte kan vara så fyrkantig som den traditionellt sett kan vara inom kommunen. Man måste vara tillgänglig på andra sätt, kunna ses på tider och platser som passar ungdomarna.

De tror också att det är viktigt att alla resurser kring ungdomen finns samlade på ett och samma ställe, exempelvis ett Ungdomens hus.

– Det är så otroligt många kontakter som de ska hålla ihop, och för en person som har olika slags problematik kring sig så blir det så klart jättesvårt. Det är som gjort för att de ska misslyckas, säger Emma Ståhl.

En av framgångsfaktorerna för KomBacks del tror de handlar om personalens likheter som personer.

– Vi har olika sociala bakgrunder och olika studie- och yrkesbakgrunder och det tror jag är jätteviktigt, det gör ju att vi har ett bredare spektrum, ser fler nyanser och har mer förståelse säger Camilla Persson-Kareliusson.

SJÄLV ÄR HON uppvuxen i familjehem och det tror hon har bidragit till hennes engagemang för unga och utsatta.

– Jag är engagerad och intresserad av väldigt mycket men av personliga skäl tror jag att en stor del av mitt liv kommer ägnas åt maskrosbarn och ungdomar som hamnat utanför, det är liksom min hjärtefråga.

– När jag tänker på min framtid brukar jag tänka »hur fasen ska jag kunna hitta ett jobb som är roligare än det här?« Det finns inte en dag när jag går till arbetet och tycker att det känns jobbigt. Jag älskar verkligen det här och vill så otroligt gärna att det ska gå bra för våra ungdomar, säger Emma Ståhl. ■

KOMBACK

► KomBack är ett ESF-projekt som startade 2012.

► När ESF-pengarna tar slut ska de i Vetlanda kommun se på olika möjligheter att behålla verksamheten permanent eftersom att de vill prioritera målgruppen.

Följ Emma och Camilla i »DropOuts«, alla avsnitt finns på UR Play.

»JAG HAR VÄRLDENS BÄSTA JOBB«

text Erika Granath foto Olivia Jeczmyk

»Får jag välja mellan detta och att vara FN-medlare, statsminister eller förbundskapten för fotbollslandslaget hade jag ändå inte tvekat, jag väljer samma jobb«. För Johanna Bogfors, lärare på Åre gymnasium, har det aldrig varit något snack om saken. Följ hennes arbete med att stötta och motivera de elever som riskerar att hoppa av skolan i tv-serien »DropOuts«.

Hon tar med sig familjen till jobbet, och jobbet till familjen. Johanna Bogfors är såväl sambo och mamma som lärare och pedagog dygnet runt. Hon tar sig an sina roller med glädje och kärlek.

Att bli lärare var från början ingen självklarhet. När hon själv gick på gymnasiet var hon tvärtom emot idén om att utbilda sig för att själv stå framför en klass och undervisa trots att hennes mamma talade om att hon trodde att Johanna skulle passa som lärare.

Efter studenten läste Johanna Bogfors historia på högskolan. Så småningom kom hon att ändra uppfattning om läraryrket, hon sökte och kom in på lärarlinjen. I dag är hon legitimerad lärare i historia, religion, samhällskunskap och geografi.

Johanna har arbetat på flera olika skolor, bland annat i Falun och Örebro. Men att arbeta på Åre gymnasium var hennes mål.

NÄR EN TJÄNST utlystes på Åre gymnasium 2011 var Johanna mammaledig med sin några månader gammal dotter Lovis. På pappret kunde hon inte söka tjänsten. Hon gjorde det i alla fall och blev erbjuden jobbet med frågan: »Kan du börja i morgon?«. Johanna svarade: »Japp«. Hon pekade på Lovis som var med på intervjun och sa »Men det är en liten hake, jag tar med mig den där lilla«. En inledningsvis tveksam rektor gick med på förslaget och första halvåret då Johanna arbetade 60 procent var Lovis med hela tiden – och eleverna tog det bra.

– Det är så fint när de där bygg- och fordonsskillarna ligger på golvet och gullar med en liten bebis. Det gjorde att jag mötte dem på ett annat sätt.

Under våren 2012 blev det klart att Åre

gymnasium skulle vara med i Plug In och samtidigt förverkligades »Studion«, en plats dit elever alltid är välkomna oavsett anledning.

Det är i Studion Johanna arbetar. Där hjälper hon elever att komma i kapp eller anpassa lärandet efter den egna förmågan. För Johanna handlar det inte om att exkludera en elev från klassrummet om hon tar in dem och undervisar i studion, hon arbetar för att inkludera alla i skolvärlden. Eleverna kommer med glädje eller problem och Johanna erbjuder alla samma sak: En stor dos skolkärlek. Många har beskrivit henne som en vän snarare än en lärare och de starka känslorna är ömsesidiga.

– Det är ungdomarna som gör att jag har världens bästa jobb.

Hon beskriver dem som »så himla sköna« och säger att de lär henne obeskrivligt mycket och berikar hennes liv – även om hon får tjata en del för att få in alla uppgifter i tid.

SKOLKÄRLEK ÄR ETT begrepp som Johanna har tagit fram. För henne handlar det om bemötande, att läraren bryr sig om eleverna och vill att de ska lyckas. Hon beskriver det som lätt att ge skolkärlek. Hon vill behandla eleverna med respekt och arbetar för att bygga upp en god relation med dem.

När frågan kom om Johanna ville vara med i Utbildningsradions tv-serie »Drop-Outs« var hon först tveksam. Hon tänkte att det skulle vara påfrestande att ha någon med en kamera efter sig hela dagen. Sedan bestämde hon sig för att tacka ja.

– Jag är så trött på att medierna pratar om att skolan är så dålig och att lärarna har det så dåligt. Jag ville visa en positiv sida av yrket. Chansen att göra det kunde jag inte hoppa över.

Det finns inget annat arbete hon hellre skulle vilja ha.

– Får jag välja mellan detta och att vara FN-medlare, statsminister eller förbundskapten för fotbollslandslaget hade jag ändå inte tvekat, jag väljer samma jobb.

Johanna Bogfors beskriver jobbet som ett intresse. Hon tycker om att läsa rapporter om pedagogik och gruppdynamik och släpper aldrig lärarrollen helt. Fritiden och arbetet flyter ihop. Hon tar med sig familjen till arbetet och tvärtom. Men hon

»Jag är så trött på att medierna pratar om att skolan är så dålig.
Jag ville visa en positiv sida av yrket.«

Johanna Bogfors, lärare på Åre gymnasium.

PÅ UTFLYKT

I tv-serien »DropOuts« kan man se hur Johanna Bogfors tar med sina elever på en inspirerande fjällvandring.

Foto: LOA BIE

har lärt sig att pausa tankarna på eleverna när familjen och djuren på gården behöver hennes fulla uppmärksamhet. Hennes sambo arbetar också som lärare och det var genom jobbet de träffades.

I framtiden vill Johanna bli pedagog-coach, hon vill sprida kunskap om lärande och göra skolan ännu bättre, men hon vill aldrig sluta undervisa helt. Hon vill att lärare ska bli mer professionella. En lärare ska enligt Johanna ha tålmod och kommentera bra i stället för mindre bra saker. En elev som inte har varit i skolan ett tag behöver inte en fördömande kommentar när han eller hon kommer tillbaka till skolan, tvärtom. Visst måste lärare också få ha bättre och sämre dagar, men på jobbet måste de alltid vara professionella.

– Du kommer inte till en läkare som säger: »Jag har haft det jobbigt hemma, operationen kan komma att bli lite dålig på grund av det.« En lektion ska inte påverkas av lärarens humör.

JOHANNA BOGFORS LIV går i ett högt tempo, arbetet med alla ungdomar, familjen och deras gård utanför Åre – där Johannas morfar en gång i tiden växte upp.

Inte konstigt då att hon uppskattar att komma bort från hemmet ibland. När vi möts är hon mellan två möten under en konferens med Plug In på ett hotell i Stockholm.

– Det är som ett spa här, varmvatten hur länge som helst. Hemma ska det räcka till alla när det är dags att duscha, säger hon och ler.

Johanna räknar upp en uppsjö av saker som hon tycker är jätteroliga. Hennes två enda exempel på saker som hon inte tycker är särskilt kul är överklaga böcker och filmer samt möten som inte är produktiva. Hon säger att hon är jätterädd om sin tid och beskriver frustrationen när hon sitter på ett tungt möte där deltagarna inte kommer fram till så mycket samtidigt som hon vet att hennes barn är kvar på dagis. Då kryper det i kroppen på henne.

– Om det babblas om oviktigheter. Då kan jag knappt hantera situationen. Jag får panik.

I sommar tar Plug In slut, samtidigt implementeras Studion i den ordinarie verksamheten på Åre gymnasium.

Johanna ska bygga ett uterum, vandra i fjällen, åka på friidrottstävlingar med sin äldsta dotter och ta ett par båtturer på sjön. Hon ska vila efter de intensiva månaderna före studenten som hon beskriver som skolans högkonjunktur. Men i höst – då ska hon fortsätta sprida skolkärlek till sin omgivning på Åre gymnasium. ■

Följ Johanna i tv-serien »DropOuts«, alla avsnitt finns på UR Play.

BÄST & SÄMST

► **Bäst med läraryrket:** Eleverna.

► **Sämst med läraryrket:** Att förändringar kan ta sådan tid. »Jag är snabb, jag går snabbt, skriver snabbt och vill ha saker i ett visst tempo. Jag får arbeta med mitt tålmod«.

TRIVS PÅ JOBBET

Karam Esmat har fått jobb som vaktmästare på en låg- och mellanstadieskola i Vetlanda kommun.

KARAM ESMAT:

»Det absolut bästa är att ha en egen lön«

text & foto Sara Håkansson

För både Karam Esmat och Mohammed Sameer Mohaisen har tiden på KomBack lett till jobb.

Före detta KomBack-deltagarna Mohammed Sameer Mohaisen, 21, och Karam Esmat, 23, har båda fått en ettårsanställning som vaktmästare på varsin grundskola i Vetlanda kommun. Anställningen ingår i de så kallade 40-jobben som syftar till att ge personer med ekonomiskt bistånd en chans till arbetslivserfarenhet. Kommunen har, i samarbete med Arbetsförmedlingen, avsatt 40 anställningar inom kommunala förvaltningar under ett års tid.

– Det är helt underbart! Jag gillar verkligen det här jobbet. Jag är en praktisk kille så att få jobba med händerna passar verkligen mig. Men jag gillar också att prata med lärarna och leka med barnen, här får man göra lite av varje och det tycker jag är perfekt, säger Mohammed.

MOHAMMED ARBETAR PÅ Bäckseda skola som har ungefär 300 elever från första till sjätte klass. På både Karams och Mohammeds arbetsplats finns en handledare, i deras fall skolornas vaktmästare, som kan yrket väl och som de arbetar tätt tillsammans med. Hand-

Mohammed Sameer Mohaisen.

ledarna har en viktig roll, deras uppgift är att främja deltagarnas utveckling och fungera som referens för framtiden.

– Det är roligt att jobba tillsammans med någon och jag och min handledare funkar jättebra ihop. Vi skrattar mycket. Och referenserna för framtiden är

viktiga, säger Mohammed.

MOHAMMED KOM FRÅN Irak för drygt 6 år sedan och bor tillsammans med sina föräldrar och sina fem syskon i en trea i Vetlanda, där han trivs utmärkt.

– Jag kommer aldrig att flytta från Vetlanda, så är det bara. Jag provade att flytta hemifrån ett tag men det var för ensamt och tråkigt. Hemma delar vi fyra bröder rum och det blir en jäkla massa tjafs men det är väldigt roligt, säger Mohammed.

– Jag har fortfarande en del kontakt med KomBack, Emma är min coach så henne har jag möten med lite då och då. Sedan händer det att jag träffar de andra deltagarna ibland. Framför allt Karam, honom träffar jag nästan varje helg, säger Mohammed.

Karam arbetar på en liknande

låg- och mellanstadieskola. Han praktiserade först en månad och fick sedan en likadan anställning som Mohammed.

– Det är hur skönt som helst detta jobbet. Framför allt gillar jag variationen, man kan göra alltifrån att vara i snickeriet och fixa till att hålla i ordning på skolgården eller prata med elever och lärare. Det gillar jag. Men det absolut bästa är att ha en egen lön och få göra vad man vill med de pengar man tjänar, säger Karam.

KARAM BOR ENSAM i en lägenhet så en stor del av lönen går till hyra och en del till bilen han äger. Men under sommarens ledighet kommer han och några kompisar åka på solsemester till antingen Turkiet eller Spanien. Innan han fick jobbet på skolan hade han varit utan jobb sedan förra vintern.

– Jag hoppas jättemycket på att hitta ett arbete efter det här för det betyder så himla mycket. Jag skäms inte, jag tar vilket arbete som helst, utom att arbeta med gamlingar. Jag älskar dem men jag kan inte arbeta med dem, det jobbet är för svårt, säger Karam.

– Drömjobbet vore att äga en fabrik som tillverkar bilar men vi får se var livet tar mig. ■

Anton Tjärnlund är på väg mot högskolestudier i Norrköping.

FLYTTADE
Plug In-deltagaren
Anton Tjärnlund har
lämnat Åre och flyttat
till Norrköping.

»HÄR KAN JAG STARTA OM«

text & foto Sara Håkansson

ANTON TJÄRNLUND har börjat på ny kula i Norrköping.

– Att lämna Järpen var det bästa jag har gjort.

Där uppe var jag stämplad för den jag tidigare varit men här har jag möjlighet att start om, att vara den Anton jag vill vara i dag. Det är klart att jag saknar kompisarna ibland men annars känns allt faktiskt riktigt grymt, säger Anton Tjärnlund, 21.

Att det blev just spårvagnstäta Norrköping som lotten föll på när Anton bestämde sig för att lämna Åre var ingen slump. Genom datorspelevärlden hade han lärt känna flera kompisar här och han har också släkt i staden, så han hade varit på besök en hel del under sin uppväxt. Tanken var att söka förskolläraryrket här men när han lämnade Järpen såg hans betyg inte ut att räcka till.

– Jag läste upp tolv av tretton F men Naturkunskap B blev jag aldrig klar med. Så när jag för några veckor sedan flyttade ned till

Norrköping var jag inställd på att jag skulle behöva läsa upp några betyg på Komvux i sommar. Men sedan gick jag till Vägledningcentrum här och då visade det sig att jag, i och med att jag läst ett utökat program, hade tillräckligt med poäng för att söka direkt till universitetet. Så det har jag gjort, säger Anton.

ÄNDA SEDAN ANTON var liten har han gillat barn. Han har suttit barnvakt åt föräldrarnas kompisars barn, passerat sin systers barn och sommarjobbat på en förskola i Mörsil under tre somrar.

– Barn är så problemfria, de lever i nuet, inga bekymmer. De är glada och nöjda med det de har. Jag tycker det är kul och jag gillar att det inte riktigt är samma sak varje dag. De gör liksom vad de känner för, bara är, jag tycker det är skönt.

– Egentligen vill jag börja jobba direkt. Jag är väl inte så jätte studiousugen om jag ska vara ärlig men jag förstår ju att man behöver läsa pedagogik och sådant där. Sedan startar ju vuxenlivet lite snabbare om man ser till att läsa på en gång. Jag har några kompisar som läser på universitetet och de verkar ju göra mycket tillsammans, plugga och festa och så, så helt fel kanske det inte är.

Innan Anton får besked om han kommit in eller ej, ska han flytta in i den lilla etta han med sin pappas hjälp köpt i Eneby, en bit utanför Norrköping. Just nu bor han hos sin faster och syster.

– Det ska bli spännande att flytta in och inreda sitt eget hem. Det känns så jäkla underbart faktiskt att jag kom hit till slut. Här ska jag förhoppningsvis bo för alltid. Det känns som att jag hör hemma här. ■

» Så gick det för några av de andra ungdomarna i tv-serien.

En fjärdedel av Sveriges gymnasieelever fullföljer inte sin utbildning på fyra år.

10% av dem hamnar i utanförskap och kommer aldrig in på arbetsmarknaden.

77000

77000 unga i åldern 16-29 år har varken arbetat eller studerat de senaste tre åren.

Vilka riskfaktorerna för avbrott är vet vi ganska mycket om, att den socioekonomiska statusen är av betydelse och att elever som kommer från studieovana hem löper en högre risk.

Men framförallt vet vi att detta GÅR att förhindra.

Vi börjar även lära oss en hel del om HUR det kan göras.

PlugInnovation utvecklas för att bli en nationell digital plattform där all kunskap som är central för arbetet med att motverka avbrott i gymnasieskolan samlas.

Pluginnovation.se

Facebook.com/pluginnovation

PlugInnovation.se

Nationell plattform för att förhindra avhopp från gymnasieskolan

EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska integrationsfonden

Plug In

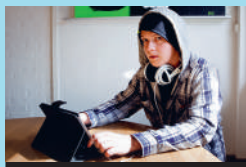

Sveriges
Kommuner
och Landsting

Göteborgsregionens
kommunalförbund

Så gick det efter att tv-kamerorna slocknat

MATTIAS HENRICSSON

»HC« tog studenten i juni men ska läsa kvar på Åre gymnasieskola till hösten med förlängd studietid. Han saknar godkänt i idrott, samhällskunskap, naturkunskap och byggteori. I sommar ska han arbeta en del för sin bygglärare och hjälpa honom bygga ett garage.

– Det var schysst av honom att fråga mig, det är ju ett bra betyg.

När studierna är helt avklarade funderar han på att flytta till Norge och arbeta med någonting inom byggbranschen.

NIKKI NILSSON

»Nikki tog studenten men saknar betyg i två kurser som hon ska läsa upp i höst.

I sommar jobbar hon heltid på hamburgerkedjan Max, där hoppas hon kunna jobba extra samtidigt som hon läser upp de sista ämnena på Åre gymnasieskola hos Johanna på Plug In i augusti.

Senare i höst eller i början av vintern ska Nikki till Kalifornien i ett år och arbeta som au pair.

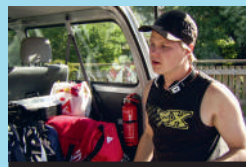

JONATHAN BRANDL

»Jonathan är fortfarande inskriven på KomBack. Han har nyss börjat praktisera som marksupport för ett it-företag. Han ska ha praktik i två veckor och kommer att arbeta i hela Småländska höglandet.

Praktiken har han fått via KomBack och om allt fungerar bra under praktikveckorna har han god chans att få en ettårig projektanställning på företaget.

Jonathan känner sig färdig med KomBack och tror att de har gjort allt de kan för honom men han kommer inte att bli utskriven förrän han med säkerhet har jobb.

DAN LINDBLOM

»Dan skrev ut sig från KomBack under våren eftersom han då fick höra att han skulle få jobb på en klädbutik i Malmö. Dagen innan han skulle flytta ned fick han besked om att företaget behövde skära ner på personal och trots sitt tidigare löfte inte kunde anställa honom.

Nu bor han kvar i Vetlanda och söker jobb där men han vill helst flytta från kommunen.

– Jag söker jobb inom det mesta och försöker hålla motivationen till att fortsätta söka många jobb uppe.

Se alla avsnitt av tv-serien »DropOuts« på UR Play.

Tv-serien »DropOuts« spelades in under höstterminen 2013 och följde de två ESF-projekten Plug In i Åre och KomBack i Vetlanda och deras arbete med de ungdomar som har, eller riskerar att, hoppa av gymnasiet.

Nu har det gått ytterligare en termin – utan kameror. Så här gick det för några av deltagarna i tv-serien.

BJÖRN SJÖLANDER

»Björn tog studenten precis innan jul, sedan dess har han sökt så många jobb han har kunnat på olika fabriker och som vaktmästare.

– Det har varit svårt att leva utan en riktig inkomst.

I sommar ska han arbeta fyra veckor som vaktmästare på en kyrkogård, vad som händer i höst vet han inte i nuläget. Hans plan är att ta körkort under sommaren så att han lättare kan få jobb efter det.

ÅSA LINDH:

»Ger oss större möjlighet att jobba långsiktigt«

text & foto Erika Granath

Närmare 13 miljarder kronor ska fördelas på olika ESF-projekt de kommande åren. I det nya programmet ligger mer fokus på hemmasittande ungdomar samt att stärka kopplingen mellan skola och arbetsliv, berättar Åsa Lindh, generaldirektör för Svenska ESF-rådet.

På några årtionden har genomsnittsåldern då ungdomar får sina första större arbetslivserfarenheter ökat rejält.

– När jag gick ur gymnasiet arbetade de flesta när de var kring 21 år. Nu är allt fler uppemot 28 år när de på allvar ger sig ut i arbetslivet, säger Åsa Lindh, generaldirektör för Svenska ESF-rådet sedan 2007.

I nya ESF-programmet vill man stärka utbildningssystemets relevans för arbetsmarknaden så att Sverige utbildar personer på ett sätt som matchar arbetsmarknadens behov. Som en del i det arbetet står det i det nya programmet att man vill underlätta övergången från studier till arbete och få in mer praktiskt arbete i skolans teoritunga undervisning.

Exempel på förslag i ESF-programmet på hur kopplingen mellan utbildningssystemet och arbetslivet kan förbättras är genom att stärka yrkesutbildningarna och arbeta aktivt för att förbättra deras kvalitet. Åsa Lindh berättar att det kan ske

både genom arbete för att öka antalet praktikplatser och genom att utbilda studie- och yrkesvägledare, mentorer och handledare på praktikplatser.

UNGA - OCH FRAMFÖR allt de som har hoppat av gymnasiet och varken arbetar eller studerar – ägnas stort fokus i det nya ESF-programmet. Det är en väldigt viktig fråga, enligt Åsa Lindh. Nu kommer den nedre åldersgränsen för vilka ESF-projekten ska rikta sig till att gå vid 15 år i stället för 16. Det ska ge projekten möjlighet att lägga mer kraft på att undvika gymnasieavhopp genom insatser redan när eleverna går i nionde klass och står inför gymnasievalet.

Det program som finns i nuläget är ett förslag från regeringen och det ska godkännas av EU-kommissionen innan det är helt klart i november.

– Det slutgiltiga programmet kommer inte att skilja sig så mycket från hur programförslaget ser ut, säger Åsa Lindh.

När det slutliga programmet

är färdigt börjar ESF-rådet att utlysa programmedel. Totalt kommer cirka 13 miljarder kronor att fördelas till olika projekt. Drygt sex miljarder är finansierade av EU och ungefär lika stor summa kommer svenska staten att bidra med.

– Det är jättemycket pengar, så det gäller att satsa dem rätt.

Det nya programmet har mer pengar avsatta för nationella projekt är programmet som gällde under förra programperioden 2007–2013.

– Det är bra eftersom det ger oss större möjlighet att arbeta strategiskt och långsiktigt över hela landet.

ÅSA LINDH BERÄTTAR att det gör det möjligt för ESF att bedriva projekt som liknar varandra på olika platser i landet samtidigt, exempelvis som man har gjort med dropouts-projekten.

Hennes gissning är att nya ESF-projekt kommer att vara i gång i april 2015. Av den totala penningpåsen ska en fjärdedel gå till nationella projekt, övriga medel ska fördelas mellan åtta regioner i landet.

– Det är ett helt otroligt fantastiskt spännande uppdrag vi har, säger Åsa Lindh. ■

FÖRDELAR ESF-PENGARNA

Åsa Lindh är generaldirektör för Svenska ESF-rådet som ger bidrag till flera projekt med avsikt att minska skolavhoppen.

BEDA HALLBERG- SKOLAN VILL GÅ I BRÄSCHEN

text & foto Sara Håkansson

Genom att tänka utanför boxen vill rektor Frida Fogelmark och hennes kollegor skapa en skola anpassad efter eleverna – inte tvärtom.

Beda Hallberg

med Johan Edvard Hallberg.

och Beda insåg att något måste göras för
För att försöka få ihop pengar kom Beda
majblomma, som skulle vara så billig att alla
kunde den kosta. Den första majblomman
och den blev genast en stor framgång.
Johannes ganska enkla idé att med en liten
g snabbt över stora delar av världen.
att inte någon folksjukdom men majblomman
arna till andra lovvärda projekt.

1869 - 1945

BEDA HALLBERG

- **Beda Hallbergs** gymnasium är en del av Plug In i Kungsbacka kommun.
- **Skolan är** läxfri och erbjuder skräddarsydda studieupplägg.
- **På skolan** arbetar tio pedagoger. För närvarande går där 52 elever, målet är 150 elever 2015.

Om man ska tänka »skola 2013«, hur ska den bäst se ut? Det var frågan rektor Frida Fogelmark och hennes kollegor ställde sig hösten 2013 då den nya gymnasieskolan Beda Hallberg skulle slå upp sina portar.

Jobba utifrån modern skolforskning, tänka utanför boxen och anpassa skolan efter eleverna och inte tvärtom, var svaren de kom fram till.

Klockan är nio och på Beda Hallberg startar dagen med gemensam frukost innan första lärpasset drar i gång. Eleverna arbetar efter scheman på 4–5 veckors perioder där man varannan period jobbar projektinriktat och varannan period läser ämnesschema. Här läser man alltså inte, som på många andra skolor, åtta kurser samtidigt under hela året utan ämnen går in och ut i perioder.

– Genom att arbeta på det sättet hjälper vi eleverna att se den röda tråden mellan passen och examinationstillfällena blir färre, säger Frida Fogelmark.

– I dag är det så mycket koncepttänk i skolorna men vi vill vara den här amöban som ska fråga eleven »Hur lär du dig?«, »Hur kan vi lägga upp utbildningen för att du verkligen ska klara dina kurser?«, vi vill vända på perspektivet.

Skolan arbetar med två målgrupper integrerat vilket enligt Frida Fogelmark gör skolan unik. Den första gruppen är

de elever som söker sig till skolan från årskurs nio för att de vill läsa samhällsvetenskapsprogrammet på en liten skola. Den andra målgruppen är de som en gång hoppat av skolan och nu vill återuppta sina studier, de som på Beda Hallberg kallas »påhoppare«.

– Det är lätt att det känns stigmatiserande för en elev att gå i en skola som bara riktar sig mot avhoppare, här märker vi verkligen positiva spridningseffekter genom att integrera de båda målgrupperna, säger Frida Fogelmark och berättar vidare:

– De elever som valt att hoppa av har ofta gjort det som en reaktion mot hur skolan sett ut tidigare då kan vi inte säga »kom tillbaka till något som ser likadant ut och misslyckas en gång till«.

KLOCKAN TOLV ÄR det dags för lunch och då samlas elever och lärare i skolans uppehållsrum som också fungerar som matsal. Att elever och lärare spenderar hela dagarna tillsammans ingår i Beda Hallbergs koncept. När lunchen är över är det dags för lärpas två och sedan avslutas dagen med studiehandledning. Klockan tre är skoldagen slut och de läxor som finns har då averkats under dagen.

Korta läxfria dagar, får eleverna verkligen med sig den kunskap de ska ha?

– Om man har respekt för ungdomars tid i dag och nyttjar tiden i skolan maximalt ska man inte behöva ha en massa läxor på kvällarna. Vi har inga håltimmar, inga meningslösa pauser eller raster, man tar en bensträckare

»Om man nyttjar tiden i skolan maximalt **ska man inte behöva ha en massa läxor.**«

Frida Fogelmark, rektor Beda Hallbergs gymnasium.

INGA LEKTIONER

I stället för lektioner har man på Beda Hallberg två längre lärpass varje dag – samt gemensam frukost och lunch.

när man behöver. Om man tittar på den garanterade undervisningstiden ligger vi 150–200 timmar över på tre år.

Under juli månad och två veckor över jul håller skolan stängt. I övrigt är skolan alltid öppen och på Beda Hallberg har man märkt att många elever uppskattar möjligheten att komma hit även under loven.

– Tanken med de valbara loven är dels att vi sett att många av avhoppet från skolan sker i samband med lov och där vill vi göra vad vi kan för att stävja det. Sedan tycker vi också det är viktigt att lärarna hinner jobba ihop sig under loven så att vi kan köra hundra procentigt från den dag då eleverna är på plats igen, säger Frida Fogelmark.

Hur har skolan råd att hålla lärare med semestertjänst?

– Vi hade ett års förhandling med lärarfacken där arbetsgivaren och facken enades om att gå man över från ferietjänst till semestertjänst får man 2 500 kronor mer i månaden. På det viset blev det ett ekonomiskt incitament att gå över.

– Från arbetsgivarens håll var det naturligtvis en satsning men de ansåg att det var så pass mycket värt att faktiskt ha den servicen för kommuninvånarna.

40 PROCENT AV personalkostnaderna har finansierats av EU:s socialfond, ESF, vilket bidrog till att en enad politisk nämnd vågade ta beslutet att starta Beda Hallberg-skolan under en period av sjunkande elevantal.

– Det beslutet tror jag inte man hade vågat ta fullt ut om man inte visste att vi skulle få täckning för en del av kostnaderna, säger Frida Fogelmark.

Stödet från ESF tar slut till sommaren, den 14 augusti. Det finns ett politiskt beslut att skolan får kosta mer än det som finns i intäkter under en treårsperiod. Sedan är det tänkt att den ska bära sig själv.

Kommer den göra det?

– Ja, det tror jag absolut. Det finns saker som man kan spinna på när man är en liten enhet, administration kostar till exempel inte på samma vis som på en stor skola. Man kan hitta smarta effektiva lösningar för hur man nyttjar personalresurser både vad det gäller upplägg, struktur och innehåll. Att ha en hög grad av transparens och dra nytta av den kunskap som finns, det är ju högt utbildade smarta människor man jobbar med. Att få vara med och forma något man verkligen tror på genererar en väldig kraft.

Vad har ni mött för motstånd?

– Den första frågan många ställer är: »Men vad säger Skolinspektionen om det här?«.

– Vi har med oss så mycket historiskt sett, hur en skola är och måste vara. Där försöker vi bryta oss loss lite från gamla mönster: »Måste det se ut som det alltid gjort?«, »Måste man läsa åtta kurser samtidigt?«, »Måste undervisningen ske i salar?«. När man tittar på lagstiftningen tycker jag att skolan egentligen har ett större friutrymme än vad många nog tror. Jag känner inte att jag bryter mot någon lag här även om vi har lagt upp det på ett annorlunda sätt utan jag finner snarare stöd i det som står skrivet. Det känns väldigt kul att försöka gå i bräschen och testa nya grepp även om det kan vara en krokig väg innan man hittar den ultimata lösningen. ■

ALLA ELEVER BEHÖVER BLI SEDDA

text & foto Johanna Senneby

Svenska skolor är vana vid att fånga upp och hjälpa elever med inlärningssvårigheter – men de med sociala problem kan ha svårare att få hjälp. – Ibland är det svårare att se och hjälpa unga som upplever socialt utanförskap, säger Anna Liljeström, processledare för PlugInnovation.

BEHÖVER TRYGGHET
 Elever behöver känna sig trygga och involverade på sin skola om avhopp ska undvikas.

Foto: OLIVIA JECZMYK

lever behöver en kontinuerlig och trygg relation med en vuxen på skolan, och en skolmiljö som är säker.

– Det går som en röd tråd genom all forskning om avbrott från skolan. Elever behöver känna anknytning till skolan för att fortsätta vara involverade, det gäller det »akademiska« skolarbetet såväl som känslomässigt, kognitivt och psykologiskt, säger **Anna Liljeström.**

Anna Liljeström.

Hon är doktor i pedagogisk psykologi och processledare för projektet PlugInnovation, som har skapat en webbsida där metoder, forskning och statistik om skolavbrott samlas. Sedan Anna Liljeström flyttade tillbaka till Sverige, efter några år i USA där hon forskade om elever som inte fullföljer skolan har hon arbetat som

högstadielärare och med elever som upplevt svårigheter med att vara i skolan.

BÅDE MEDIER OCH andra talar ofta om diagnoser och psykiska funktionsnedsättningar som de största anledningarna till avbrott från gymnasieskolan. Anna Liljeström menar att sociala aspekter, som mobbing, kan ha lika stor betydelse.

– När det kommer till exempelvis inlärningssvårigheter, har vi ett ganska bra system för att fånga upp och hjälpa eleven. Men ibland är det svårare att se och hjälpa unga som upplever socialt utanförskap eller blir mobbade eller dem som behöver hjälp med motivationen, säger hon.

En annan svårighet i det svenska systemet är att fånga upp elever som varit borta från skolan en längre period.

– En kille berättade för mig om hur han brutit benet och varit sängliggande i fyra

»Många skolor gör väldigt mycket bra för att stötta alla elever att fullfölja sina studier, men **få hinner mäta och utvärdera förändringarna**. Det är otroligt viktigt för att vi ska kunna se vad som fungerar.«

Anna Liljeström, processledare för PlugInnovation som samlar forskning och statistik om skolavbrott.

veckor. När han kom tillbaka fick han en hög med böcker och uppmaningen att läsa in det resten av klassen gjort på en månad. De som inte klarar av det hamnar efter, blir stressade och kanske aldrig hämtar upp – det är ett tecken på att den svenska skolan är till för de som kan följa den »förväntade vägen« och håller sig friska.

En viktig grupp att rikta uppmärksamhet mot är också de elever som kommer från studieovana hem, de avbryter mycket oftare sin gymnasieutbildning än elever från studievana hem.

EN ANNAN SIDA av myntet är att man faktiskt inte vet tillräckligt om var de som hoppar av gymnasiet tar vägen eller anledningen till skolavbrottet. Runt 70 procent av Sveriges elever tar studenten inom tre år och efter fyra år har cirka 76 procent fullföljt gymnasiet, men de övriga 24 procenten som inte avslutar sina studier behöver inte vara så kallade negativa avbrott. Många av dem börjar jobba, studerar eller reser utomlands. Andra hoppar av för att de inte har tillräckligt höga betyg för vissa högre utbildningar, och läser sedan upp sina betyg på Komvux.

– Egentligen kanske det bara är åtta till tio procent som vi behöver oroa oss för, de som sedan har svårigheter med att få fotfäste på arbetsmarknaden och komma till självförsörjning, säger Anna Liljeström och menar att man behöver ta reda på orsaken till avhoppet.

Detta är en av anledningarna till att forskning och utvärdering inom området studieavbrott är så viktigt.

– Många skolor gör väldigt mycket bra för att stötta alla elever att fullfölja sina studier, men få hinner mäta och utvärdera

förändringarna. Det är otroligt viktigt för att vi ska kunna se vad som fungerar, och planera för »rätt« typer av insatser, men det är samtidigt väldigt svårt att lägga ännu mer dokumentation och administration på lärarna.

Här ser hon de nyinstiftade förstelärarna som en bra lösning, de kan få utökat ansvar och tid att driva särskilda utvecklingsområden, samla in och strukturera information och dokumentera. Ett närmare samarbete med universitet och högskolor skulle också underlätta för skolorna att skapa evidensbaserad praktik för att förhindra att elever hoppar av gymnasiet.

ÄVEN OM MYCKET saknas inom avhoppsforskningen, kan man säga att den gemensamma nämnaren för de ungdomar som hoppar av är bristen på stöd i skolan, exempelvis hjälp med skolarbetet, socioemotionellt stöd, flexibla utbildningsplaner, praktik eller mer studievägledning.

– Vi behöver bättre samordning mellan skola och myndigheter. Om en elev får hjälp från socialtjänsten, kan det exempelvis behövas en person som samordnar möten och kontakter. Men, politiken bör också se över skolsystemets strukturer, alla kanske inte behöver klara av gymnasiet på tre år.

Anna Liljeström tror att det politiskt sett finns en ideologisk fråga om syftet med gymnasieutbildningen.

– Ska utbildningen skapa social rörlighet? Ska den främst leda till arbete? Eller handlar det om att skapa förutsättningar för ett livslångt lärande och personlig utveckling? Skolsystemet behöver utvecklas i linje med vilken väg vi väljer. ■

DEL AV PLUG IN

► PlugInnovation

är en digital plattform för att motverka avbrott från gymnasieskolan. ► Syftet är att på ett ställe samla forskning, statistik och metoder som är centrala för personer som arbetar för att motverka avbrott.

► PlugInnovation

är en del Plug In, Sveriges största samverkansprojekt för att minska avbrott från gymnasiet.

► PlugInnovation

drivs av GR Utbildning på uppdrag av Sveriges kommuner och landsting, SKL, och finansieras av Europeiska socialfonden och SKL.

HON STÅR UPP FÖR SVERIGES SKOLUNGDOM

text & foto Erika Granath

Målet är världens bästa skola. Men SVEA-ordförande Mimmi Garpebring är kritisk till dagens skoldebatt. – Nu säljer det att säga »vi tar tag i det här med storsläggan«. Att säga som vi på SVEA »vi låter det ta tid och satsar på forskning« säljer inte.

Mimmi Garpebring ger mig en kaffemugg som det står Skolverket på och vi slår oss ned i ett rum med fönster mot Norr Mälarstrand i Stockholm. Mimmi är sedan maj 2012 förbundsordförande för Sveriges elevråd SVEA. Hon tar en klunk take away-kaffe som hon har köpt på väg till kontoret.

– Det blir ofta så när jag är ute och springer, jag har fem möten i dag. Det är en ganska normal dag.

Hon berättar att hennes uppdrag är långt mer än ett vanligt heltidsjobb.

– Jag sitter längst upp och längst ut och jobbar många långa dagar. Det är en hel del saker som är jävliga, då jag känner att jag är trött och inte orkar. Men så finns det

massor av saker som är helt fantastiska, svinroliga och underbara.

Det var alla dessa aspekter och många därtill som fick Mimmi Garpebring att kandidera till återval som förbundsordförande i november i följ. SVEA har som praxis under pläderingar att de som kandiderar inte får vara med vid omröstningen. Mimmi satt utanför och följde diskussionen via Twitter.

– Jag blev helt lycklig och kände att »jo, jag har nog gjort ett bra jobb«. Det är gött när man får »Mimmi för president«. Det stod även »Ingen tvekan, självklart är det Mimmi ett år till«.

Arbetet för SVEA ger henne möjligheten att arbeta för sin dröm: Att Sverige ska ha världens bästa skola. Mimmi vill vara en röst för alla unga som hon anser är underrepresenterade i politiken och hon vill

BRINNER FÖR SKOLAN

Mimmi Garpebring, förbundsordförande i Sveriges elevråd SVEA, jobbar hårt för att göra svenska skolan bättre – och mer demokratisk.

stärka kopplingen mellan samhället och skolan.

– Det går inte att trycka nog på hur viktig skolan är då den ligger till grund för mer eller mindre allt i samhället.

Hon anser att oavsett vilken fråga man vill förändra finns roten i skolan. Hon tar miljön som exempel, vill man arbeta för en bättre miljö handlar det enligt henne om att lägga in mer kunskap om miljö i skolan för att försäkra sig om att kommande generation tar sitt ansvar för planeten.

– Vill man skapa ett samhälle som tar sig framåt, ett samhälle med goda värderingar och god kultur, då måste man också ha en bra skola.

MIMMI BESKRIVER SITT jobb som »otroligt roligt«. Hon tycker om variationen då hon under samma dag kan hälsa på SVEA:s medlemmar på olika skolor och hålla föredrag i riksdagens första kammarsal. Under de cirka två år som Mimmi har arbetat som förbundsordförande för SVEA har hon lärt sig mycket. Omöjligt verkar vara ett ord hon sällan tänker på. I stället fokuserar hon på förbundets fyra grundprinciper: Du kan om du vill, du växer med förtroende, med samarbete kommer man längst och med demokrati kommer man längre.

Mimmi säger att utöver nöjet i arbetet har hennes familj varit en anledning till att hon klarat av alla utmaningar.

»Jag tänker inte bli partipolitiker, **jag ska bli byråkrat.**
Torr och tråkig, det är gött.«

Mimmi Garpebring, ordförande SVEA.

– Jag har alltid varit högpresterande och jag har haft ett hem som har uppmuntrat och stöttat mig. Från dem har jag fått förutsättningarna att vara trygg i mig själv och trygg i att prova nya saker.

Mimmi Garpebring har varit engagerad i SVEA sedan 2007. Men trots god insyn i organisationen kunde hon aldrig föreställa sig alla de uppgifter som skulle följa med uppdraget som förbundsordförande. Visst var det ungefär som hon trodde, men cirka 300 gånger mer och värre.

– Rollen innebär en ansvarsbörda som

jag förvisso tar med glädje men som inte alls går att föreställa sig innan.

Mimmi Garpebring flyttade från Lund till Stockholm några månader innan förbundsordförande valet 2012. Hon hade pluggat pedagogik och statsvetenskap en vända efter att hon flyttat från Älvsbyn, hemorten i norra Sverige.

Hon satsade på valet och flyttade in i köket i sin kompis 1,5-rumslägenhet. Sedan dess har hon insett att hon inte är någon storstadsmänniska. I Älvsbyns kommun bor det strax under 9 000 invånare, det är alldeles lagom tycker hon.

– När jag blir vuxen på riktigt, med Volvo, villa, vovve och barn. Då är det nog inte i storstaden jag kommer att bo.

Men för tillfället trivs hon i alla fall i Stockholm. Hon bor fortfarande med samma vän som när hon först flyttade hit men de delar en större lägenhet nu.

Mimmi pratar om att det är viktigt att satsa på och ta hand om sig själv och hon har blivit bättre på det.

– När jobbet var nytt bara köttade och körde jag utan att någonsin backa eller reflektera.

Hon är medveten om att många engagerade i ungdomsorganisationer går in i väggen, ofta för att de lägger ned så mycket tid och kraft på att styra upp saker åt andra att de glömmet sig själva. Det blir lätt så när man arbetar med något man brinner för.

HON PRATAR OM att det är viktigt att komma ihåg att man inte är sitt uppdrag. Hon är inte förbundsordförande – hon är Mimmi och hon är vald till förbundsordförande. Mimmi har själv haft perioder när alla uppgifterna har känts lite för många och tunga, exempelvis förra hösten när hon arbetade 160 timmar på tio dagar. När hon känner att det blir lite för mycket jobb gör hon som hon gjorde under påsken i år, åker hem till mamma, solar, läser böcker, spelar sällskapsspel, äter gott och överlåter disken till någon annan.

Framför Mimmi Garpebring på bordet ligger två telefoner. En privat och en för jobbet. Det är inte många på jobbet som har hennes privata nummer. Det är heligt och hon berättar att hon endast har med sig en telefon när hon är ledig.

ENGAGERAD

Mimmi Garpebring brinner för att gör den svenska skolan till världens bästa.

Enligt skollagen ska skolan anpassas efter varje elevs behov. Vill du veta hur du kan påverka?

Engagerad.se

– Jag har lärt mig att säga nej även när det påverkar andra, på min fritid är det nej till att ringa mig. Det är väldigt få saker som bara jag kan lösa.

När hon är ledig ser hon alltså till att vara just det. Hon säger att hon älskar att sova och hellre sitter på sin balkong och dricker te än springer på museum en lördag.

Hon tror att hon lätt uppfattas som extremt extrovert eftersom hon pratar mycket, har koll på mycket och är överallt jämt. Men hon har många introverta behov också. Hon behöver sin egentid. Bara för att hon är kapabel att mingla runt i ett rum med trehundra personer innebär det inte att det är miljön där hon trivs bäst.

Mimmi Garpebring berättar att hon ofta hamnar i situationer då hon behöver bevisa att hon kan saker om skolan.

– Många frågar vad SVEA kan bidra med. Svaret är en verklighetsbild.

INOM SVEA ANSER man att vägen till en bättre skola är systematiskt kvalitetsarbete. Det skulle innebära att politikerna följde upp och utvärderade skolan, gjorde mindre reformer och målinriktade insatser samt arbetade mer med kultur i skolan.

– Nu säljer det att säga »vi tar tag i det här med storsläggan«. Att säga som vi på

SVEA »vi låter det ta tid, avsätter pengar till verksamheterna och satsar på forskning« säljer inte.

När Mimmis nuvarande mandatperiod är över tycker hon det är dags att lämna över uppdraget som förbundsordförande. Hon planerar att återvända till studierna och slutföra sin kandidatexamen i statsvetenskap och pedagogik.

– Jag plockar nog på någon rolig master i ledarskap eller så också.

Förhoppningen är att kunna arbeta med skolfrågor samtidigt med studierna. I vilket sammanhang vet hon inte. Men hon vet hur hon vill arbeta i framtiden:

– Jag tänker inte bli partipolitiker, jag ska bli byråkrat. Torr och tråkig, det är gött. Nej, men det är snarare så att det behövs byråkrater som inte är torra och tråkiga.

Mimmi Garpebring säger att hon inte orkar vara för seriös. Hon måste få sitta hur hon vill på ett möte, skämta om allt och peta på saker och hon gör en poäng av att inte ursäkta att hon svär. Att hon blandar slang och ungdomliga uttryck påverkar inte innehållet i det hon säger och för att nå ett jämställt samhälle ska de unga bli hörda när de uppför sig och talar som ungdomar. De ska inte behöva leka vuxna för att bli tagna på allvar. ■

SVEA

► **Sveriges**

elevråd är en ideell samarbetsorganisation av och för elevråd i gymnasiet och övre grundskolan.

► **SVEA för fram** elevrådets och elevernas röst i den svenska skolpolitiken.

► **Målet är en** bättre och mer demokratisk skola.

MOHAMMED ALI GÖR LÅT AV UNGAS SKOLÅSIKTER

text Malin Nyberg foto Johan Bergmark

Under två veckor fick UR in hundratals bidrag från ungdomar som berättade hur de har det i skolan och vad de tror behövs för att alla ska klara grundskolan. Nu blir deras berättelser en låt av hiphopduon Mohammed Ali.

Tolv komma fyra procent – så många av Sveriges nior hade inte behörighet till gymnasiet förra året. För att uppmärksamma problemet lanserade UR i maj kampanjen #tolvkommafyra. I satsningen ingick flera tv- och radioprogram, bland annat dokumentärserien »Sverige sviker« där 16 ungdomar som blivit svikna av vuxenvärlden fick berätta sin historia.

– Med kampanjen #tolvkommafyra och de programserier som ingått så vill UR bredda debatten om skolan och ge en bild av de barn och unga som kämpar för att klara skolan, bortom statistik och undersökningar,

säger Carl Sahlin, marknadsansvarig på UR.

FÖR ATT FÅ in ytterligare ungdomars röster tog UR hjälp av hiphopduon Mohammed Ali, som bad unga att höra av sig via sociala medier. »Hur har du det i skolan?« och »Vad behövs för att alla ska klara skolan?« frågade de i en kampanjfilm som nu setts över 20 000 gånger.

Cirka 200 svar kom in via Instagram, Twitter, Facebook, Youtube, kampanjsajt och mejl.

Mohammed Ali tycker att frågan är viktig.

– Det är bara de vuxna som hörs i skoldebatten, det här är ett sätt att lyfta fram de

ungas röster, säger Rawa Ali från duon.

Enligt skollagen ska alla elever få det stöd de behöver för att nå kunskapsmålen men varje år lämnar cirka 12,4 procent av niondeklassarna, ungefär 12 000 elever, grundskolan utan att ha behörighet till gymnasiet. Och cirka 10 procent av Sveriges gymnasieelever hoppar av skolan.

Medverkade i kampanjen #tolvkommafyra gjorde även Dennis Dewide, Kakan Hermansson, Rikard "Skizz" Bizzi, Elliphant, Joanna Halvardsson, Leo Razzak, Malin Gramer och Matias Varela.

Låten av Mohammed Ali släpps i slutet av juni och kommer att spelas på seminarier under Almedalsveckan. ■

 Alla tv- och radioprogram finns på www.tolvkommafyra.se.

► Några av bidragen till #tolvkommafyra:

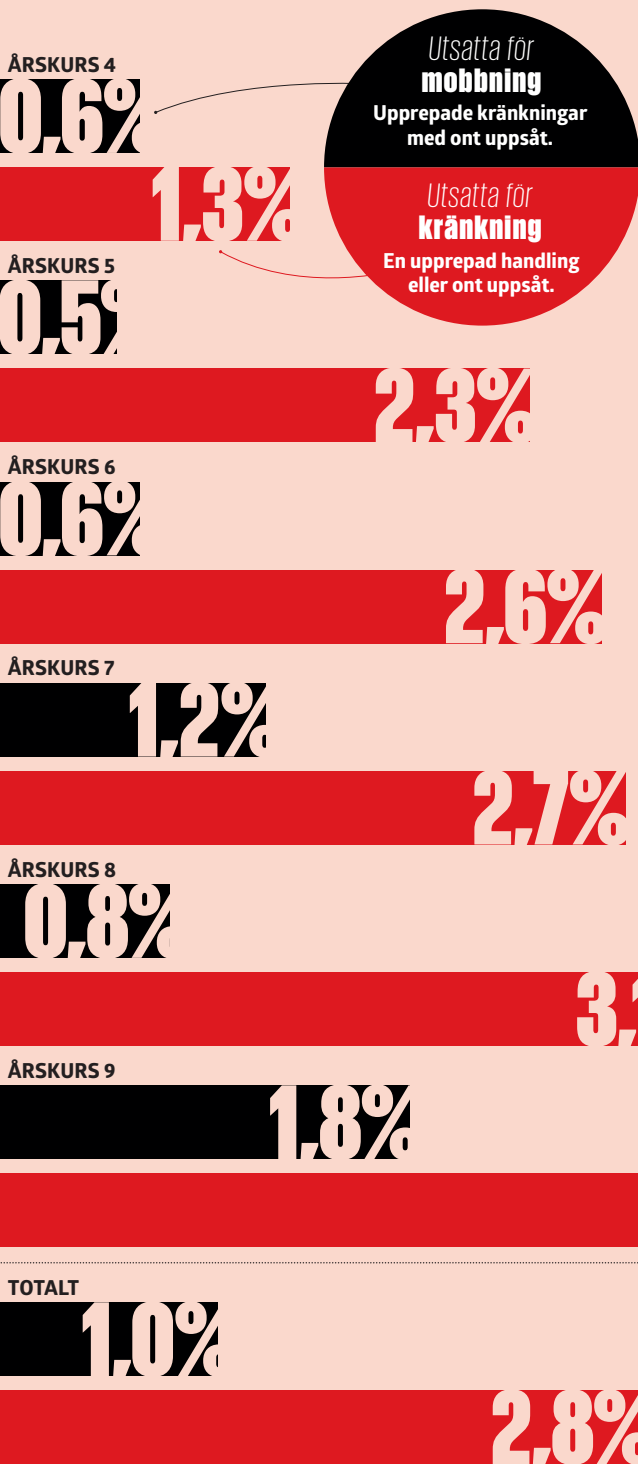
»Dom som sitter där uppe bara goolar dom har ingen fucking aning hur det är i skolan. **AAAAE blir till ett D**, hur kan dom säga att dom vet hur de e?»

»Jag vill må bra, även i skolan.
Jag vill kunna andas normalt.«

GER RÖST ÅT ELEVERNA
Hiphopduon Mohammed Alis
skollåt släpps i slutet av juni.

NÄTMOBBARNA

Ju högre upp i årskurserna man kommer desto fler elever har upplevt mobbning på nätet.

Andelen elever som utsätts för mobbning på nätet ökar med stigande ålder. En procent av eleverna i årskurs 4 har blivit utsatta för kränkningar på nätet medan samma siffra för elever i årskurs 9 ligger på fyra procent.

Det faktumet skiljer sig från mobbning i skolan, där andelen elever som blir mobbade minskar ju äldre eleverna är. Anledningen till detta kan vara att eleverna får mer kunskap om, tillgång till och frihet att använda sociala medier och teknik som datorer, smarta telefoner och läsplattor, tror forskarna Erik Flygare och Björn Johansson vid Örebro universitet.

De har skrivit kapitlet »Mobbning och kränkningar på nätet – omfattning och effekter av skolans insatser« i Skolverkets antologi »Kränkningar i skolan – analyser av problem och lösningar« från december 2013.

STUDIEN BYGGER BLAND annat på en enkät där frågan »Har andra elever använt internet, mobilen eller e-post för att skicka och sprida elaka meddelanden eller bilder om dig?« ställdes. Åtta procent av de 8 200 elever som svarade angav att de utsatts för det mer eller mindre ofta, varav två procent svarade att det hänt ett par gånger i månaden eller oftare.

87 procent av de elever som är utsatta för nät-mobbning är också utsatta för mobbning i skolan. En skillnad är att den mobbning som sker på nätet oftare har att göra med diskrimineringsgrunderna, det vill säga kränkningar på grund av till exempel sexuell läggning, etnisk bakgrund eller kön.

Hela 87 procent av dem som utsätts för mobbning på nätet utsätts även för mobbning i skolan.

87%

SKOLAVHOPP

Foto: BUP STOCKHOLM

Åsas tuffa skoltid slutade med åtta år av psykvård

För mig var skolan nån form av blodig på liv och död-tillvaro och så kom man in till de här lärarna som bara berättade sagor om barn som var så vackra, fina och härliga och jag fick inte ihop det, inte på något sätt, berättar Åsa Pehrsson i radioserien »Skolan som förlorade mig«.

Åsa Pehrssons skolgång präglades av socialt utanförskap och mobbning. Så länge hon kan minnas har hon levt med övertygelsen om att hon är ond, att det är något »kapitalt rotfel« med henne. I skolan får hon höra att hon leker fel, att hon ser ut som en kille och Åsa försöker med alla metoder skydda alla – från henne själv.

När hon börjar gymnasiet tättnar de mörka tankarna till

ogenomtränglighet och hon ser ingen annan utväg än att ge upp. Allt är kört ändå. Hon börjar slå sig själv och slutar äta – inte för att hon känner sig tjock, utan för att hon vill sluta fungera. En lärare hjälper henne in på Barn- och ungdomspsykiatri och därifrån kommer hon inte ut på åtta år. Skolgång under den perioden varken erbjuds eller uppmuntrades. »De ville bara att jag skulle måla akvareller«. Till slut säger en stödperson till henne att hon ska sluta vara en sådan duktig patient.

I dag jobbar Åsa Pehrsson som socialsekreterare med barn- och ungdomsutredningar inom psykiatri.

 Lyssna på »Skolan som förlorade mig« på UR Play.

ORDET: MOBBNING

Mobbning innebär att en eller flera personer utsätts för systematiska trakasserier. Det kan vara våld, hot om våld, viskningar, blickar, skratt, elaka sms, mejl eller inlägg på sociala medier. Det kan också vara att utesluta någon på grund av till exempel avvikande kläder, utseende, beteende och/eller åsikter. I lagtext används inte begreppet mobbning, utan kränkande behandling och diskriminering.

Källa: SKOLVERKET och FORSKNING.SE

SKOLPOLITIK

Finland överväger strängare lagar mot mobbning

► Kraven på antimobbningsprogram i finska skolor räcker inte, menar landets undervisningsminister Krista Kiuru. Som lösning föreslår hon att ställa högre krav på skolornas antimobbningsarbete och överväger även att skriva in strängare lagar mot mobbning.

Främst tror hon dock på att eleverna själva, med hjälp av lärare, ska medla i mobbingsfall. Detta framkommer i kölvattnet av tidningen Svenska Yles granskning »Fixa mobbningen«.

CITATET

(Jag vill) att de får någon att se upp till som kanske har varit i deras situation.

BEAST från TV4:s »Gladiatorerna« berättar för Expressen om antimobbningsarbetet han deltar i.

SKOLFORSKNING

Sovmorgon – då presterar unga bättre i skolan

► Att flytta fram skoldagens start med en halvtimme höjer tonåringars skolprestationer och förbättrar deras psykiska hälsa. I alla fall enligt en amerikansk studie på drygt 9 000 elever. Ungdomars morgontrottighet beror enligt forskningen på att insomningsprocessen förskjuts under puberteten och få tonåringar är därför utsövda klockan sju.

Det är nolltolerans för mobbning i svenska skolor, trots detta blir elever kränkta och diskriminerade dagligen. Nu vill Barn- och elevombudet Caroline Dyrefors Grufman se en sammanslagen lagstiftning.

LÄMNAD

text & foto Johanna Senneby

UTANFÖR

»**För fler än hälften av dem är mobbning den främsta orsaken till avhopp**, för många började mobbningen redan [...] i grundskolan. Skolpersonalen och andra vuxna [...] får kritik för att de inte gör något...«

Utdrag ur rapporten »10 orsaker till avhopp« som Temagruppen Unga i arbetslivet publicerade sommaren 2013.

Sju till åtta procent av Sveriges skolor är mobbade. Det motsvarar cirka 50 000 elever eller 1 650 skolklasser. Av dem är 13 000 elever eller 400 skolklasser mobbade under ett år eller längre.

År 2006 lagstiftades att alla skolor i Sverige ska ha en årligt uppdaterad och aktiv plan för att motverka all form av kränkande behandling. För att uppfylla kravet köpte många skolor in så kallade antimobbningsprogram.

År 2011 gav Skolverket ut rapporten »Utvärdering av metoder mot mobbning«. I den framkom att Skolverket inte kunde rekommendera ett enda av de vanligast förekommande antimobbningsprogrammen. Vissa insatser i programmen sades till och med leda till mer mobbning och många av dem ansågs vara väldigt kostsamma.

Annika Hjelm är undervisningsråd på Skolverket och var en av dem som hamnade i strålkastarljuset när myndigheten presenterade den uppmärksammade rapporten.

– Det fanns höga förväntningar på att antimobbningsprogrammen skulle minska mobbningen och många blev upprörda för att utredningen visade att programmen ofta var en omväg, om inte en »felväg«, säger hon.

Annika Hjelm.

Det har inte gjorts någon uppföljning av om och hur landets skolor har förändrat sitt antimobbningsarbete men Skolverket har inte ändrat uppfattning. Annika Hjelm är övertygad om att mobbning inte går att lösa med programkoncept som är skapade i en annan miljö än de ska verka i.

– Mobbning hänger samman med sociala processer i skolklassen. Alla barn vill känna tillhörighet och få en roll eller status i gruppen. Det kan bli en kamp om positioner där vissa hamnar utanför.

Hon menar att dessa processer i sig inte behöver leda till mobbning, utan att mobbning uppstår när denna typ av sociala processer hamnar i centrum.

– När det är tydligt för lärare och elever vilka värderingar och normer som gäller i skolan och man möter varandra med respekt och intresse för olikheter i stället för att upprätthålla snäva ramar för vad som är acceptabelt då minskar mobbningen.

Det kräver förebyggande arbete och skolorna måste kartlägga och utgå från sin egen problematik, exempelvis rasistiska värderingar, otrygga platser på skolgården eller snäva könsnormer.

– Alla skolor har inte samma problembild och då funkar inte ett program som recept. Det utgår från föreställda, inte verkliga problem, menar Annika Hjelm.

I december förra året gav myndigheten ut en antologi som tar avstamp i utvärde-

ringen. Avsnittet »Mobbning får näring i skolans arbetsmiljö« beskriver vad som utmärker skolor som lyckats med sitt antimobbingsarbete.

– Främjande arbete för ett gott skolklimat och en atmosfär som präglas av tillit och höga förväntningar har visat sig vara effektivt, där är arbetet med värdegrunder i skolan en mycket viktig del. Arbetet ska inte bara handla om att motverka mobbning, utan främst fokusera på att främja likabehandling, positivt samarbetsklimat och att eleverna är delaktiga i det arbetet, säger Annika Hjelm.

Med delaktighet syftar hon i detta fall inte på kamratstödare eller liknande insatser eftersom de inte ger eleverna något inflytande utan bara förutbestämda roller. Trots Skolverkets kritik mot antimobbingsprogrammen finns det fortfarande kommuner som bestämmer att deras huvudmän ska använda vissa färdiga antimobbingsprogram. Frågan om huruvida kommunernas miljöinsatser på programmen är att slänga pengarna i sjön eller ej blir oundviklig.

– Ja, det kan det vara. Skolan ska ju inte bara ge kunskap, utan också värderingar. Därför blir det problematiskt när antimobbingsarbetet blir en separat del, det är slöseri med både kraft och resurser.

Gemensamt för de skolor som lyckats med sitt antimobbingsarbete är en stabil organisation, gott samarbetsklimat, sunda normer och värden som genomsyrar skolan och gemensamma rutiner för att hantera konflikter. Det är svårt att få det att fungera i skolor med stora nedskärningar, omorganisationer och med hög omsättning av personal och elever.

– Jag tror att det är klokare att investera i att utbilda skolpersonalen i att förstå de sociala processer som pågår i skolan, ledarskap och hur man arbetar systematiskt med kvalitetsarbete.

CAROLINE DYREFORS GRUFMAN beskriver sig själv som en »typisk jurist« med starkt rättsmedvetande och en vilja att skipa rättvisa. Under många år arbetade hon som domare i Stockholms kammarrätt för att sedan gå vidare som byrådirektör på Socialstyrelsen. I maj för två år sedan blev hon vald till Barn- och elevombud, BEO. Hennes jobb är att ta

emot anmälningar om mobbning, utreda dem samt sprida information om hur huvudmän bör hantera kränkningar. Under 2013 kom 1 175 anmälningar om kränkande behandling in till BEO.

– Min bild av mobbning i svenska skolor är tyvärr ganska tråkig. Jag ägnar mina dagar åt dessa frågor och stöter på otroligt många som befinner sig i tragiska situationer och har gjort det under lång tid. Kränkningar är vanligt förekommande och de som vänder sig till oss är bara toppen på ett isberg, säger Caroline Dyrefors Grufman och menar att mobbning är den allra viktigaste frågan för skolan att ta itu med.

– Det är nolltolerans mot mobbning. Vi kan aldrig få en likvärdig skola om elever har olika möjligheter att nå kunskapskraven på grund av mobbning, säger hon.

Hon har liksom Annika Hjelm svårt att skönja någon förändring i antimobbingsprogrammen och kommunernas användning av dem.

– Vi har fått in anmälningar från personer som känt sig kränkta av vissa metoder och några av programmen har inslag som går emot lagstiftningen. Så länge det pågår måste vi vara tydliga med att rektor måste ta fullt ansvar för de metoder som används på skolan.

I APRIL 2006 fick barn och elever ett stärkt skydd av sina mänskliga rättigheter, när Barn- och elevskyddslagen trädde i kraft. Då förbjöds diskriminering och annan kränkande behandling och skolorna fick högre krav på sitt förebyggande arbete. Den del av lagen som behandlar diskriminering ersattes i januari 2009 av diskrimineringslagstiftningen och den del som gäller annan kränkande behandling skrevs in i kapitel sex i den nya skollagen år 2011.

– Vi har en bra lagstiftning men den tillämpas inte av alla. När jag träffar huvudmän, lärare och rektorer för att berätta om lagkraven möts jag ibland av okunskap, de vet inte vad som gäller.

I samma veva som den nya skollagen infördes, tillkom en avgörande bestämmelse: Att all skolpersonal har handlingsplikt. Det vill säga att alla, från skolbuschaufförer och matbetspisningspersonal till lärare och kuratorer, har skyldighet att anmäla till rektor om någon elev anser

MOBBNING I SIFFROR

Bland svenska
elever är

7

till åtta procent
mobbade enligt
Skolverket.
Det motsvarar
cirka 50 000
elever.

Bland svenska
högstadi-
elever vet

32

procent inte
vem de ska
prata med om
de behandlas
illa på sin skola
enligt Friends.

● **ÖKAD RISK**
Avvikande
kroppsbygg-
nad, motorisk
klumpighet,
blyghet eller
våldigt impulsiv
personlighet
ökar risken för
att bli mobbad.

sig vara utsatt för kränkande behandling. Viktigt att poängtera är att det här inte är en fråga om den vuxnas bedömning av kränkning, utan den eventuellt kränktes upplevelse. Det är sedan rektors ansvar att skyndsamt anmäla detta till huvudmannen.

– Denna bestämmelse är oerhört viktig, genom den kan man råda bot på de strukturella problemen. Nu har huvudmännen skyldighet att veta om mobbning pågår och det är de som sitter på resurserna och är tvingade att göra någonting åt saken.

Trots att denna lag har funnits i snart tre år är det fortfarande många som inte känner till den. Mer information och kunskap om både denna bestämmelse och lagstiftningen som helhet behövs hos alla parter. Exempelvis fler och obligatoriska inslag om mobbning och lagstiftning på lärar- och rektorsutbildningarna samt kompetensutveckling av redan befintlig skolpersonal. Bristande kunskap om bland annat lagstiftningen om kränkande behandling ser Caroline Dyrefors Grufman som det absolut största problemet.

– Lagen säger att mobbning inte får

förekomma ändå möter jag dagligen personer som inte tycker att det är så farligt. Som säger: »Jamen, lite mobbning är bra, det är så man stärks som person.« Om vi har personer med den inställningen som undervisar, är det svårt att nå hela vägen.

Samtidigt tror hon inte att det verkliga problemet ligger hos lärarna.

– Jag tror att de flesta lärare gör vad de kan, men många känner att de inte får tillräckligt stöd. I slutändan ligger problemet högre upp i kedjan hos huvudmännen, de måste titta på sin resursfördelning.

Mobbning behandlas ofta som en separat fråga trots att det har ett intimt samband med inlärning, trivsel, trygghet och värderingar menar hon.

– Jag tycker att man har tappat denna fråga i exempelvis diskussionen om Pisa. Det är en stor andel som inte kan göra sitt bästa i skolan för att de blir mobbade, mobbar eller lider av att andra blir mobbade. Inlärning och resultat i skolan har allt med mobbning att göra.

DISKRIMINERING OCH KRÄNKANDE behandling behandlas, som tidigare nämnt, i två olika lagar. Diskrimineringslagen förbjuder diskriminering på grund av kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnicitet, religion eller annan trosuppfattning, funktionshinder, sexuell läggning eller ålder. Lagen innebär också att förskolor och skolor måste arbeta aktivt före- ●

»Arbetet ska inte bara handla om att motverka mobbning, utan **fokusera på att främja likabehandling.**«

Annika Hjelm, undervisningsråd Skolverket.

Frågor och svar om mobbning

VEM BLIR MOBBAD?

›Forskningen har kunnat identifiera vissa drag och egenskaper som ökar risken för att bli mobbad. Avvikande kroppsbyggnad, motorisk klumpighet, blyg, asocial eller väldigt impulsiv personlighet, är några av dem. Det är dock viktigt att poängtera att alla någon gång kan bli mobbade och att dessa faktorer bara medför en liten ökad risk. Enligt Bris, Barnens rätt i samhället, har yttre kännetecken som övervikt, klädsel och hudfärg liten betydelse och används oftast för att motivera mobbningen. Det är mer avgörande om den som utsätts för mobbning är blyg och tillbakadragen eller om hen har svårt att sätta gränser för hur långt de andra får gå när de retas och slåss.

VEM MOBBAR?

›Forskningen har också lyckats identifiera vissa drag som är typiska för barn som mobbar. De vill ofta bli hörda och sedda, bli beundrade eller få makt och genom att ge sig på exempelvis osäkra barn utan många vänner försäkras sig mobbarna om en säker seger och att ingen annan sätter sig upp mot angreppen. Gamla uppfattningar om att mobbarna är ett problembarn med dåligt självförtroende, stämmer alltså inte.

VILKA KONSEKVENSER FÅR MOBBNING?

›Mobbning är en form av psykiskt våld mot hjärnan. Minnen och traumat av mobbningen påverkar hela resten av livet. Det är viktigt att förstå att det bildas en typ av osynliga ärr, i form av kemiska förändringar och förändrade nervsignaler i hjärnan. Ungefär en tredjedel av dem som varit utsatta för mobbning under en längre tid får svårigheter med till exempel psykisk ohälsa i sitt vuxenliv. Under skolgången gör mobbningen att eleven misstror sig själv, skolan och andra elever vilket leder till mer isolation, depression och utsatthet.

Forskningen har också sett att pojkar som mobbar har högre risk för exempelvis drogberoende och fysiska skador, medan mobbade flickor har en tendens att söka sig till våldsamma partners och hamna i missbruk. Men alla i en elevgrupp lider av att mobbning pågår i deras omgivning. Inlärningen reduceras, eleverna underpresterar, skolkar och har ofta ont i huvudet och magen. Alla elever på en skola där mobbning förekommer löper högre risk för att utsättas för våld.

VEMS ANSVAR ÄR DET?

›Det är skolans ansvar att se till att mobbning inte sker. Skolan har enligt läroplanen, skollagen och diskrimineringslagen skyldighet att se till att inget barn kränks eller diskrimineras på skolan. Alla anställda på skolan, oavsett befattning, har handlingsplikt vilket innebär att den anställda måste säga till ansvarig lärare om ett barn bli mobbat och skolan måste snarast utreda och förhindra att kränkningarna fortsätter. Skolan ska kontakta föräldrarna till de involverade barnen och överväga att anmäla händelsen till ansvarig myndighet. Anmälningsplikten gäller exempelvis misstanke om brott eller om att barn och unga far illa. Skolan ska också dokumentera vad man gjorde när kränkningen ägde rum, hur man har agerat och hur nuläget ser ut.

VILKA ANDRA LAGAR GÄLLER?

›Utöver skollagen kapitel sex och diskrimineringslagen, styr också läroplanerna Lgr11 och Läroplan för gymnasieskolan hur skolor ska motverka diskriminering och annan kränkande behandling. I arbetsmiljölagen räknas elever som arbetstagare och skolledningen som arbetsgivare. Det betyder att barn i skolan har samma rättigheter som en vuxen person har på sin arbetsplats. Misshandel, olaga hot och ärekränkning är exempel på brottsliga handlingar som mobbning ofta leder till. Dessa handlingar kan leda till åtal enligt brottsbalken.

Källa: FRIENDS

VÄLBEKANT MED MOBBNING
Barn- och elevombudet Caroline Dyrefors Grufman har fått ta del av många tragiska öden i sin arbetsroll. Förra året tog BEO emot 1 175 anmälningar om kränkande behandling.

»Det är inte bara otympligt som det ser ut i dag, **det är inte heller rättssäkert.**«

Caroline Dyrefors Grufman förespråkar en sammanslagen lag.

byggande mot diskriminering. Brott mot lagen kan anmälas till Diskrimineringsombudsmannen, DO, som kan kräva ersättning av den som är huvudman för förskolan eller skolan.

Skollagen kapitel sex förbjuder kränkande behandling som inte är kopplad till diskrimineringsgrunderna. Även denna lag förbinder huvudmän att arbeta förebyggande. Barn och elever kan anmäla kränkande behandling till Skolinspektionens Barn- och elevombud, BEO, som kan kräva skadestånd.

ATT KRÄNKNINGAR I skolan behandlas i två olika lagar är enligt många problematiskt. Exempelvis granskar Skolinspektionen varje år hur skolorna arbetar med kränkande behandling, men diskriminering omfattas inte i dessa inspektioner utan är DO:s ansvar. DO genomför också granskningar, till exempel inledde de i mars i år en granskning av 150 slumpvis utvalda skolor som tvingas redovisa hur de arbetar mot trakasserier och diskriminering. Myndigheten har ansvar för uppföljning av skolornas arbete på området, men till

skillnad från Skolinspektionen har DO ett mycket bredare uppdrag som innefattar arbetslivet och övriga samhällsområden. Deras granskningar varierar också i omfattning, exempelvis gjordes den senaste granskningen, år 2012, endast på 35 skolor.

En annan konsekvens av den tudelade lagen är att möjligheterna att få upprättelse och ekonomisk ersättning i princip är större för en elev som blir kallad tjock, än en som blir kallad för böj.

– Jag tror inte att skolpersonal behandlar olika typer av mobbing på olika sätt på grund av lagstiftningen, men fallen blir behandlade på olika sätt beroende på vilken instans de hör till. På BEO bli fallen alltid utredda, men på DO tar man sig bara an de fall som de anser har principiell betydelse, säger Caroline Dyrefors Grufman.

Systemet har fått kritik från flera håll, bland annat av Riksrevisionen. De menade också att samarbetet mellan DO och BEO brustit samt att regeringen inte ordentligt följt upp delningen av lagen.

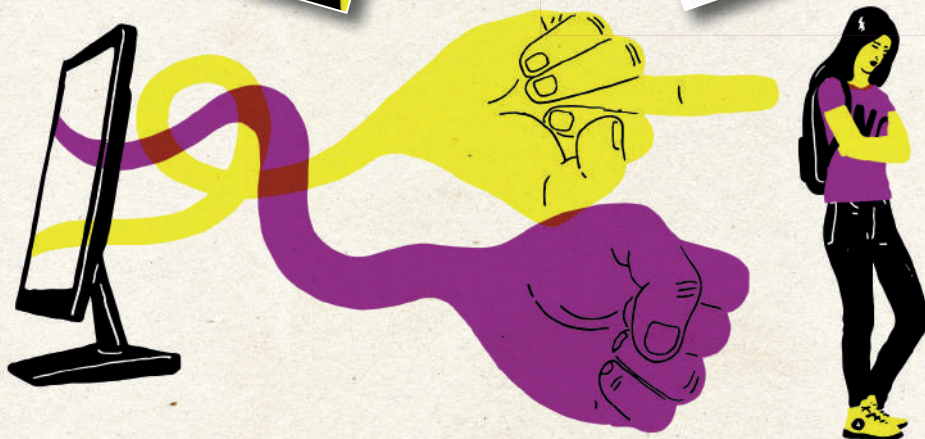
– En sammanslagning av lagen verkar vara uppe för diskussion. Vi tycker att det vore lämpligt att Skolinspektionen hade ansvar för diskrimineringsdelen också. Det är inte bara otympligt som det ser ut i dag, det är inte heller rättssäkert. ■

Antimobbingsprogrammen som Skolverket kritiserade.

Om näthat

Hat på nätet – vad får du inte skriva på internet är en nätjuridisk guide skriven för högstadiet och gymnasiet. Till Hat på nätet finns en lärarhandledning: **Får man skriva vad man vill på internet?** Skrifternas kan beställas eller laddas ned kostnadsfritt på www.mucf.se/publikationer

De ineffektiva programmen

Farstametoden

Farstametoden fokuserar på hur mobbing ska åtgärdas efter att den skett. Metoden använder överraskningssamtal med mobbare som därefter förväntas upphöra med mobbing. Samtal ska också föras med den mobbade.

POSITIVT:

› Insatsens kooperativa lag och åtgärder för mobbare och mobbade visade sig ha effekt.

NEGATIVT:

- › Det framkom tvivel kring det etiskt riktiga i att överraska barnen och ställa dem mot väggen på ett sätt som gör att de inte kan försvara sig.
- › Fungerar inte vid upprepad mobbing.
- › Förespråkar att föräldrar inte ska kontaktas omedelbart.
- › **Kostnad:** 26 600 kronor per skola och år.

Friends

Friends är ett kamratstödande förebyggande program. Huvudsakligt innehåll är att elever utses till kamratstödare som ska hjälpa vuxna att upptäcka mobbing, vara goda förebilder och stödjare elever som riskerar att bli utsatta.

POSITIVT:

› Hörnstenarna elevers medverkan i det förebyggande arbetet och relationsbefrämjande insatser mellan elever kan bidra till att minska mobbing om de tillämpas systematiskt.

NEGATIVT:

- › En av de andra bärande insatserna, kamratstödare, kan öka mobbingen bland pojkar och för flickor har det ingen effekt.
- › **Kostnad:** 97 673 kronor per skola och år.

Olweusprogrammet

Olweusprogrammet är ett förebyggande och åtgärdande program och innehåller många olika insatser som är värdegrundsstärkande, förebyggande, upptäckande och åtgärdande. Det innehåller flest insatser av alla program.

POSITIVT:

› Allas ansvar betonas samt att krav ställs på systematik och hela skolan.

› Uppföljning och utvärdering i form av programmets elevenkät, åtgärder för mobbare och mobbade samt personalutbildning visade sig vara effektiva insatser.

NEGATIVT:

- › Insatsen Olweuslektioner, schema-lagda särskilda lektioner för alla klasser, hänger samman med ökad mobbing av vissa grupper.
- › Det pedagogiska materialet saknar effekt.
- › Tar mycket tid och resurser i anspråk vilket ger upphov till både leda och att andra delar av skolans arbete förloras i prioritet.
- › **Kostnad:** 416 787 kronor per skola och år.

SEDAN ÅR 2006, när Barn- och elevskyddslagen trädde i kraft, är det lag på att alla skolor i Sverige ska ha en årligen uppdaterad och aktiv plan för att motverka all form av kränkande behandling. Många skolor köpte in så kallade antimobbingsprogram för att uppfylla kravet.

ÅR 2011 gav Skolverket ut en rapport som kom att bli väldigt uppmärksammat, »Utvärdering av metoder mot mobbning«. I rapporten framkom att Skolverket inte kunde rekommendera något av de vanligaste antimobbingsprogrammen i sin

helhet. Vissa insatser i programmen sades till och med leda till mer mobbning och många av dem ansågs vara väldigt kostsamma.

URVALSKRITERIERNA för de program som utvärderades var att de skulle vara vanligt förekommande i svenska skolor, eller att det skulle finnas indikationer på att de hade effekt. Totalt deltog 39 skolor och 10 000 elever i årskurs 4–9.

KOSTNADSBERÄKNINGEN nedan gjordes av Lärarnas Nyheter i februari 2011 och avser en modellskola med 300 elever.

Lions/SET/Stepvis

Lions Quest, SET och Stepvis är värdegrundsstärkande program.

POSITIVT:

► De föreskriver vissa effektiva insatser såsom personalutbildning och ordningsregler.

NEGATIVT:

► En av hörnstenarna i dessa program är särskilda lektioner för alla klasser. De ökar enligt utvärderingen mobbningen av flickor och yngre pojkar.
► Den andra bärande delen pedagogiskt material visade ingen effekt på mobbning eller kränkningar.
► Lektionerna kan upplevas som tjatiga och övningarna konstruerade. De beteenden som tränas under de särskilda lektionerna tycks bara gälla under dessa lektioner. Under rasterna, i korridoren och matsalen gäller ofta andra normer.
► **Kostnad:** 180 450, 365 867 och 262 600 per skola och år.

Skolkomet

Skolkomet kan ses som förebyggande men har inte som primärt syfte att motverka mobbning. Lärarna ska tränas i att stärka positivt beteende genom att ge beröm och ignorera negativt beteende för att detta ska släckas ut.

POSITIVT:

► Det föreskriver disciplinära strategier, ordningsregler och personalutbildning vilka kan ge effekt.

NEGATIVT:

► Förespråkar insatser som är ineffektiva mot mobbning, vilket upplevs som resurskrävande.
► **Kostnad:** 83 580 kronor per skola och år.

Skolmedling

Skolmedling är ett medlings- och konfliktlösningsprogram som ska utveckla konfliktlösningstrategier och därmed skapa bättre atmosfär. Det primära syftet är inte att motverka mobbning men företrädarna menar att programmet även kan göra detta.

POSITIVT:

► Förespråkar elevers aktiva medverkan i det förebyggande arbetet, uppföljning och utvärdering samt rastvaktssystem, som enligt utvärderingen är effektiva.

NEGATIVT:

► Den bärande insatsen medling, om den används som rutin vid konflikter, kan öka mobbning av flickor.
► **Kostnad:** 76 875 kronor per skola och år.

»Jag kände
DÄR OCH DÅ
**ATT JAG INTE
ORKADE BLI
FÖRNEDRAD**
längre«

text Erika Granath foto Privat

För Jacob Neves var skolgången en tuff period. Under tio års tid mobbades han för sin sexuella läggning. Men när trakasserierna övergick från verbala till fysiska attacker fick det vara nog.

För ungefär två år sedan var Jacob Neves ute och joggade i Slottsskogen i Göteborg. Parken var grön och solen skymtade bakom lätta moln. Jacob sprang förbi en grupp på tre män i 25-årsåldern. »Vilken bög« hörde han dem säga när han passerade.

Han sprang vidare och tänkte »är det så synligt«. Händelsen gav honom en otrevlig flashback till skoltiden då han blev trakasserad för sin sexuella läggning.

Jacob Neves tror att kommentaren i Slottsskogen bottnar i att de tre killarna var osäkra och ville visa sig häftiga inför sitt gäng. Han tror inte att de reflekterade över hur de fick honom att känna sig.

– Bög är inte så svårt att säga, men den som säger ordet kan inte alls veta hur personen som får höra det tar det.

I DAG ÄR Jacob Neves 27 år och gift. Han mår bra, har framtidsdrömmar som tar plats i maken Saymoms hemland Brasilien och kan sjunga med i favoritartisten Britney Spears låtar och le stort. Men under skoltiden hade han det tufft. Och trots allt gott som finns i Jacobs liv nu har den perioden satt tydliga spår i hans person.

Mobbingen började redan i lågstadiet, men den blev värre med åren. Från första klass umgicks han främst med tjejer och han undvek fotbollsplanen på rasterna, det räckte för att han skulle anses annorlunda bland killarna. Han blev kallad »tjejen« och »bögen«. Det var bara killar som retade honom, han kan inte minnas att han någonsin blivit retad av någon av tjejerna i skolan.

Med tiden blev mobbingen värre och i gymnasiet var det som allra jobbigast. Då började han acceptera att han var homosexuell. Att glåporden handlade om honom som person, den han var inuti, gjorde extra ont. Jacob Neves säger att det aldrig går att mäta eller jämföra smärtan

som mobbing orsakar. Det går inte att säga att någon form av mobbing är värre än en annan eller att en person har haft det värre än någon annan. Men han menar att det ändå finns en viss skillnad mellan att bli retad för yttre saker som namn eller hårfärg jämfört med att bli retad för den egna personen.

JACOB NEVES SA aldrig ifrån till dem som mobbade honom. Det berodde inte direkt på att han inte vågade, det var snarare en överlevnadsstrategi. Han hade hört från flera håll att den som blir mobbad gör bäst i att hålla tyst. Han ville inte ge dem mer nöje i att reta honom genom att visa sig arg eller ledsen. I stället hoppades han att de skulle trötta om han inte visade någon reaktion alls.

Under gymnasiet var Jacob Neves öppen med sin läggning. Han berättade för sin familj och visade att han hade pojkvän på det sociala webbforumet Lunarstorm. När Jacob berättade för sina föräldrar att han var homosexuell skrev han ett brev först till sin mamma, svaret var självklart och hans mamma talade om för honom att hon älskade honom precis för den han är.

– Det kändes bra, jag har hört berättelser om så många som har blivit utfrysta av sina närmaste.

Jacob Neves umgicks inte med så många under gymnasietiden, han drog sig ofta undan till sitt rum som var hans fristad, eller så var han tillsammans med två av sina närmaste tjejkompisar. Det hände mycket i hans familj och han hade känslan att han skulle tynga sina föräldrar om han berättade om hur han hade det i skolan. Trots att hans mamma någon gång frågade honom om klasskamraterna behandlade honom illa valde han att hålla tyst om mobbingen.

På något sätt kände han ändå att han ville ge igen. Han gjorde det genom att överdriva de sidor som de som mobbade honom retade honom för. Han målade läpparna med mer rosa lypsyl och även om han är emot att kalla en del beteenden för stereotyp tjejiga berättar han att han spelade en del på normerna:

– Jag betedde mig nog på ett »tjejigt« sätt snarare än ett klassiskt »manligt«.

Till slut kom dock Jacob Neves till en

»När de gick från ord till att angripa fysiskt, **vad skulle komma sen?** Kanske skulle de slå mig.«

Jacob Neves blev mobbad i skolan.

gräns där han inte orkade ta mer. Han satt ute på skolgården tillsammans med sin närmaste kompis när han kände hur något litet, hårt och vasst träffade honom. Först en gång, sedan en gång till. Fler och fler gånger träffade de små objekten honom. Han förstod att det var stenar och tårarna började bränna i ögonen. Jacob och vännen kollade på varandra, han såg att hon förstod men de förblev tysta just då. De gick in.

- Jag kände där och då att jag inte orkade bli förnedrad längre. När de gick från att skada med ord till att angripa fysiskt, vad skulle komma sen? Kanske skulle de slå mig.

Jacob Neves berättade för sin mamma, som han säger alltid har velat skydda honom. Han berättade även för sin lärare som blev rent ut sagt förbannad. Hon anordnade ett möte med alla de som tråkasserat Jacob och skällde ut dem ordentligt. Jacob Neves säger att det var hon som satte stopp för hans mobbning, och han menar att det behövs fler lärare som hon, lärare som vågar se och säga ifrån. Ingen av dem som mobbade Jacob har bett om ursäkt. Han tycker att det är synd men han går inte omkring och är arg på dem i dag.

Trots att plågoandarna slutade ge sig på honom efter att läraren agerat trivdes Jacob inte i skolan.

- Det hade pågått så länge, jag var bränd.

MOBBINGEN I SKOLAN har resulterat i att Jacob Neves ofta känner sig osäker och har dåligt självförtroende. Han blir nervös i sammanhang med många människor och är på sin vakt när han träffar nya personer. Han vågar inte lita på att de accepterar honom för den han är. Jacob blir efter alla erfarenheter nervös i skolmiljö, i februari gick han en utbildning för att bli personlig tränare och kostrådgivare. När han gick in i salen som skulle fungera som klassrum första gången ökade pulsen. De gamla orosfjärilarna i magen gjorde sig påmind.

- Jag kom på mig själv med att gå tillbaka till att vara den människan som rättar sig efter andras åsikter. Jag försökte dölja vem jag är och framstå som hetero, hur man nu är som hetero.

Jacob Neves tycker att det är viktigt att

frågan om hur personer med olika läggning behandlas olika i skolan diskuteras mer. Han kandiderade till QX:s utmärkelse Mr Gay Sweden under Pride 2012. Det var en stor utmaning för Jacob att bli uttagen till tävlingen. Han funderade ordentligt innan han tackade ja eftersom han förstod att det skulle innebära en hel del uppmärksamhet och minglande bland mycket folk. Det som fick honom att våga var att han gick in i tävlingen med ett mål: Medvetenheten om att homosexuella ofta mobbas i skolan måste bli större.

- Jag skiljde på mig och mitt budskap och försökte tänka att det var det jag stod för och inte jag som person som var i centrum där och då.

Han vann inte tävlingen men han fick svenska folkets pris och är väldigt glad över det.

- Den tävlingen handlar så mycket om utseende. Men om de som röstar inte vet mer om mig än mitt utseende kan de inte utgå från något annat än just min utsida.

SEDAN FYRA ÅR tillbaka är Jacob Neves tillsammans med Saymom. Numera delar de även efternamn, den 31 maj 2013 sa de ja till varandra på Tjolöholms slott.

- Jag var så nervös och lyckoledsen. Jag stod och tjöt och var så glad. Det var viktigt att få gifta sig man och man.

I framtiden hoppas de skaffa barn och flytta till Saymoms hemland Brasilien.

- Vi har provat på att bo i mitt land Sverige, nu vill jag gärna prova på att bo där Saymom växte upp.

Målet är att flytta om några år, kanske kan han öppna ett gym där nere för att få nytta av sin utbildning. Han skulle gärna arbeta med kroppen men säger att det där dåliga självförtroendet just nu är ett hinder han måste ta sig över för att kunna förverkliga den drömmen.

Helst av allt skulle han dock vara hemmafru. Jacob skrattar när han berättar att han på skämt brukar säga åt sin man att tjäna mer pengar så att han kan få vara hemma på heltid. Han menar att alla är av utsatthet i skolan har gjort honom lite folkskygg. Han känner sig inte så trygg på offentliga platser.

- Jag trivs så bra med att fixa hemma och vara i lugnet. ■

HJÄLP OCH STÖD FÖR UNGA SOM MÅR DÅLIGT

► BRIS

www.bris.se

► BUP - Barn och ungdomspsykiatri

www.bup.se

► Prima barn- och vuxenpsykiatri

www.prima-psykiatri.se

► Stödcentrum för unga

brottsoffer

www.unga-brottsoffer.se

► Tjejjonen

www.tjejjonen.se

EN MORS KAMP

text & foto Erika Granath

Julia Lekardal blev misshandlad i korridoren av en tjej i parallellklassen. Efter det förväntades de två sitta i samma klassrum och arbeta. Caroline Lekardal har kämpat för dotterns rätt till en trygg skolgång.

På avslutningen i nian stod Julia Lekardal på scen framför hela skolan. Hon sjöng »Gabriellas sång« och hennes storebror ackompanjerade henne på piano. I publiken fanns resten av familjen Lekardal, det var på dem Julia försökte titta. Men blicken ville glida till tjejen som ställt sig längst fram i publiken precis framför scenen, tjejen som Julias mamma Caroline beskriver som att hon såg ut som ett åskmoln.

Julia sjunger färdigt låten och är glad och stolt över att hon lyckats genomföra framträdandet trots att benen vill vilka sig när hon ser tjejen framför scenen. Samma tjej som drog henne i håret, tryckte ned henne på skolans hårda golv och stampade henne hårt i magen flera gånger bara några månader tidigare.

Caroline Lekardal tar en klunk kaffe och plockar med några ark ur den hög av papper som ligger framför henne på bordet. Det är rättegångshandlingar, en polisanmälan och många handskrivna minneslappar.

– När vi kom hem den dagen sa jag till Julia att vi skulle skriva ned vad som hade hänt, jag kände på mig att vi skulle behöva det framöver, säger hon.

»Den dagen«. Dagen Caroline Lekardal tänker på är en dag i mitten av mars 2010, hennes då 16-åriga dotter Julia gick i nian och blev misshandlad av en jämnårig flicka ur parallellklassen. Flickorna var på rast, de hade skrivit nationellt prov på förmiddagen. Första delen var avklarad och snart var det dags för del två. Julia befann sig i korridoren tillsammans med sina vänner när hon hörde någon skrika att det

HJÄLP OCH STÖD FÖR UNGA SOM MÅR DÅLIGT

► BRIS

www.bris.se

► BUP – Barn och ungdomspsykiatri

www.bup.se

► Prima barn- och vuxenpsykiatri

www.prima-psykiatri.se

► Stödcentrum för unga brottsoffer

www.unga-brottsoffer.se

► Tjejjonen

www.tjejjonen.se

inte är värt det. Sedan hördes en annan flickas skrik närmare »Jo, det är det!«, Julia blev neddragen på golvet och snart där efter svartnade det för hennes ögon.

Julia kände inte flickan som slog henne, hon hade umgåtts lite med hennes bror någon dag tidigare. Hon tror att det var det tjejen inte gillade. Exakt varför vet Julia inte.

– Från skolan har det hela tiden kallats incident, konflikt. Men det var inte det. Det var misshandel. Och det har advokaten sagt sedan också. Den fällande domen mot tjejen som misshandlade Julia bekräftar det. Men för skolan är det en incident om det ser ut att vara bråk mellan två unga. Där finns inte misshandel, säger Caroline Lekardal.

JULIAS VÄNNER FICK upp henne på fötterna och hon återfick medvetandet. Vännerna försökte få med henne till skolsystemen men hon var upptagen med en annan elev. En lärare kom dit och meddelade att det var dags för provskrivning igen. Julia grät och skakade men fick höra att hon oavsett vad som inträffat var tvungen att genomföra provet. Hon kunde knappt skriva. Hon fick en servett av sin lärare att torka tårarna med, ingen fråga om vad de berodde på.

På eftermiddagen fick Julias klassföreståndare höra om det som hade hänt, tillsammans gick de till rektorn som beslutade att alla inblandade skulle ha ett möte.

»Från skolan har det hela tiden kallats incident, konflikt. Men det var inte det. **Det var misshandel.**«

Caroline Lekardal, mamma

– Det är som Julias rättsombud senare har uttryckt det, att det är i skolans agerande som en ny form av lång misshandel sker. För av tio möjliga fel gör skolan tio fel denna dag, säger Caroline Lekardal.

Mötet börjar. Julia, flickan som har slagit henne, hennes mamma och skolans ledningsgrupp är på plats. Men ingen har informerat Caroline om vad som har hänt. Hon kallas till slut dit och håller om Julia som fortfarande gråter oavbrutet. De två flickorna uppmanas att säga förlåt till

varandra och båda ska skriva på ett papper för att intyga att det som har hänt inte ska upprepas.

JULIA MÅR DÅLIGT både fysiskt och psykiskt men hon går till skolan redan dagen efter misshandeln. Hon vill visa att hon inte är rädd – trots att hon är det. Efter några dagar orkar hon inte längre. Hon stannar hemma och snart får Caroline samtal från skolan som påminner om skolplikten. Hon försöker säga att det är ohållbart att Julia ska sitta i samma klassrum som tjejen som har slagit henne, hon säger att det är självklart att hennes dotter och alla andra unga ska kunna känna sig trygga i skolan. Men personalen på Julias skola hävdar att det inte finns något de kan göra åt situationen.

En knapp vecka efter misshandeln har Julia stora problem med sin mage, den är svullen och hon har blod i urinen. Till sammans med Caroline går hon till vårdcentralen. Personalen där konstaterar att Julias njure är skadad och blir upprörda över att hon inte har kommit dit tidigare, både för att bli undersökt och för att dokumentera skadorna. Caroline och Julia polisanmäler tjejen som skadat henne.

Internet fylls av kommentarer och traskasserier från vänner till den nu polisanmälda flickan, Julia har svårt att sova och äta. I skolan är hon ständigt rädd. Till slut blir hon även rädd för att vara på andra platser om det är mycket folk. Hon får komma till Stödcentrum för unga brottsoffer och Barn- och ungdomspsykiatri.

– Jag kände mig helt vilsen som förälder och visste inte alls hur jag skulle hantera situationen, säger Caroline Lekardal.

NIANS BETYGG STOD på spel och med dem antagningen till gymnasiet. När Julia inte hann med allt hon skulle i skolan fick hon läsa extra hemma på kvällarna. Tjejen som slagit Julia gjorde inget mer fysiskt anfall. Men Julia upplevde det som om hon ständigt försökte psyka henne, hon stod bakom henne när de skulle gå av bussen nästan varje dag – tornade upp sig över Julia som var betydligt kortare.

De fel som Caroline Lekardal med flera ansåg att skolan hade begått gjorde att hon till slut anmälde skolan till Skolinspektionen. Först då tog man tag i att arbeta fram

RÄDD I SKOLAN
När Julia Lekardal blev
misshandlad av en skolkamrat
saknade skolan en krisplan.

den krisplan Caroline så länge hade uppmanat dem att göra.

På något sätt uthärdade Julia sista halvåret i nian. Efter påtryckningar från hennes advokat gick skolan med på att ge henne en kristelefon som gick direkt till personal på skolan om hon kände sig hotad. Skolavslutningen kom och trots att den andra tjejen stod där mitt framför scen sjöng Julia sin låt.

Julia kom först inte in på något gymnasium. Med de betyg hon hade haft innan den där dagen i skolkafeterian hade hon känt sig säker på att bli antagen på något av de gymnasier hon hade sökt till. Men nu hade betygen sjunkit. På hösten kom hon i alla fall in på en reservplats på Fryshusets gymnasium i Stockholm.

– Min Julia försvann den där dagen, jag fick lära känna en ny person. Förr hade hon älskat att vara i skolan – nu satt hon och skakade. Den tjejen som vi hade innan, henne får vi inte tillbaka, säger Caroline Lekardal.

En dag när Julia gick in i skolmatsalen på sin nya skola satt tjejen som slagit henne där. Hon kände några som gick på Fryshuset. Julia fick panik men pratade med skolan som bestämde att den tjejen inte var välkommen dit längre.

På gymnasiet upplevde Julia och Caroline att de fick mer förståelse för Julias erfarenheter och känslor. Hon fick hjälp av skolan att anpassa utbildningen och studietakten efter hur mycket hon orkade för stunden. Men trots stödet var skolan nu en plats som Julia förknippade med att inte må bra. När hon blev gravid i slutet av andra året bestämde hon sig för att hoppa av. Nu har hon en dotter och planerar att flytta hemifrån. Studera vidare vill hon göra efter mammaledigheten men exakt vad hon ska läsa har hon inte bestämt. Hon vill läsa upp gymnasiet men är nervös över hur hon ska uppleva att vara i skolmiljö igen.

CAROLINE LEKARDAL SÄGER att hon inte förstår hur vare sig hon eller Julia överlevde den värsta tiden.

– Hon kom efter och skulle ta i kapp samtidigt som hon inte ens orkade det som var i nuet och samtidigt som hon mätte enormt dåligt.

Hon säger att hon inte är arg, snarare sorgen över det som har hänt. Både hon och Julia tycker att det är viktigt att berätta om det, även om de egentligen vill lägga det bakom sig.

– Det får inte sluta så här, det måste till en förändring i skolan. ■

FINNAS KAFFE/TE
TERA VARANDRA
N O UTANFÖR PLUG IN.
DER
MOBIL 830-900
R MAN DET SÄKST SCHYST
ACK OM ALKOHOL
OGER.
10 MINUTARE / 20

ia
Jana
Klanten
Maria

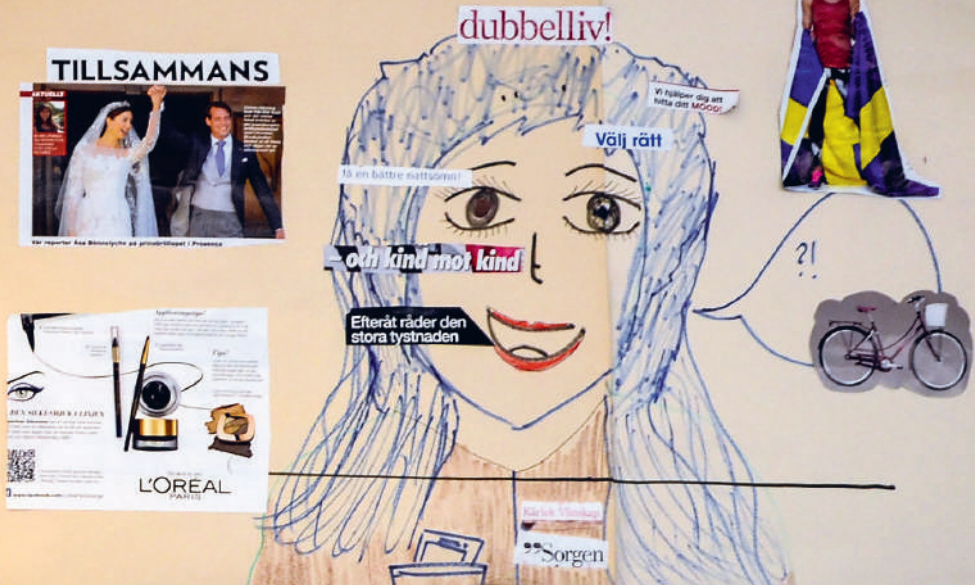
Som en landningsbana. Så beskriver koordinatorn Maria Herrman verksamheten på Plug In Möjligheten i Alingsås. Här får man tid att pausa, boosta sig med ny energi och sedan förhoppningsvis växa och gå vidare i livet.

RÄDDARNA INÖDEN

text & foto Sara Håkansson

den lilla byggnaden, ett stenkast ifrån Alströmergymnasiet i Alingsås, huserar Plug In Möjligheten som består av projektledaren Teres Lundin och koordinatörerna Camilla Stensson, Maria Herrman och Pia Sneider. Det är de som utgör stommen i det multikompetenta teamet som är Plug In Möjlighetens fundament.

Alingsås var en stad med hög ungdomsarbetslöshet och många ungdomar som gick på försörjningsstöd. Innan arbetet med Plug In inleddes gjorde man en kartläggning av varför det såg ut på det sättet. Man kom fram till att det gjordes många bra insatser för ungdomarna men att man ofta behandlade symtomen i stället för orsakerna. Framför allt kom man fram till att det brast i helhetslösningen. Ungdomarna åkte in i en verksamhet, var där ett tag, blev uttagna och åkte sedan in i nästa. Det blev alltså korta små punktinsatser i stället för att någon följde ungdomarna hela vägen.

»Vi har haft föräldrar som ringt och sagt att möjligheten för deras barn att få komma in i ett nytt sammanhang **har räddat deras liv.**«

Camilla Stensson, koordinatör på Plug In Möjligheten.

– Det var lite av fynden vi gjorde och det var också det som blev utgångspunkten för Plug In verksamheten i Alingsås. »En väg in och flera vägar ut« blev vårt motto, säger projektledare Teres Lundin.

PLUG IN-TEAMET BESTÅR, förutom av projektledare och koordinatörer, av deltidsarbetande studie- och yrkesvägledare, kurator, specialpedagog, praktiksamordnare, flyktingpedagog, fältsekreterare och en ungdomshandläggare från Arbetsförmedlingen. Projektet är ett samverkansprojekt med socialförvaltningen, utbildningsförvaltningen, Arbetsförmedlingen och kultur- och fritidsförvaltningen. Ungdomar kan slussas vidare till Plug In från alla dessa instanser. Utöver det ansvarar Plug In även för det kommunala informationsansvaret.

– Ungdomarna som kommer hit behöver helt olika slags hjälp, vissa har ingen aktivitet överhuvudtaget och då lägger vi upp en plan med det vi kan erbjuda, medan andra behöver betydligt mindre hjälp. Där kan det handla om att bara ringa och väcka dem på morgnarna, säger Camilla Stensson.

Måndagarna på Plug In är arbetslivsorienterade. Då får ungdomarna träffa teamets ungdomshandläggare som hjälper dem att skriva cv och att söka sommar- eller extrajobb. Men framför allt läggs fokus på att försöka boosta den unge inför

»VI KAN VARA NEUTRALA«
Att Camilla Stensson, Teres Lundin och Maria Herrman inte är några lärare har de märkt är en fördel.

framtiden. På eftermiddagarna erbjuds läxhjälp.

På tisdagar tar man emot nybesök och på onsdagar är det friskvårdsdag.

– Många är inte vana vid att röra sig särskilt mycket så det viktigaste är att det blir någon slags motion. Det kan vara alltifrån att gymma till att spela frisbeegolf eller minigolf. Men det mest uppskattade är nog promenaderna, att bara få gå och tjöta lite om allt mellan himmel och jord, säger Maria Herrman.

PÅ TORSDAGAR ÄR det individuella möten och fredagen är vikt åt inspiration. Då kan det vara till exempel studiebesök eller föreläsningar av olika slag.

– Vi har också startat upp en lovskola som varit öppen i stort sett varje lov sedan vi startade, säger Maria Herrman.

– Ingen av oss är ju lärare men vi kan ge det här vuxna strukturella stödet och för många verkar det räcka, att få den där extra pushen. Plötsligt kan de tycka det är lite roligt att gå hit.

– Vi är ju neutrala och det är en väldigt vinning har vi märkt. Vi delar inte ut pengar, vi ger inga läxor eller betyg utan vi kan vara en neutral vuxen som ser just den personen, säger Camilla Stensson.

– Vi brukar ha som mantra: »Se, hör, bekräfta«. Det är det vi gör med dem och sedan får de växa därifrån. Även om vi har mycket aktiviteter så är grunden i arbetet

relationen och motiveringsarbetet, att de ska hitta motivationen till vad de vill göra. Sedan om det är att praktisera eller läsa till raketforskare det spelar ingen roll, säger Teres Lundin.

Plug In Möjlighetens tanke var att bygga upp en spindeln-i-nätet-verksamhet. De ville inte starta ytterligare en verksamhet av samma sort som redan fanns utan komplettera med det som saknades i kommunen och använda sig så mycket som möjligt av de existerande resurserna. De ville hjälpa ungdomarna i kontakten med alla de instanser de behöver känna till så att inte ungdomarna själva behöver hålla reda på vem de ska prata med om vad. Målet har också varit att motverka stuprörs-tänket som de anser vara väldigt påtagligt i den kommunala organisationen.

– Vi ser behoven och vi ser att de är ganska stora. För oss är det inte en siffra eller statistik, för oss är det de här ungdomarna. Vi möter dem och får ta del av deras liv och deras historia. Vi har haft föräldrar som ringt och sagt att möjligheten för deras barn att få komma in i ett nytt sammanhang där de kunnat hittat tron på sig själva, på livet och på samhället igen, har räddat deras liv. För många ungdomar har det varit en lång process att komma tillbaka, att ta del av samhället igen, men vi har sett det hända och det är fantastiskt, säger Camilla Stensson. ■

PLUG IN MÖJLIGHETEN

► **Plug In Möjligheten** i Alingsås riktar sig mot ungdomar, 16–24 år, som är i riskzonen för att avbryta eller redan har avbrutit gymnasiet.

► **Syftet** är att skapa ett nytänkande som både elever, skolan och kommunen behöver.

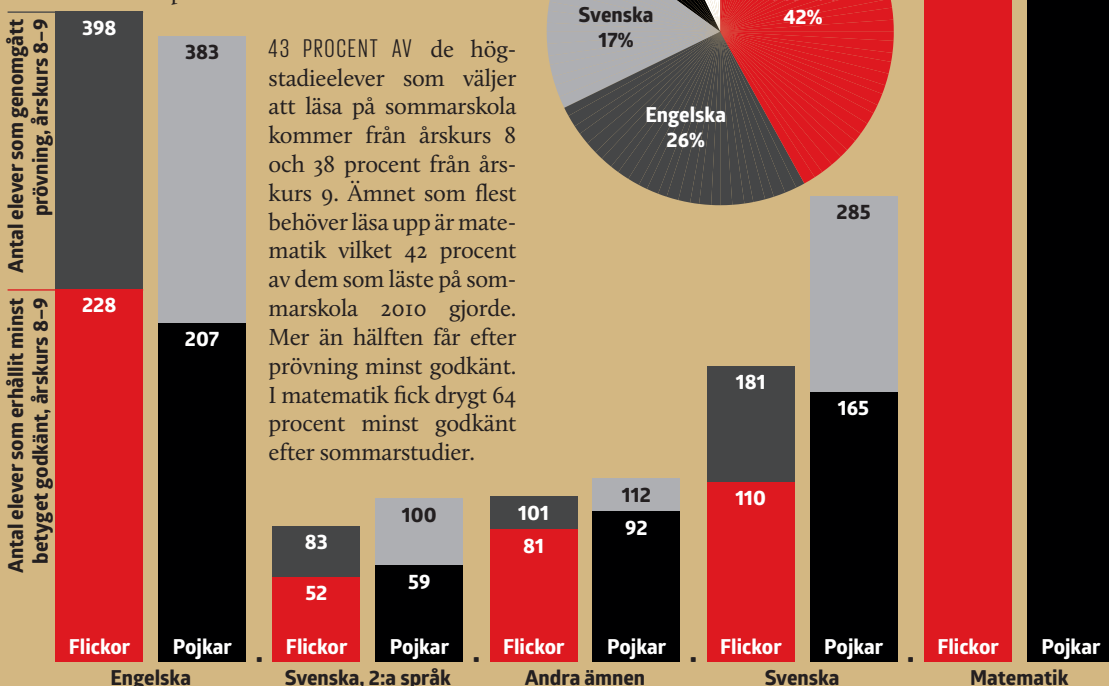
► **Projektet löper** fram till juni 2014 och delfinansieras av Europeiska socialfonden.

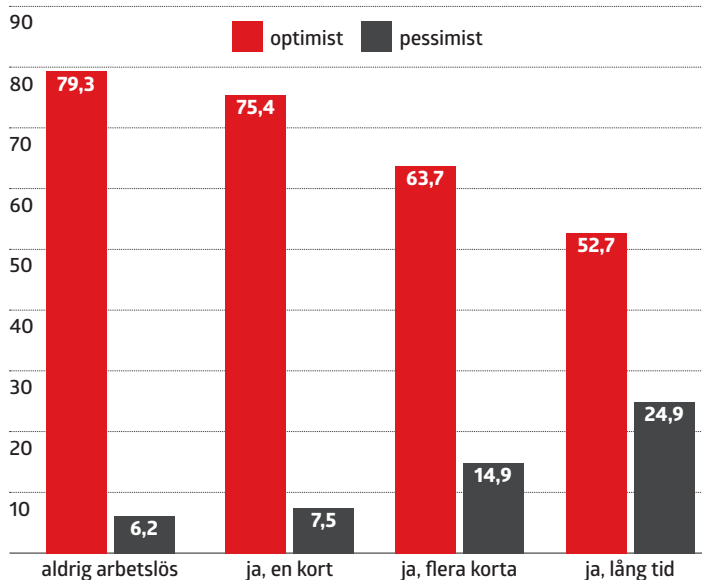
ANDRA CHANSEN

Skolverket satsar på lovskola för att fler högstadiel elever ska nå kunskapskraven. Statistiken ser lovande ut: Fyra av tio blir behöriga efter sommarstudier.

Det satsas på lov- och sommarskolor just nu och så kommer det att se ut fram till år 2016. Under 2014 ges statsbidrag för frivillig undervisning under påsklovet, sommarlovet och höstlovet. Skolverket har fattat beslut om att bevilja bidrag på över 38 miljoner kronor till årets sommarskola.

– För elever som gått ut årskurs 9 utan gymnasiebehörighet innebär sommarskolan en möjlighet att få godkända betyg för att kunna börja i gymnasieskolan. Det är också en möjlighet för elever i lägre årskurser som halkat efter att jobba i kapp, säger Joakim Feldt, enhetschef på Skolverket till Skolverket.se.

SKOLFORSKNING

Arbetslösa unga är sjukare och har mindre framtidstro

Det finns tydliga skillnader i upplevda hälsobesvär som sömnproblem och oro, samt i upplevt inflytande kring jobb, boende och livet i sin helhet, mellan unga med olika erfarenheter av arbetslöshet. Det visar MUCF:s rapport »Unga med attityd«.

Störst oro och flest upplevda hälsoproblem har unga som varit långtidsarbetslösa men även unga som upplevt en kortare period av arbetslöshet uppger

mer oro och ohälsa än unga som aldrig varit arbetslösa.

Dessa skillnader kan inte förklaras med skillnader mellan könen, utbildningsbakgrund, bostadsort eller svensk eller utrikes bakgrund. Det betyder att i grupper där allt annat är lika, kön, ålder och så vidare – utom erfarenheten av arbetslöshet – har de med arbetslöshetserfarenhet fler hälsobesvär, en högre oro och se mer pessimistiskt på sin framtid.

ORDET: LÄRLING

En lärling är en person som utbildar sig till ett yrke genom praktisk utövning under en mästare inom området. Runt 6 000 elever deltog i gymnasial lärlingsutbildning hösten 2013. Utbildningsformen är ett alternativ inom alla yrkesprogram och de nationella programmen i gymnasiesärskolan och innebär att minst hälften av utbildningen är förlagd på en eller flera arbetsplatser.

Källa: SKOLVERKET

SKOLPOLITIK

S och FP: Nya regler behövs kring skolbesök

► Socialdemokraterna och Alliansen är eniga om att regelverket kring hur politiska partier ska få tillträde till skolor måste ses över. Detta i kölvattnet av den debatt som uppstod efter Skolverkets tydliggörande av lagstiftningen, rapporterar Lärarnas Nyheter.

Socialdemokraterna var det parti som först väckte frågan och vill se över lagstiftningen så att rektorer kan säga nej till nazistiska och antidemokratiska partier. Jan Björklund (FP) har en mer praktisk ingång och menar att om en skola för att vara objektiv måste ge samma plats åt alla 40 partier som ställer upp i riksdagsvalet blir det en omöjlig situation att hantera.

SIFFRAN

40

lärare kan man anställa i ett år för de miljoner kronor det kostar samhället när en ung hamnar i livslångt missbruk och utanförskap.

SKOLPOLITIK

MP vill se ökat utbyte mellan lärare i Europa

► Att se över hur ett ökat utbyte mellan lärare skulle kunna se ut i Europa är en av Miljöpartiets hjärtefrågor på EU-nivå. En fråga de nu, som nästa största svenska parti i Europaparlamentet, kan ta tag i på allvar.

TROR PÅ LOVSKOLA

Andreas Christoffersson, ungdoms-
strateg på Uppsala kommun, testar
gärna ännu mer lovskola.

UPPSALA SATSAR PÅ SOMMARSKOLA

text & foto Johanna Senneby

Ett effektivt sätt att få fler att klara av gymnasiet. Därför satsar Uppsala på sommarskola enligt **ANDREAS CHRISTOFFERSSON, strateg på kontoret för barn, ungdom och arbetsmarknad.**

Många elever hoppar av gymnasieskolan eller går ut gymnasiet utan fullständiga betyg. Flexibla lärformer, som sommargymnasium, är en av lösningarna för att fånga upp dessa. Det är kommunernas ansvar att erbjuda sina gymnasieelever möjligheten att läsa upp sina betyg under sommaren, en av de som satsar är Uppsala kommun.

– Sommargymnasium är en av de mer flexibla lärformer som säkert kommer att utvecklas allt mer, under de kommande åren. Utveckling startar ju alltid någonsans för att sprida sig, säger Mats Söderberg, gymnasie- och vuxenutbildningsansvarig på SKL, Sveriges kommuner och landsting.

År 2010 kunde landets grund- och gymnasieskolor söka sammanlagt 60 miljoner statliga kronor för att bedriva sommarskola, en möjlighet som funnits till och från under ett antal år. Från och med 2013 kan dock bara grundskolor söka de statliga medlen och ansvaret för att ge kommunens gymnasieelever en chans att läsa upp sina icke godkända betyg, ligger på de enskilda kommunerna. Uppsala kommun såg ett stort behov av att ge sina gymnasieelever en extra chans.

– Det är högt tryck på sommarskolan och utbildnings- och arbetsmarknadsnämnden såg att verksamheten gett bra resultat tidigare, så de valde att skjuta till pengar så att vi kunde fortsätta utan statliga medel, säger Andreas Christoffersson, strateg på kontoret för barn, ungdom och arbetsmarknad i kommunen.

Av de 290 elever mellan 16 och 19 år som fullföljde Uppsalas sommargymnasium fick 85 procent godkänt i minst ett ämne – en högre siffra än snittet som ligger mellan 55 och 70 procent beroende på ämne, enligt Skolverkets utvärdering av sommarskolor år 2010.

UPPSALA KOMMUN HAR en relativt hög andel gymnasieelever som inte får fullständiga betyg och hoppar av gymnasiet, enligt Andreas Christoffersson. Särskilt många avbrott sker på yrkesprogrammen Vård och omsorg, Hotell och turism, Restaurang och livsmedel samt Fordon och transport. Kommunen gör därför en djupanalys för att ta reda på orsakerna till de många avbrotten på just dessa program. En av hypoteserna är att många elever upplever att kraven är högre än vad de föreställt sig. Det är dock

inte dessa elever som väljer att läsa upp sina betyg på sommargymnasiet, tror Andreas Christoffersson.

– De som avbryter läser inte upp sina betyg på sommarskola, utan det är främst de som fullföljer gymnasiet men inte har så bra, eller fullständiga, betyg.

Han tror inte heller att sommargymnasium enskilt kan förändra situationen för ungdomar i Uppsala kommun.

– Men tillsammans med andra insatser som feriejobb, tror jag att det kan ge väldigt goda långsiktiga effekter. Vi har ett stort behov av utbildade unga personer, exempelvis skriker vårdsektorn efter kompetens.

Mellan 2014 och 2016 har regeringen öronmärkt 78 miljoner kronor per år för att kommunerna ska kunna bedriva sommarskola på grundskolenivå – ett sätt att satsa på förebyggande arbete, menar Mats Söderberg på SKL. Andreas Christoffersson tror att det långsiktigt kommer att ge avtryck på gymnasieskolan.

– Personligen tror jag att sommarskola på alla nivåer är en jättebra lösning för att höja studieresultaten. Vi tittar även på lovskola och lördagsskola, kommunen satsar stenhårt på att förbättra genomströmningen i gymnasiet. De är måna om att vända på varenda sten för att ta tag i detta problem. ■

MÅLET: LÄGST ARBETSLÖSHET I SVERIGE 2020

text Sara Håkansson foto Privat

Högre arbetslöshet än riksnittet. Ändå valde Navigatorcentrum i Trelleborg att sätta ribban högt när de startade sin verksamhet 2008.

- Vi ska ha lägst ungdomsarbetslöshet i Sverige 2020 och alla ungdomar ska klara gymnasiet på tre år. Det är ett ganska kaxigt mål men det är ett mål som vi ska nå, säger arbetsmarknadschef Ola Johnsson.

Sedan 2008 har Trelleborg ett Navigatorcentrum där Trelleborgs kommun, Ungdomsmottagningen, Försäkringskassan, Arbetsförmedlingen, Friskvårdsmyndigheten och lokalt förenings- och näringsliv finns representerade.

Dess uppdrag är att navigera ungdomarna till rätt instans, att tillgodose det kommunala uppföljningsansvaret för ungdomar i ålder 16 till 20 år, att arbeta preventivt för minskad ungdomsarbetslöshet, att jobba för minskad ungdomsbrottslighet samt minskad sexuell ohälsa.

Kopplat till detta finns ett nationellt nätverk för Navigatorcentrum Sverige, där Trelleborgs Navigatorcentrum varit drivande sedan starten 2008.

ARBETSMARKNADSFÖRVALTNINGEN i Trelleborg gav 2012 ut rapporten »Vem bryr sig?«. Man kontaktade då samtliga 33 kommuner i Skåne för att se hur de arbetade med det kommunala informationsansvaret. Till slut fick man tag i 28 av dem och det man såg då var att det sammanlagt i Skånes alla kommuner arbetade lite drygt

tolv heltidstjänster med det kommunala informationsansvaret. Kopplat till knappt 3 500 ungdomar i Skåne var det 271 ungdomar per tjänst.

– Vilken arbetsförmedlare skulle kunna hantera 271 sökande? Vilken socialsekreterare skulle klara 271 klienter på sin tjänst? Och vilken lärare skulle kunna undervisa 271 elever i en klass? Det här är en otroligt viktig målgrupp och att inte fler arbetade med den var alarmerande, säger Ola Johnsson, arbetsmarknadschef i Trelleborg.

EFTER ATT RAPPORTEN släppts har det hänt relativt mycket i Trelleborgs kommun. Frågan var tvungen att komma upp på den politiska agendan för att arbetet med målgruppen skulle tas på allvar. Det man såg i rapporten var att en väldigt viktig bit av arbetet handlar om att ha en god samverkansstruktur i kommunen.

– Om vi säger att god samverkan är ett långt maratonlopp tror jag kanske att vi har kommit någonstans halvvägs. Vi har genomfört en halvmaran men vi har en bra bit kvar. Men genom det arbete vi gjort hittills så har vi i alla fall fått många myndigheter, politiker och förvaltningar med oss som också inser att det är jätteviktigt att jobba vidare med den här frågan, säger Ola Johnsson.

– Feedbacken från andra kommuner har i stort sett endast varit positiv. Alltså det kommunala informationsansvaret som

»Vi ställer krav på ungdomarna, det ska inte vara någon fritidsgård.«

Ola Johnsson, arbetsmarknadschef i Trelleborg.

...sikt för mig och andra?
...saken/ängra i mitt liv?
...ra eller någon annan form
...ta steg är?

för att uppnå de nedskrivna
...ssen eftersom du kontrollerar
...pnå målen.

...; och hur du kommer veta när

...len du har. Vi aktiverar
...ide. Det är där vi har våra

...et ger oss när vi nått det vi har
...systemet som föder våra känslor.
...te" och de känslor vi får ger oss

...ring och utveckling somallet
...ssa barnen och köpa kläder. En
...bildning, byta job, starta eget
...sonlighet - man kanske blir mer

...vy handla mat, köpa kläder till
...de växer upp och får med sig
...ngeskrets.

...Vad kommer jag att

BRYR SIG

Ola Johnsson på Navigatorcentrum i Trelleborg kämpar för att bryta ungdomars utanförskap.

det ser ut i dag är en ganska godtycklig lagstiftning inom skollagen. Varje kommun gör sin egen ganska fria tolkning av den. Vissa är seriösa och har politiska mål medan andra tycker att de har tagit sitt ansvar genom att skicka ut ett brev om året till ungdomen det berör. Då har man inte gjort det man kan. Man har gjort det nödvändiga men absolut inte det möjliga. Vi i Trelleborg strävar alltid efter att göra det möjliga eller det extraordinära.

NAVIGATORCENTRUM I TRELLEBORG är en samverkansarena dit ungdomarna kan vända sig i stället för att behöva gå runt med flera olika handlingsplaner till olika myndigheter.

Innan Navigatorcentrum kom till 2008 fanns Arbetsförmedlingen, gymnasiet, Socialförvaltningen, Ungdomsmottagningen och psykiatrin på olika öar. Nu finns en arena dit ungdomarna kan vända sig och få rätt insats på en gång.

På Navigatorcentrum hjälper man, med flexibla lösningar, ungdomar som går på försörjningsstöd att komma ut på arbetsmarknaden eller i studier. Och det är viktigt att ungdomarna känner sig väl bemötta men samtidigt får de inte känna sig för hemmastadda och bli curlade.

- Vi ställer krav på ungdomarna, det ska inte vara någon fritidsgård, säger Ola Johnsson.

- Sedan är vi jättenoga med rekryte-

ringen av dem som jobbar på Navigatorcentrum. Man ska ha en stark vilja att jobba med den här målgruppen. För vill man inte jobba med den här målgruppen ska man inte göra det. Man ska vara på sitt arbete åtta timmar om dagen och då ska man brinna för uppdraget, se till att tänka ungdomsarbete och arbetsmarknad. Annars får man jobba med något annat tycker jag.

I RAPPORTEN HAR man också tittat på kostnaderna för gruppen som innefattas i det kommunala informationsansvaret och kommit fram till att gruppen bara i Skåne kostar 1,3 miljarder kronor om året.

- Så det är ju så oerhört viktigt att i ett tidigt skede se och belysa den här målgruppens behov och inte vänta tills de kommer upp i 16, 17, 18 års ålder och skolan säger att »nej, nu är de inte vårt ansvar längre«. Återigen är samverkan i kommunen oerhört viktig och den måste in i ett tidigt skede, säger Ola Johnsson.

- Hur det går med målet att 2020 ha lägst ungdomsarbetslöshet i Sverige, är svårt säga än så länge. Målet helgar medlen och samarbetet har fungerat fint. Arbetslösheten har sjunkit och vi jobbar idogt med att nå fram till vårt uppsatta mål. ■

Se när tv-serien »DropOuts« besöker Navigatorcentrum på UR Play.

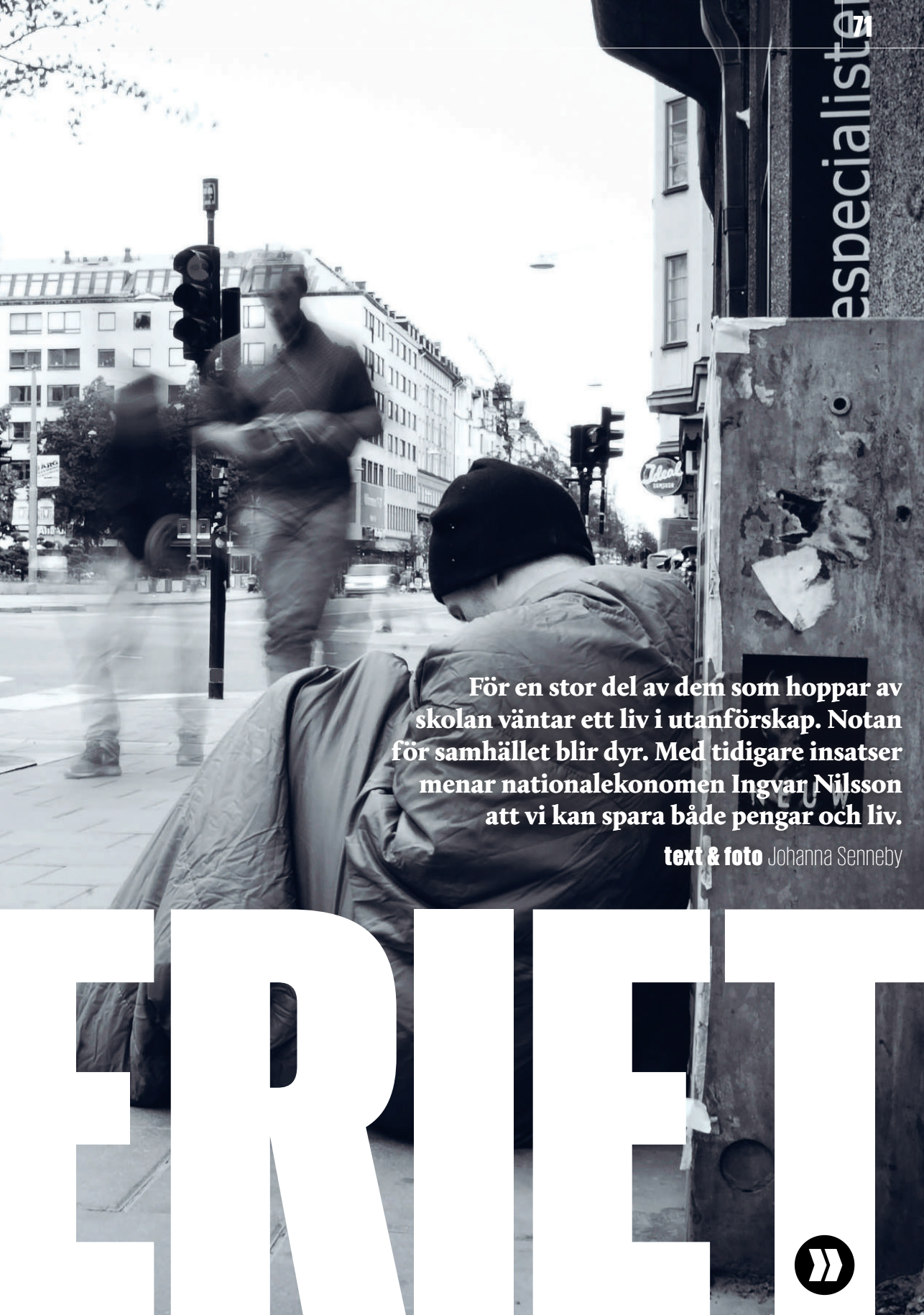

NAVIGATORCENTRUM

► Navigatorcentrum i Trelleborg är en del av det nationella nätverket Navigatorcentrum där 20 kommuner finns representerade. ► Målet är att se till att ungdomar i åldern 16-24 är själva hittar vidare mot sina mål, till exempel utbildning, praktik, jobb eller företagande.

SLÖS

För en stor del av dem som hoppar av skolan väntar ett liv i utanförskap. Notan för samhället blir dyr. Med tidigare insatser menar nationalekonomen Ingvar Nilsson att vi kan spara både pengar och liv.

text & foto Johanna Senneby

ERRET

Sociala projekt och insatser lanseras allt oftare med hjälp av socioekonomiska analyser, en kalkyl som visar hur mycket en samhällsaktör har att tjäna på att i ett tidigt stadie hjälpa människor som hamnat snett i stället för att ta kostnadskonsekvenserna i ett senare skede. Att visa var samhället kan göra vinst har visat sig vara en slagkraftig argumentation.

Ingvar Nilsson är en gammal räv i sammanhanget. För 35 år sedan gjorde han en första analys för Statens ungdomsråds, i dag Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, räkning. Men det var inte förrän för drygt fem år sedan som socioekonomiskanalys slog igenom på allvar.

– Vi gjorde en beräkning för en stiftelse som ledde till ett explosionsartat intresse. Människor nära utsatta, folkhälsoplanerare, behandlare, människor lågt i beslutssystemen helt enkelt, ringde och ville att vi skulle göra beräkningar på deras verksamheter, säger Ingvar Nilsson.

DE VAR, OCH är fortfarande, bara två personer som jobbar på företaget Institute for Socio Ecological Economics och de kunde långt ifrån möta den ökade efterfrågan. Lösningen blev att ta fram en förenklad modell som vem som helst i en organisation kunde lära sig att använda.

– I stället för att utföra beräkningarna åkte vi runt och utbildade offentligt anställda att själva göra socioekonomiska beräkningar på verksamheternas insatser.

Runt 75 kommuner, landsting och regioner kan nu göra dessa kalkyler och intresset har knappast svalnat. 30 kommuner står i kö och Ingvar Nilsson får minst

två förfrågningar om utbildning eller föreläsningar per dag. Han ser också lite av ett paradigmskifte: Från att personalen på golvet ofta varit initiativtagare hör nu fler och fler högre chefer av sig.

– Det är bra. Även om projektet måste vara förankrat i hela organisationen är det i slutändan tre personer som måste vara med på båten för att det ska få genomslag: Kommunstyrelsens ordförande, kommundirektören och ekonomidirektören.

VARJE ÅR BÖRJAR cirka 100 000 elever gymnasiet. Ungefär 25 000 av dem går ut med ofullständiga betyg eller hoppar av skolan. Hälften av gruppen reder ut sin situation på egen hand och de övriga, omkring 13 000 unga, hamnar ofta i utanförskap.

Det är tillräckligt många för att fylla hela Globen och kostar samhället runt 260 miljarder kronor per årskull. I en svensk stad med cirka 110 000 invånare hamnar prislappen på 2,5 miljarder per årskull.

Ingvar Nilsson förklarar hur kostnaderna uppstår när unga personer inte kommer in i samhället: Vi tappar deras produktionsvärde, vi måste försörja dem och merparten utvecklar någon form av problematik som kostar samhället massor.

– Det kan vara missbruk, psykisk ohälsa, ätstörningar och depressioner som gör att vi måste sätta in många olika insatser från den offentliga sektorns sida. Men exakt hur mycket en individ i utanförskap kostar handlar om vilken typ av problematik personen utvecklar, säger han.

En person som »bara« hamnar utanför arbetsmarknaden kostar mellan sex och tio miljoner kronor under en livstid. Med en sidoproblematik kan kostnaden stiga till 15 miljoner och för en person som utvecklar ett allvarligt missbruk kan prislappen ligga på 40 miljoner. Detta är

260 000

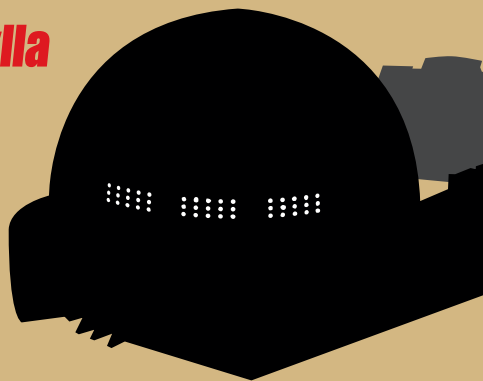

Varje år börjar cirka 100 000 elever gymnasiet. Ungefär **25 procent av dem går ut med ofullständiga betyg eller hoppar av** skolan.

13 000

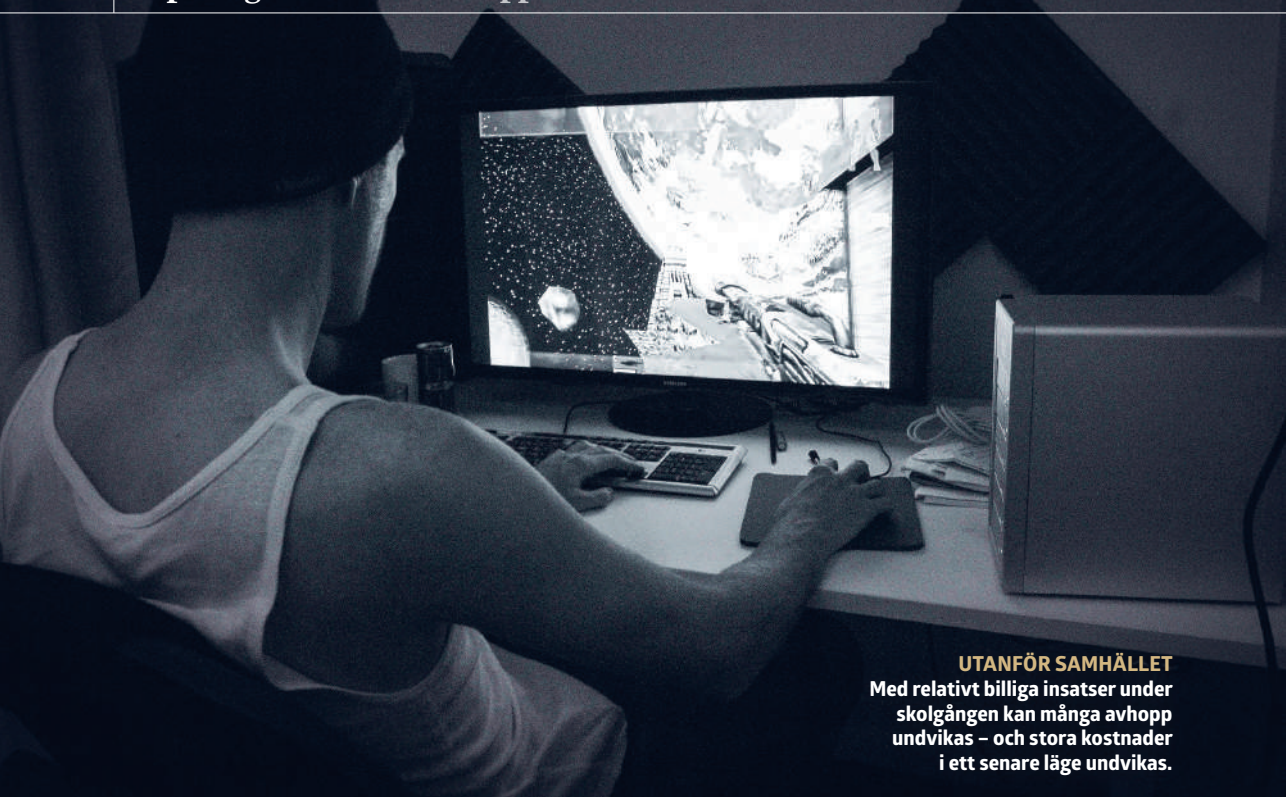
Hälften av gruppen reder ut sin situation på egen hand och de övriga, omkring **13 000 unga, riskerar att hamna i mer eller mindre utanförskap.**

Det är **tillräckligt många för att fylla hela Globen** och **kostar samhället runt 260 miljarder kronor**. I en svensk stad med cirka 110 000 invånare hamnar prislappen på **2,5 miljarder per årskull**.

kronor kostar avhoppen samhället.

000 000 000

UTANFÖR SAMHÄLLET
Med relativt billiga insatser under skolgången kan många avhopp undvikas – och stora kostnader i ett senare läge undvikas.

alltså kostnader som kan undvikas bland annat genom tidiga insatser i skolan.

– Det kan vara något så trivialt som en dyslexi som inte är upptäckt. Generellt kan man säga att det inte är brist på resurser i skolan, problemet är att vi stoppar in resurserna alldeles för sent i de här ungdomarnas uppväxt.

INGVAR NILSSON BESKRIVER hur ett fall skulle kunna se ut.

– Patrik är en vild liten kille med mycket spring i benen. Så småningom upptäcker man att han har adhd. Som en följd av detta kommer han tidigt att misslyckas i skolan. I de senare tonåren dras han in i social problematik. Han fungerar inte i gruppssammanhang och socialtjänsten får kasta in mängder av resurser kring honom. Har han riktigt otur kommer han i vuxen

ålder att hamna i kriminalitet. På grund av sitt asociala beteende kommer han att ha oerhörda problem att ta sig in på arbetsmarknaden och med viss sannolikhet kommer han att utveckla någon form av missbruk.

Merparten av händelserna i denna kedja är onödiga. Det finns i dag evidensbaserade metoder för att förhindra att situationen uppstår men problemet är att resurserna kommer in för sent – inte förebyggande när Patrik går i trean utan för att reparera det han ställt till med när han är 23 eller 35 år.

– Han kanske hade behövt en elevassistent, en speciallärare eller stöd i familjen. Men billiga tekniska hjälpmedel, som en läsplatta med rätt applikationer, kan också vara till stor hjälp. Till en kostnad av 22 000 kronor kan hela hans liv ta en annan väg, hjälpa honom att få struktur på dagen och att schemalägga sin tid, säger Ingvar Nilsson och berättar att barn och ungdomar i denna situation inte är obegåvade – det är pojkar och flickor som har en hanterbar funktionsnedsättning.

– Vårt problem är att vi inte hanterar det. För de miljoner som Patrik kostar

»Det är inte brist på resurser i skolan, problemet är att **vi stoppar in resurserna alldeles för sent.**«

Ingvar Nilsson, nationalekonom.

samhället under sin livstid skulle vi kunna få upp till 40 lärartjänster under ett år.

PÅ REGERINGENS UPPDRAG drev Hjälpmedelsinstitutet under år 2012 och 2013 ett projekt om teknikstöd till unga i gymnasieskolan med kognitiva svårigheter i kommunerna Halmstad, Växjö och Kalmarsund. Problembilden bestod bland annat av att en stor andel unga med svårigheter i skolan gick direkt från utbildning till arbetslöshet eller andra stödformer.

Att dagens arbetsmarknad är så svår att slå sig in på gör just den situationen särskilt allvarlig. Kopplingen mellan framgång i skolan och framgång i arbetslivet är mycket högre i dag än vad den var för bara tio år sedan. Till exempel visar Statistiska centralbyråns, SCB:s, välfärdsundersökningar att av dem som hoppar av skolan står 20 procent utanför arbetsmarknaden, att jämföra med 5 procent av dem som fullföljer gymnasiet. Risken för utanförskap är med andra ord fyra gånger högre hos avhopparna.

I TCO:s rapport »Vägar till arbete« från 2010 får man reda på att över två tredjedelar av dem mellan 20 och 24 år som får

ekonomiskt bistånd av något slag har ett skolmisslyckande bakom sig. En annan studie från TCO visar att det hos gruppen finns en underrepresentation på arbetsmarknaden med 25 procent. Unga inom den här gruppen är också överrepresenterade bland dem som erhåller socialbidrag med 505 procent. I rapporten kommer fackförbundet också fram till att de som inte snabbt efter ungdomstiden får arbetslivserfarenhet riskerar lägre framtida inkomst och får svårare att få heltidsanställning eller tillsvidareanställning.

– Risken för att misslyckas på arbetsmarknaden är fyra till åtta gånger högre för dem som misslyckas i skolan än de som har en lyckad skolgång i bagaget. Det finns alltså en väldigt stark koppling mellan livsmisslyckande och skolmisslyckande. Det här gör det ju oerhört angeläget att minska antalet unga som misslyckas. I synnerhet som det faktiskt är möjligt om vi bara gör rätt, säger Ingvar Nilsson.

Hjälpmedelsinstitutet ville därför ta reda på hur olika tekniska hjälpmedel kunde underlätta skolarbetet för ungdomar med inlärningssvårigheter, **◉**

SÄTTER EN PRISLAPP PÅ UTANFÖRSKAP

► **Socioekonomiska beräkningar** görs med hjälp av socioekonomisk analys. Det är en metod för att redovisa vad personer i utanförskap kostar samhället jämfört med om de är aktiva.

► **Socioekonomiska analyser** och bokslut görs främst kring målgrupper som långtidssjuka, missbrukare, unga arbetslösa och personer med psykiska funktionsnedsättningar.

EFFEKTIVT STÖD

Billiga tekniska hjälpmedel som läsplatta och smartphone med rätt applikationer kan vara ett billigt och effektivt stöd.

förbättra deras skolresultat och öka sannolikheten för ett lyckat arbetsliv. I projektet använde sig verksamheterna av ett begränsat antal relativt billiga tekniska hjälpmedel bland annat läsplatta, smartphone, applikationer till dessa och tidsstöd. Nästan fyra femtedelar av eleverna som var med i projektet tyckte att de blivit bättre eller mycket bättre på att hantera besvärliga situationer i skolan och tre fjärdedelar hade förbättrat sina studieresultat. Nästan 95 procent kände sig nöjda med användningen av teknikstöd i skolan och ungefär lika stor andel angav att de skulle fortsätta att använda stödet.

Ingvar Nilsson stod för den socioekonomiska beräkningen i projektet.

– En svaghet är att de flesta projekt av denna typ är väldigt kortsiktiga. Vi kan inte med 100 procents säkerhet säga exakt vilka

utslag de tekniska hjälpmedlen kommer att ge på lång sikt. Men när vi intervjuar elever och lärare får vi en väldigt positiv bild av hur elever med grav dyslexi har gått från att vara fullständigt hjälplösa till att allting bara släppte med hjälp av en applikation till exempel.

HJÄLPMEDELSINSTITUTETS PROJEKT kostade 3,5 miljoner kronor per kommun och räckte till att identifiera, behovsanalysera, köpa in hjälpmedel och introducera dem för 100–200 elever per kommun. För att det ska gå på jämnt upp rent ekonomiskt räcker det att en enda av eleverna kan undvika att hamna i upprepad arbetslöshet och sjukskrivning.

Men om de socioekonomiska beräkningar visar så positiva resultat hur kommer det sig då att barn i skolan står utan stöd, hjälpmedel, specialpedagoger och att de inte får de resurser de behöver för att lyckas i skolan? Att kommuner, landsting och företag ofta bara ser de kortsiktiga kostnaderna är en av de huvudsakliga anledningarna.

– Ofta är kommunen den offentliga aktör som får stå för den större delen av

»**Barn och unga är inte en samhällskostnad**, de är en investering. Och investeringar gör man tidigt.«

Ingvar Nilsson, nationalekonom.

SVE RIGE SVIKER

Möt ungdomarna som Sverige sviker.
Nu finns samtliga avsnitt i serien på ur.se

ur.se

VILL INVESTERA
 Nationalekonom Ingvar Nilsson vill se tidigare investeringar för att undvika skolavhopp – och på så vis spara pengar i slutänden.

utanförskapets kostnader. Detta är särskilt intressant eftersom det sannolikt är den som via skolan står för kostnaden vid en teknikinsats för den enskilde eleven. Vi får alltså den gynnsamma situationen att den som har det sociala investeringsuppdraget också är den aktör som har mest att vinna på det.

Detta faktum leder in på den andra centrala förklaringen – aktörernas bristande förmåga att agera utanför det egna stupröret och att se att en billig kostnad på ett ställe kan förhindra en hög kostnad på ett annat. För kostnader i skolan blir till vinster i en annan kommunal verksamhet, exempelvis socialtjänsten.

– Skolans investering ger vinst i andra verksamheter. Det borde leda till en diskussion om omfördelning av kommunernas resurser. För att man ska se vins-

terna krävs också att beslutsfattarna kan se effekterna, vilka i dagsläget i princip är osynliga i kommunernas beslut – och uppföljningssystem, säger Ingvar Nilsson och menar att det inte är brist på resurser kring dessa ungdomar. Pengarna används på fel ställen.

– Barn och unga är inte en samhällskostnad, de är en investering. Och investeringar gör man tidigt, man kastar inte in jästen efter degen. En avslutande fråga till beslutsfattare runt om i landet blir naturligtvis: Har vi råd att avstå från att agera?

SAMTIDIGT POÄNGTERAR INGVAR Nilsson att en socioekonomisk beräkning är ett stöd för ett resonemang om var en offentlig aktör bör lägga sina resurser. Det är inte en beräkning för att nära en samhällssyn där vi ska tjäna pengar på varenda individ.

– Det är en jätteviktig diskussion, för det som är mest socioekonomiskt lönsamt är inte alltid det bästa. Och vi ska inte jobba med att göra alla lönsamma. Då skulle vi få ett förfärligt samhälle. Det vi ska göra är att använda våra resurser så effektivt som möjligt. ■

»En fråga till beslutsfattare runt om i landet blir naturligtvis: **Har vi råd att avstå från att agera?**«

Ingvar Nilsson, nationalekonom.

WWW.KUNSKAPSBANKEN.ORG

**VI SAMLAR FRAMGÅNGSRIKA
NORDISKA PROJEKT SOM
FÖREBYGGER SKOLAVHOPP**

NORDISK KUNNSKAPSBANK
OM FRAFALL I VIDEREGÅENDE UTDANNING

SKOLA BAKOM LAS & BOM

text Erika Granath **foto** Niclas Sandberg/Kriminalvården

Hur många centimeter går det på en meter och vad säger man egentligen på en kafferast? Många intagna saknar grundläggande kunskap från både skola och samhälle. Det vill Lena Strandqvist, rektor för Kriminalvårdens Lärcentrum i väst, ändra på.

Kriminalvården i Sverige är uppdelad i sex regioner. **Lena Strandqvist** är inne på sitt sjätte år som rektor för region väst, Västra Götalands län och Hallands län med tio anstalter mellan Mariestad och Halmstad. Utbildningen

på det som kallas Lärcentrum innefattar grundskole- och gymnasiestudier och SFI samt högskole- och yrkesutbildningar. Förenklat kan man säga att klientutbildningen inom Kriminalvården motsvarar Komvux.

Andelen ungdomar i svenska fängelser har ökat under en längre tid och brotten unga begår har blivit grövre.

Inom Kriminalvården räknas en person som ungdom till 21 års ålder. Mellan 21 och 25 år räknas man som ung vuxen. Ungdomar återfaller oftare i brottslighet än äldre. Kriminalvården har därför fått ett regeringsuppdrag som går ut på att satsa extra mycket på att minska återfall i brottslighet bland unga.

Lena Strandqvist berättar om svårigheten i det arbetet då orsakerna till varför en person har kommit in på brottets bana ofta är flera. Hon säger att det inte finns någon nollvision men att målet alltid är att så många som möjligt ska kunna komma ut till ett liv på rätt sida lagen efter att de har avtjänat ett fängelsestraff.

På Kriminalvårdens huvudkontor i Norrköping finns numera fyra studie-

och yrkesvägledare som alla inom Kriminalvården kan kontakta med frågor om utbildning. En av dem har till uppgift att rikta in sig särskilt på ungdomar. Hon kontaktar nyintagna ungdomar och pratar om möjligheterna till studier under intagningsstiden.

MÅNGA UNGDOMAR INOM Kriminalvården har problem med alkohol och droger samt har låg eller ingen utbildning. Mer än hälften har inte avslutat och klarat av sina grundskolestudier. Mycket av arbetet för personalen på Lärcentrum går ut på att söka upp och motivera unga klienter till studier.

- De flesta springer och gömmer sig när de hör ordet skola. Samtidigt som de ska behålla machostilen är de rädda. De förknippar ofta skolan med ett stort misslyckande och vill inte visa att de knappt kan läsa.

Hon pratar om stor lycka bland dem som trots allt börjar studera och ser att de kan lyckas.

- Det många andra tycker är självklara kunskaper kan vara väldigt stort för de vi arbetar med att förstå. Ofta har de från början ingen aning om basala saker som exempelvis hur många centimeter det går på en meter.

Kriminalvården har totalt 130 lärare i Sverige, personer med legitimation för undervisning på gymnasienivå. Lena

Lena Strandqvist.

CHANS ATT STUDERA

De cirka 2 000 ungdomar som finns inom Kriminalvårdens ansvar har chansen att skaffa sig gymnasiebehörighet.

Strandqvist arbetar för att få in mer personal med kunskap om specialpedagogik och läsinlärning för att bättre kunna möta alla klienter på den kunskapsnivå de befinner sig.

I Göteborgsregionen finns ett mobilt adhd-team som hjälper till med handledning för personal samt kartlägger situationen för dem som arbetar med klienter med adhd.

Nationellt finns Specialpedagogiska arbetsgruppen där en specialpedagog från varje region är med. Dit kan alla lärare inom Kriminalvården vända sig med frågor.

– Men det är alldeles för få. Vi skulle behöva många fler med deras kompetens, säger Lena Strandqvist.

HON PRATAR MYCKET om att det handlar om att hitta alternativa sätt till inlärning för klienterna inom Kriminalvården. Hon var med och drev igenom att intagna på Borås ungdomsanstalt fick renovera sin egen undervisningssal och sedan köpa begagnade möbler från Röda Korset samtidigt som de lärde sig att bland annat räkna och mäta.

– Att säga »Varsågoda, här har ni skolan« funkar inte. Vi försökte i Borås men de intagna var mer i taket och gardinerna än där de skulle vara och att ha fler än två i samma klassrum var från början omöjligt. Det var knappt det gick.

Före projektet studerade 10 personer på Borås ungdomsanstalt. Efter ett halvår med projektet hade Lärcentrum på fängelset 26 studenter.

Inom Kriminalvården finns även möjlighet för klienter att läsa en yrkesutbildning, till exempel svets- och snickarutbildning. Den finansieras av Arbetsförmedlingen med 75 miljoner om året, samma summa som övriga utbildningar inom Kriminalvården kostar staten.

Tidigare var klienter inom Kriminalvården tvungna att välja mellan studier på Lärcentrum eller vid en yrkesutbildning. Numera går de att kombinera.

Kriminalvårdens Lärcentrums största svårighet är att de intagna inte får ta sig ut på internet. Numera finns »white lists« med godkända hemsidor för de intagna men de är få och möjligheten att söka information för studier via dem är liten.

LENA STRANDQVIST TRIVS väldigt bra med sitt arbete. Hon säger att med åren har hon lärt sig att lämna tunga upplevelser på jobbet när hon går därifrån för dagen men funderingar kring hur verksamheten kan utvecklas och förbättras bär hon alltid med sig.

– Jag brinner för det jag gör, att både ge klienterna teoretiskt mätbar kunskap som de har missat från skolan och livskunskap, sådant som de flesta »bara vet« om samhället och dess struktur. ■

UNGA INOM KRIMINALVÅRDEN

►Varje dag finns 2 000 ungdomar inom kriminalvårdens ansvar.

►Av dem har 44 procent dömts för våldsbrott eller rån.

►60 procent har problem med narkotika- och/eller alkoholmissbruk.

►Endast 10 procent hade ett arbete när de dömdes för brott.

►60 procent har fullföljt grundskolan, 20 procent gymnasiet och 16 procent saknar utbildning.

Kämpiga uppväxter präglade av droger, kriminalitet och svåra familjeförhållanden. På Vägval framtid får ungdomar som hamnat snett i livet en fristad och hjälp att ta sig tillbaka in i samhället.

text & foto Johanna Senneby

PÅ RÄTT VÄG

BLICKAR FRAMÅT
Projekttagarna
Alfred, Dennis, Anti,
Kenny och Viktor trivs
på Vägval framtid
i Smedjebacken.

EN FRISTAD
Matti och Pontus är två av projekttagarna på Vägval framtid i Smedjebacken.

Tio minuters bilfärd från Ludvika ligger Smedjebacken, en kommun med runt 10 000 invånare. En bit upp på en kulle i det lilla samhället ligger Smedenskolan med restaurang- och livsmedelsprogrammet och ännu längre upp på kullen, i ett stort rött trähus, ligger en annan av Västerbergslagens utbildningscentrums skolor: Stegelbackens skola.

Här har Mats Johnsson jobbat som rektor i många år. I bilen från Ludvikas tågstation förklarar han pedagogiskt den problembild som kommunen står inför.

– Vi såg ett ökande problem med ungdomar som hoppade av eller inte fullföljde sin gymnasieutbildning. Den nya gymnasieskolans regler innebär ju också att dessa ungdomar inte kan överföras till introduktionsprogrammen. Det ökar

riskan för att de hamnar utanför och aldrig kommer in i arbetslivet, säger han.

Han bedömde att runt 400 ungdomar låg i riskzonen när Västerbergslagens utbildningscentrum drog i gång projektet Vägval framtid för två år sedan. Projektet satsar på de unga som står allra längst ifrån arbete och studier.

DET ÄR LÅNGT ifrån en homogen grupp som sitter i sällskapsrummet en trappa upp i skolan men en sak verkar de ha gemensamt, förutom att alla är killar: En brokig bakgrund. Solen strömmar in genom de gigantiska fönstren. I en stor soffa sitter Viktor och Anti. Viktor berättar att han »inte hoppat av skolan utan har sumpat hela gymnasiet« sedan det blev jobbigt hemma när han gick i tvåan.

– Jag hamnade i fel umgänge och skolresultaten började sjunka. I trean var jag knappt i skolan alls. Jag började ta droger och satt mest hemma och spelade dataspel, säger han.

Han berättar att han blivit mobbad nästan hela låg- och högstadiet, att han hade svårt att se människor i ögonen och att han aldrig sa vad han tyckte.

– Mobbningen har satt sina spår men det är bättre nu.

»I trean var jag knappt i skolan alls. **Jag började ta droger och satt mest hemma** och spelade dataspel.«

Viktor, projekttagare på Vägval framtid.

Viktors kompis Anti började skolka redan i sjuan. Han drack mycket och kom inte tillbaka till skolan förrän de sista veckorna i nian. Då bodde han i Eskilstuna med sin mamma, äldre bror och lillasyster. Ett par år senare flyttade de till Dalarna och Anti försökte ta tag i studierna på nytt men det var svårt.

– Jag hade en våldsam låtsasfarsa som tog droger och slog min mamma. Jag försökte skydda familjen från honom och få bort honom men till och med när han hade varit inne på kåken för misshandel kom han tillbaka.

För två år sedan försvann han ur familjen men livet med låtsaspappan har satt sina ärr.

– Jag har haft det jobbigt hela livet och alltid känt att andra ser ned på mig. Till slut tror man på det, säger Anti.

ANTI OCH VIKTOR illustrerar väl de ungdomar som Mats Johnsson vill prata om. För här är det sällan fråga om låg begåvning eller diagnoser. Det är fråga om ungdomar som har haft en väldigt kämpig uppväxt präglad av våld, droger, kriminalitet och svåra familjeförhållanden. I projektet Vägval framtid får dessa ungdomar en fristad. Här finns alla kompetenser de kan behöva för

att komma tillbaka till ytan: Lärare, terapeuter, specialpedagoger och socionomer.

– De behöver ett multiprofessionellt team runt sig. Samhället är inte organiserat på det sättet utan man måste själv hålla reda på alla kontakter och möten. Det skulle till och med vara svårt för dig och mig att hålla koll på allt.

Han betonar att detta inte är specifikt för Västbergslagen eller Smedjebacken. Alla skolor behöver utveckla sättet de tar hand om ungdomar som hamnat på sniskan av en eller annan anledning.

– Det måste finnas utbildningslösningar som gör att dessa ungdomar kan avsluta gymnasiet. Staten borde garantera alla medborgare möjligheten att läsa klart sina gymnasiestudier och hjälp till att finansiera dem, säger han.

För även om dessa ungdomar fått stöd genom åren har det inte varit rätt stöd. Att sätta in tidiga insatser, gärna redan i förskolan, är en bit på väg.

– Vi vet att hälften av dem som sitter på kåken var kända redan i förskolan. Den resterande hälften gjorde sig känd under högstadiet och gymnasiet. Därför räcker det inte med tidiga insatser, vi måste fortsätta att jobba med ungdomarna när de växer upp.

VÄGVAL FRAMTID

- **Var?** Smedjebacken och Ludvika.
- **När?** 2012–2014.
- **Vad?** Ett ESF-projekt för att få till en modell för att tidigt identifiera de ungdomar som riskerar att hoppa av skolan samt ge dem tillgång till stöd och behandling för att kunna påbörja studier eller yrkesintroduktion.
- **Deltagare:** 90.

● **RÄTT STÖD**
Mats Johansson
 har samlat ett
 multiprofessionellt team för
 att hjälpa unga
 som hamnat
 snett.

Utöver att skapa en struktur för myndigheter, skola, föreningar och företag att underlätta för dessa ungdomar så att de inte hamnar mellan stolarna har projektet utvecklat en modell där de unga får tillgång till behandling, stöd och utbildning under samma tak.

Cirka 90 ungdomar har hittills deltagit i projektet. Varje dag samlas gruppen i skolans kök och äter frukost tillsammans, sedan väntar 1,5 timmes fysisk aktivitet. På eftermiddagen ligger fokus på exempelvis social träning, handledning och terapi.

– Vi har en kartlägningsfas på runt sex veckor då vi bedömer personens chanser att komma ut i arbete, studier, praktik eller vad de nu vill göra. Vissa är redo för det men många har mycket jobb med sig själva framför sig. En del ungdomar har varit här hela projekttiden, två år.

Metoden innebär mycket jobb för både de anställda och ungdomarna. Men tid,

»Många har mycket jobb med sig själva framför sig. **En del ungdomar har varit här hela projekttiden**, två år.«

Mats Johansson, rektor på Stegelbackens skola.

tlåmod och hårt arbete är det som krävs. Mats Johansson berättar att det kan ta flera år innan en ungdom med denna bakgrund byter färdriktning.

– Vissa har inte ens klarat grundskolan och många har psykiskt sjuka föräldrar. En del av deltagarna är 28 år och på de åren har de har kommit dit de är i dag. Vi kan inte förvänta oss att förändra dessa personers beteende på ett klick, säger han.

UNGDOMARNA I DEN stora soffan verkar vara på en stabil väg uppåt. Några har sommarjobb, andra ska åka till Norge. Och Viktor, som alltid haft svårt att se folk i ögonen, viker aldrig med blicken. En annan kille, Patrik, har sedan den dag Mats Johansson kom och knackade på hans fönster för två år sedan gått från alkohol- och drogmissbruk och ett fåtal gymnasiebetyg till att vilja bli socionom.

– När jag var i missbruk var det ingen som förstod mig tills jag fick en före detta missbrukare som kontaktperson på socialtjänsten. Jag tror att det är få unga i missbruk som känner att de får förståelse och kan bryta sitt missbruk i tid. Jag ska läsa upp mina betyg nu, försöka komma in på socionomprogrammet och sen specialisera mig på tolvstegsprogrammet, säger han. ■

Prata politik!

ETT METODMATERIAL OM

DEMOKRATISKA SAMTAL I SKOLAN

Prata politik! är ett metodmaterial för dig som arbetar på högstadiet eller gymnasiet. Det är ett stöd för lärare som vill bjuda in politiska partier till sina skolor.

I materialet finns exempel på olika metoder, tips och diskussionsfrågor som kan användas i klassrummet före, under och efter att partierna bjudits in till skolan.

TIPS! På vår webbplats kan du ladda ned materialet och lyssna på intervjuer med rektorer, lärare och elever om hur de arbetar med att släppa in politiken i skolan. www.mucf.se/valar-i-klassrummet

SÅ FUNGERAR IQ

Den stora majoriteten av befolkningen har en IQ mellan 85 och 115. Men en relativt stor del är svagt teoretiskt begåvade.

Intelligenskvot, i vardagligt tal IQ, används för att mäta en persons intelligens. Det finns många olika IQ-tester. Gemensamt för dem är att intelligenskvoten beskrivs genom normalfördelningen där 100 är medelvärdet i en population. En genomsnittlig IQ ligger med andra ord på 100.

För att ta reda på den genomsnittliga intelligenskvoten när man konstruerar ett IQ-test, testas en grupp som är representativ för befolkningen i allmänhet. Testgruppens genomsnittliga resultat ger IQ-testets medelvärde 100. När en annan person gör testet är det alltså detta värde som personen jämförs med.

DET HAR FUNNITS olika uppfattningar om standardavvikelsen för IQ, alltså hur mycket värdena i en population avviker från medelvärdet men oftast används värdet 15. Det betyder att en person som får ett resultat motsvarande en standardavvikelse bättre än genomsnittet, har en IQ på 115 och den som får ett resultat motsvarande en standardavvikelse sämre, hamnar på IQ 85.

68 procent av befolkningen har sannolikt en IQ mellan 85 och 115 och är »normalbegåvade«. De 14 procent som har en IQ mellan 70 och 85 faller inom spannet för »svagbegåvning«, lika stor andel har en intelligenskvot mellan 115 och 130 och är »högbegåvade«.

De två procent med IQ under 70 uppfyller ofta kriterierna för någon form av mental utvecklingsstörning och de två procent som har en IQ över 130 har mycket hög begåvning.

Källa: ALLT OM VETENSKAP

» Unga med svag teoretisk begåvning men utan diagnos faller mellan stolarna i skolan, s. 108-112.

IQ: 85-115
Hela 68 procent av befolkningen. IQ-skalan fungerar så att 100 utgör medelvärdet i en population och övriga värden antas normalfördelade.

IQ: 70-85
Uppskattningsvis 14 procent av befolkningen är svagt teoretiskt begåvade. Dessa barn har ofta minst lika svårt i skolan som barn med diagnostiserade problem.

IQ: 55-70
Drygt 2 procent har en IQ under 70. Dessa har ofta någon form av mental utvecklingsstörning och är i behov av särskola.

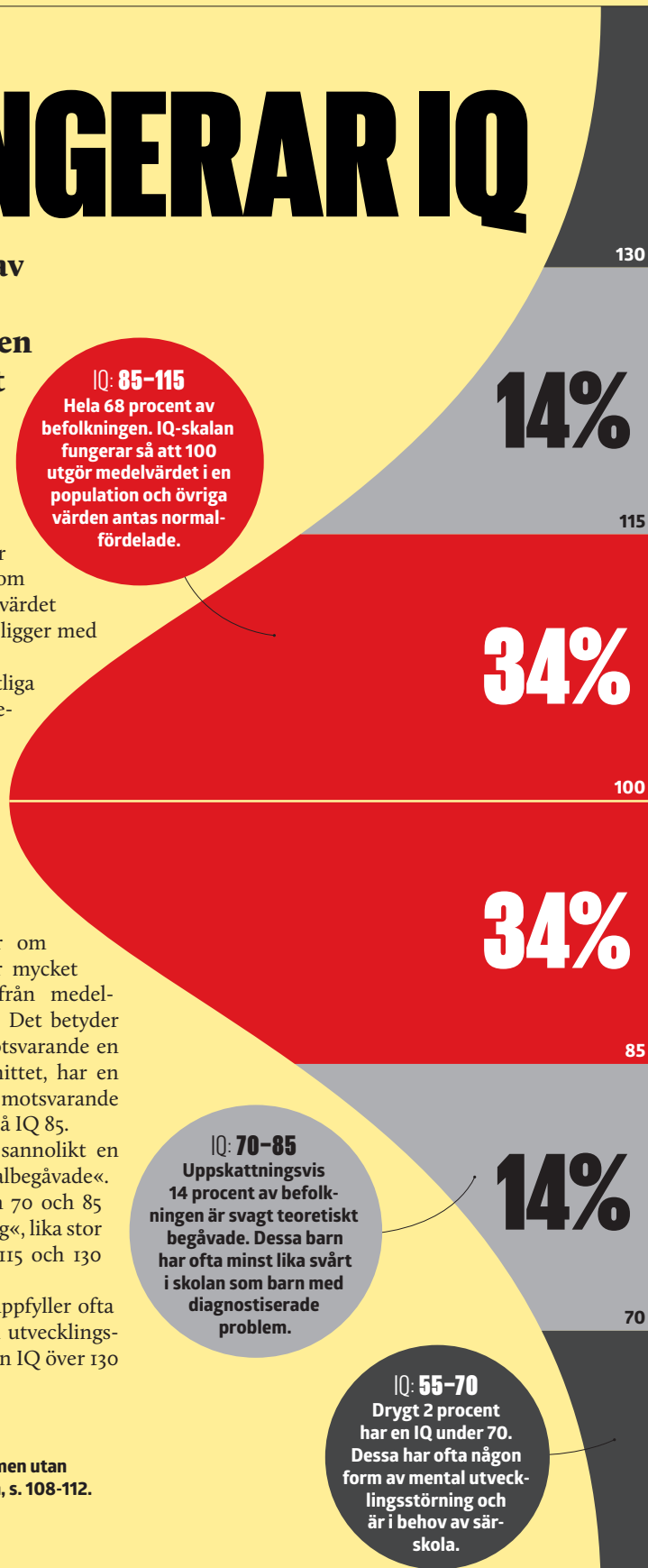

Illustration: SOFIE KINDAHL/MUCF

SKOLVÅLD

Unga killar påverkas starkast av gruppptryck

Grupp bygger människan sin identitet. Många våldsbrott sker i grupp eller på direkt eller indirekt uppmaning av en grupp.

Sedan ett regeringsbeslut 2011 har MUCF arbetat för att kartlägga sambandet mellan maskulinitet, grupper och våld. Tove Pettersson vid Kriminologiska institutet vid Stockholms universitet har tagit fram en forskningsöversikt av studier som kopplar samman de tre dimensionerna. Hon upptäckte att forskningen i området var mycket begränsad.

Resultatet av Tove Petterssons

arbete är rapporten »Grupper, maskuliniteter och våld« som finns att läsa och ladda ned via MUCF:s hemsida.

Rapporten innehåller så väl diskussion kring som konkreta exempel på hur gruppen som medaktör eller åskådare kan få en person att begå ett våldsbrott den inte hade känt driften att begå på egen hand.

Män, framför allt unga killar i tonåren, påverkas starkast av gruppptryck. Tove Pettersson skriver om hur maskulinitet och till den knutna värderingar om våld konstrueras i grupp-sammanhang.

SKOLKAMPANJ

Petter hyllar lärare med ny kampanjfilm

Hiphopstjärnan Petter står för berättarrösten i Lärarförbundets nya film »Vi behöver en lärare«, en del av fackförbundets valkampanj »Skolan först!«.

Genom filmen vill Lärarförbundet påverka politikerna att höja lärarlönerna, minska administrationen och se till att varje elev får det stöd de behöver.

– Jag tror det är så enkelt att en lycklig, glad och uppskattad lärare är lika med en jävligt bra lärare, säger Petter i ett pressmeddelande.

CITATET

X-men skulle inte passa i Jan Björklunds skola.

JAN GRADVALL, kulturjournalist och författare, twittrar apropå sin krönika i DI Weekend den 16:e maj.

SKOLSTART

Nya tester ska specialanpassas för nyanlända

Ovana vid ett nytt språk, psykisk ohälsa eller en funktionsnedsättning? Det kan vara svårt för skolan att avgöra vad som är vad hos nyanlända elever.

Eftersom de tester som används för att undersöka elevens kunskaps- och språkutveckling ofta utgår från svenska barns erfarenheter har Skolverket fått i uppdrag att utveckla material för kartläggning av nyanlända.

PÅ GÅNG: NPF-BROSCHYRER

Nu finns Riksförbundet Attentions broschyrer om Aspergers syndrom, Tourettes syndrom och adhd att beställa. Här kan barn själva lära sig om sin funktionsnedsättning, höra andras historier och slå hål på fördomar som finns. Materialet är en del av förbundets projekt »Min skola«, som arbetar för en bättre skola för elever med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar.

»När jag fick
min diagnos på
papper fanns
det *helt plötsligt*
hur mycket stöd
som helst«

text Johanna Senneby **foto** Privat

Sex år av mobbning, djupa depressioner och sju självmordsförsök. Joanna Halvardssons upptäckta asperger gjorde hennes skoltid till ett helvete. När hon fick sin diagnos öppnades en ny värld. Nu reser hon land och rike runt för att berätta om hur skolan bättre kan jobba med unga som behöver stöd.

BLOGGAR
 Joanna Halvardsson
 driver bloggen »Jag är inte dum
 i huvudet! Jag har Aspergers syndrom!«.

Foto: KARIN JANSSON

Joanna Halvardsson var 14 år första gången hon försökte ta sitt liv. Ytterligare sex självmordsförsök och långa perioder borta från skolan kom att följa. Fram till att hon började högstadiet hade hon klarat sig ganska bra; hållit sig undan, varit tyst och snäll, suttit längst bak i klassrummet och aldrig behövt vara särskilt social. I sjuan hände något, helt plötsligt ställde omgivningen krav på att hon skulle prata, vara rolig och diskutera på lektionerna. Då brakade allt samman.

– Det sociala fungerade inte. Alla tyckte jag var konstig och jag blev väldigt ensam. Det gjorde så ont. Jag ville bara bort och såg ingen annan lösning än att dö. Nu i efterhand tror jag egentligen inte att jag ville dö, mer ligga i halvcoma i ett par månader. Men livet har inga pausknappar, säger hon och skrattar till.

De djupa depressioner som mobbningen ledde till gjorde att hon var borta från skolan i långa perioder. Till slut kom Joanna

»Det måste bli lättare att få stöd,
inte bara för oss som har en diagnos,
 utan för alla som har det svårt.«

Joanna Halvardsson har Aspergers syndrom.

i kontakt med Barn- och ungdomspsykiatri som föreslog att hon skulle göra en utredning för Aspergers syndrom. När hon fick diagnosen förändrades mycket av skolans syn på henne som person och hennes behov av stöd.

– Redan i fyran hade jag svårt med engelskan och mina föräldrar frågade om jag kunde få extra hjälp. Då sa lärarna att det inte fanns något de kunde göra. Men när jag fick min diagnos på papper fanns det helt plötsligt hur mycket stöd som helst.

DETTA VAR I SLUTET av nian och Joanna hade fem IG-varningar. På fyra månader lyckades hon läsa upp alla sina betyg och gick ut med minst godkänt i alla ämnen. Hon hade vissa lektioner i mindre klassrum med bara tre–fyra elever, hon kunde dela upp lektionerna, ta en promenad mellan passen och hon kunde använda dator i stället för papper och penna.

– Jag behöver både muntliga och skriftliga instruktioner. När läraren har startat lektionen vid tavlan behöver jag någon som kommer och berättar för mig vad jag ska göra en gång till och så behöver jag ha konkreta uppgifter. Jag förstår inte om läraren säger »skriv om ett land«, utan behöver höra »skriv om USA«.

Att få göra muntliga prov i stället för skriftliga underlättade också.

– Jag kan skriva en hel A4-sida som svar

på en enda fråga för jag förstår inte vad som är tillräckligt. Om jag har muntligt prov kan läraren bara säga till när det räcker och då sparar vi jobb för både läraren och mig.

Men även om skolan fungerade bättre, hade mobbningen satt djupa ärr. Joanna fortsatte att må dåligt ända fram till 20-årsåldern när hon kom in på den ett-åriga A-kursen på Molkoms folkhögskola. Det är en utbildning för personer med Aspergers syndrom eller högfungerande autism där eleverna får lära sig om sin diagnos och hur de ska hantera den för att fungera i samhället.

– Där förändrades hela mitt liv. Vi hade hemkunskap, matte och samhällskunskap men inte på samma sätt som i skolan. Vi fick lära oss hur man lägger upp en budget, hur man fixar en lägenhet, hur ofta man ska byta sängkläder och hur man betar sig på kafé, att man inte bara kan sitta där och skrika.

Det är just de sociala reglerna som Joanna har problem med och det var också de svårigheterna som gjorde att hon blev mobbad i högstadiet. Till skillnad från den gängse bilden av personer med asperger är hon i dag väldigt social men har svårt att veta var gränsen går för »normalt beteende«.

– Jag kan bli väldigt intensiv. Jag förstår exempelvis inte hur många sms man

kan skicka till någon en och samma dag. De oskrivna sociala regler som alla andra förhåller sig till har jag blivit tvungen att lära mig. Nu brukar jag säga till nya människor jag träffar att de måste säga stopp när jag blir för mycket och inte förstår var gränsen går.

NU ÄR JOANNA HALVARDSSON 26 år och bor i Karlstad med sin katt Baby. Hon har precis avslutat en journalistutbildning på Molkoms folkhögskola, driver bloggen »Jag är inte dum i huvudet! Jag har Aspergers syndrom!« och reser land och rike runt för att berätta om sina upplevelser och hur skolan bättre kan hantera unga med diagnos.

– Den måste bli bättre på att anpassa sig efter olika individer. Och det måste vara lättare att få stöd, inte bara för oss som har en diagnos, utan för alla som har det svårt i skolan.

Skolans strikta ramar för hur undervisning och lärande ska gå till är en anledningarna till att Joanna har behövt genomgå sex år av mobbning och depressioner. Men det är lärarna hon är mest besviken på.

– Mina lärare förstod att något var fel, att jag inte mätte bra, men de gjorde ingenting. Det är deras skyldighet att ta tag i problem. De får inte låtsas som ingenting. ■

FÖRÄNDRING ●
Det var först i 20-årsåldern, på Molkoms folkhögskola, som Joanna Halvardsson trivdes på riktigt i skolan.

»INGEN SKA BEHÖVA HA EN DIAGNOS FÖR ATT FÅ STÖD«

text Erika Granath foto Johan Ljungberg

Frågan »varför?« glöms ofta bort när en elev inte klarar kunskapsmålen, menar Ulla Ek, professor i specialpedagogik.

Att byta grupp, klass eller skola är sällan lösningen – men rätt stöd kan göra underverk.

204

56

Dyslxei
är ignet man skjoar om!

FICKELTIG
IMOT RASISM- OCH
FRÄMLINGSFIENTLIGHET
SLUSSEN 10 DEC KL 15:00

700

Hög bae
y 45da

3.

4.

5.

Känslan - lust eller...
Föreställning...

Drivkrafter

Medvetenhet...

MÅNGA DIAGNOSER
Fem till sex procent av alla
ungdomar i grundskolan är
diagnostiserade med adhd.

Foto: MAKAN E-RAHMATI

Solen strålar, kanske sjunger någon »Den blomstertid nu kommer« och salta bad samt svalkande glassar är bara några timmar bort. En idyllbeskrivning av första dagen på sommarlov. För alla barn är dock inte ledigheten en skön tids ro som belöning för ytterligare en avklarad termin. Hos flera gnager oron över de uppgifter som inte har blivit godkända under den gångna terminen och oron över högre krav i skolan till hösten.

Skollagen är tydlig. Från skolans sida ska man arbeta aktivt för att utjämna barns

»Tiden går fort de här åren.

Hamnar man efter i tidig ålder hamnar man lätt långt efter sedan.«

Ulla Ek, professor i specialpedagogik vid Stockholms universitet.

och elevers förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen. En elev med inlärningssvårigheter ska inte behöva hamna efter sina klasskamrater i skolan, personen har rätt till såväl passande tekniska hjälpmedel som stöd från en specialpedagog och alternativa undervisningssätt för att nå kunskapsmålen. Så ser inte alltid verkligheten ut.

Oavsett anledningen till att en elev har problem i skolan ska han eller hon få stöd men enligt Ulla Ek, professor i specialpedagogik vid Stockholms universitet är det vanligt att unga med till exempel diagnostiserad adhd får bättre hjälp än elever som »bara har det svårt för sig«.

– Man utreder barn för att sätta ett namn på deras svårighet för att legitimera att man ger dem de resurser de oavsett anledning redan har rätt till. Det är logiken i dag.

Ulla Ek talar om två stora grupper av elever som har det svårt i skolan. Den

ena är de som har svårt att hänga med på grund av kognitiva svårigheter, det vill säga begåvningsmässiga faktorer. Den andra gruppen är de med uppmärksamhets- och koncentrationsproblem, ofta kallat adhd-problematik. Oavsett anledning till varför någon halkar efter ser såväl lärare som föräldrar, samt inte minst barnet själv, tidigt hur resultaten utvecklar sig. Ändå dröjer insatserna.

- De ska komma direkt. Man behöver ingen diagnos eller namn på något för det.

Enligt Ulla Ek måste spring i benen inte alls vara adhd. När man tänker efter är det trots allt ganska onaturligt för ett barn att sitta stilla i en skola i flera timmar varje dag, menar hon.

OFTA FÅR EN elev en diagnos först efter att hen har haft problem i skolan under en tid. Kunskapsfallet måste vara tillräckligt djupt för att en utredning ska inledas. Tidigare insatser hade kunnat kosta såväl mindre

pengar som mindre arbete och inte minst mindre lidande för både ungdomen i fråga och personerna i dess omgivning.

- Tiden går fort de här åren. Hamnar man efter i tidig ålder hamnar man lätt långt efter sedan.

I dag talas det öppet om många olika neuropsykiatriska diagnoser. Ämnet är inte på långa vägar lika tabu som det var för ett par årtionden sedan, menar Ulla Ek. Kanske hänger det samman med att antalet diagnoser har skjutit i höjden; i dag är fem till sex procent av alla ungdomar i grundskolan diagnostiserade med adhd. Alla som har en neuropsykiatrisk diagnos i grundskolan har inte samma eller ens någon diagnos i vuxen ålder.

- Den där överskottsenergin kan mattas av eller så övergår det som från början var en solklar adhd till att mer stämma in på kriterierna för Aspergers syndrom. Det ändras, ofta eller ibland, under marschens gång. ❶

Enligt Ulla Ek går det trender i diagnoser som med allt annat. I dag är det nästan populärt att sätta stämpeln adhd på någon. Det är i alla fall sällan något som man skäms över att erkänna att man har.

ETT ÄMNE SOM däremot är mer tabubelagt är det som Ulla Ek och hennes kollegor kallar för svagbegåvning (läs mer på sidan 28). För ett par år sedan gick det inte att nämna alls. säger hon. I dag är det något bättre men fortfarande har vi mycket att förbättra när det gäller synen på individers olika tänkandeförmåga.

– I en vanlig klass om cirka 30 elever har vi alltifrån dem vars teoretiska egenskaper ligger på gränsen till att de har rätt till särskola till de riktiga snillena. Det är inget konstigt. Det handlar om en naturlig variation. En del barn har svårare för skolan än andra. Ger vi samma uppgift till alla kommer det alltid att finnas de som löser den på tre minuter, de som behöver en timma på sig och de som kanske aldrig på egen hand förstår hur den ska angripas.

Det är den sistnämnda gruppen elever som råkar värst ut i skolan, menar Ulla Ek, eleverna som hamnar i en gråzon.

– De har ofta problem med lite av varje. De har lite svårt med minnet, lite svårt med koncentrationen och lite svårt med inläringen. Men de stämmer inte riktigt in på någon profil för en diagnos och får därför ingen automatisk hjälpsats.

I ett lands befolkning finns stora variationer. Alla ungdomars kognitiva förmåga är inte förenlig med de kunskapskrav som finns i grundskolan. I skolan har de med förmåga till abstrakt tänkande och abstrakt inläring fördel och extra mycket gynnas de med förmågan att arbeta snabbt. Elever som inte klarar målen utan en uppenbar anledning har inte helt sällan kallats lata och fått höra att mer ansträngning är nyckeln till framgång, helt felaktigt, enligt Ulla Ek.

»Det är inget konstigt. **Det handlar om en naturlig variation.** En del barn har svårare för skolan än andra.«

Ulla Ek, professor i specialpedagogik vid Stockholms universitet.

Knappt två procent av alla elever har rätt till särskola. Andelen elever som har det svårt är många fler. Enligt Ulla Ek kan bristen på hjälp för denna grupp kallas ett folkhälsoproblem. Söker vi i vilken databas som helst över forskning får vi hundratals träffar för olika former av neuropsykiatriska funktionsnedsättningar. Medan den medicinska och psykologiska forskningen dominerar starkt ser vi att bara några få resultat dyker upp om vi ändrar i sökorden och skriver »pedagogik«.

Men det finns djupgående forskning som borde värderas högre från beslutsfattare och skolpersonals sida, menar Ulla Ek. Det man ofta gör nu i den reformtyngda skolan är att man hoppar på tåget varje gång det kommer en rapport om en ny metod som kan hjälpa ungdomarna i skolan. Man använder metoden under en tid men får sedan höra om ett nytt förhållningssätt och byter till det i stället.

BEFINTLIGA LÄRARE SKULLE kunna göra stor skillnad för de unga med problem i skolan om de hade bättre kunskap om pedagogik och om olika diagnoser och inte minst de svårigheter som ligger bakom en diagnos, vare sig den visar sig i tänkandet eller i beteendet.

Enligt forskning som Ulla Ek har tagit del av har skolan i dag inte brist på resurser. Osaken till att de inte räcker till ligger i hur de används. Lärare är tyngda av administrativt arbete, menar hon. Ett annat problem är att man glömmer den för henne självklara frågan »varför?«. »Varför har en elev problem i skolan?« Ställer skolpersonal sig frågan hittar de ofta svaret ganska enkelt. Nu är det ofta så att man i stället för att lägga till någon form av hjälp byter grupp, klass eller kanske skola för ungdomen. Det löser ingenting.

– Kalle kanske har svårt med arbetsminnet. Eller så har han svårt med att se samband. Kanske tar han inte in fakta genom att läsa men genom att göra. Stämmer det sistnämnda ska man lägga till praktiska övningar för honom. Han får det inte lättare i en ny klass.

Efter en period då skolan varit förhållandevis lågt värderad talar vi nu om den allt mer. Det är valår och skolfrågan är högt prioriterad, löpsedlarna har många

»VARFÖR?»
Ulla Ek, professor
i specialpedagogik, tycker
att skolan oftare borde
ställa sig frågan »varför?»
när en elev har problem.

Foto: JOHANNA SENNEBY

gångar om prytt av rubriker om resultatet i Pisa-studien och dess förmodade orsaker. Ulla Ek tycker att det är bra att skolans värde stiger i folks ögon. Samtidigt ifrågasätter hon att vi lägger så stor vikt vid att alla ska ha teoretisk kunskap och lyckas i skolan.

– Det har alltid sett ut så, hög begåvning är fint och svag begåvning är det inte, det måste ändras.

Ulla Ek tycker att annan kunskap förtjänar bättre status. Till exempel är konstnärlig och inte minst praktisk kunskap något som inte direkt genererar A i alla ämnen men som är betydligt viktigare i en del yrken.

HON HAR FUNDERINGAR kring om gymnasiet är rätt för alla. Alla som vill gå gymnasiet ska få redskap att klara det, menar hon, men hon säger att vi bör bli fler som frågar oss »Vad ska jag med den här utbildningen till?»

– Det är en relativt ny tanke att alla ska gå 12 år i skolan. Men nu när det är normen måste vi verkligen se till så att alla ungdomar få den hjälp som passar dem tidigt i skolan. I början har insatserna störst verkan. Och 12 år i skolan utan att bli hjälpt

efter individuell förmåga är en lång tids lidande för ett barn.

Att 25 procent inte fullföljer gymnasiet är bland annat ett resultat av att många av Sveriges unga inte ser någon annan lösning för att komma ifrån det lidandet, menar hon.

NÄR SYRENNEN BLOMMAR och de första av trädens löv börjar skifta färg från grönt till gult, då huden är solbränd kanske med ett gäng fräknar och hösten närmar sig då är det dags för skolstart igen. Ulla Ek tror att hjälpen för dem med svårigheter i skolan kommer att bli mer tydlig inom de kommande åren. Om vi ser på utvecklingen från att begrepp som svagbegåvning var tabu för fem år sedan till att de i dag är allmänt kända i skolvärlden kan vi fantisera om vad som händer om ytterligare fem år. Ulla Eks förhoppning är att vi nu när vi pratar om det vi förr inte pratade om också ska börja agera kring det vi i dag inte agerar för: Alla ungdomars olika förutsättningar att tillgodogöra sig samma skola och klara av samma kunskapskrav. ■

Diagnoserna som skolan ska hantera.
Från autism till Tourettes syndrom.

Osynlig men så märkbar. En funktionsnedsättning kan styra en persons koncentrationsförmåga, uppmärksamhet och hur den fungerar tillsammans med andra. I en skola där både grupp-sammanhang och lärande är centrala kommer den till sin spets.

Diagnoserna som skolan ska hantera

AUTISM

► **Symtom:** Personer med autism har ett annorlunda sätt att ta in och tolka information. De har ofta upprepande beteenden och tycker om att göra samma sak många gånger samt har svårt att kommunicera med andra människor. I vissa fall kan personer med autism ha talsvårigheter. Ungefär hälften av alla som har autism har också någon form av utvecklingsstörning.

► **Behandling:** Om personen med autism även har en utvecklingsstörning passar ofta särskolan. I vuxen ålder kan stöd i hemmet eller gruppboende vara ett alternativ. Träning för att hitta struktur i vardagen och sätt att hantera olika situationer är bästa sättet att underlätta för den som har autism.

ASPERGERS SYNDROM

► **Symtom:** Asperger är en diagnos inom autismspektrat som påverkar hjärnans sätt att hantera information. Innebär svårigheter att läsa av sociala koder och föreställa sig andra människors upplevelser. Har lättare att lära sig fakta än att diskutera och reflektera över teorier. Det är vanligt att personer med asperger har ett tydligt specialintresse.

► **Behandling:** En lugn, kontrollerad miljö underlättar eftersom personer med asperger kan ha svårt att välja mellan olika alternativ då de lätt fastnar i att försöka räkna ut resultatet av de olika alternativen. Man har ofta lättare att hantera diagnosen när man blir äldre då man har fått rutin på hur man fungerar och lärt sig hitta lösningar i olika situationer.

ADHD

► **Symtom:** Personer med adhd, attention deficit hyperactivity disorder, har ofta svårt med uppmärksamhet och koncentration. En del känner sig trötta och har svårt att ta tag i arbete medan andra upplever en näst intill outtömlig energi. Ofta har man problem med humörsvingningar samt svårigheter med sociala relationer. Adhd ser olika ut för alla, det en del har det lätt med kan andra se som sin största utmaning. De flesta upplever mindre problem när de blir äldre.

► **Behandling:** Det finns många tekniska hjälpmedel till exempel handdatorer och mobiltelefoner som signalerar när det är dags att göra något. För en del med adhd kan medicineringshjälp för att öka koncentrationsförmågan.

ADD

► En variant av adhd utan hyperaktiviteten. Personer med ADD, attention deficit disorder, har lätt att bli distraherade och svårt att komma i gång med och genomföra uppgifter. Det är vanligare att tjejer har ADD än killar. Eftersom personer med ADD inte är lika utåtagerande som personer med adhd upptäcks funktionsnedsättningen ofta senare.

DCD

› Ytterligare en variant av adhd. Personer med DCD, developmental coordination disorder, har utöver vanliga symtom för adhd svårigheter med vissa rörelser. Ibland kan de också ha svårt att uppfatta känsel, hörsel och synintryck.

DYSLEXI

› **Symtom:** Personer med dyslexi har svårt att lära sig läsa, stava och förstå en skriven text. En del har också svårt att prata och förstå tal. En del läser snabbt men fel och andra läser långsamt och hakar upp sig på ord. En del utelämnar ord och vänder på bokstäver i korta ord medan andra ofta väljer fel ord för sammanhanget.

› **Behandling:** Svårigheten går inte att bli av med helt men träning och tekniska hjälpmedel kan underlätta. Datorbaserade hjälpmedel finns.

DYSKALKYLI

› **Symtom:** Svårigheter med räkning som inte beror på allmänt svag begåvning. Omkring 20–25 procent av alla elever beräknas ha räknesvårigheter och omkring fem procent har stora räknesvårigheter. Personer med dyskalkyli räknar ofta långsamt, kastar lätt om siffror, har svårt att uppfatta antal och kan i längden få svårt att sköta sin ekonomi.

› **Behandling:** Svårigheten går inte att bli av med men specialstöd och tekniska hjälpmedel kan underlätta.

TOURETTES SYNDROM

› **Symtom:** Diagnosen Tourettes syndrom ställs om en person har haft svåra tics under minst ett år. Ticsen kan vara motoriska eller vokala. Tourettes syndrom förekommer hos 0,3–1 procent av befolkningen och är vanligare hos pojkar än flickor.

› **Behandling:** En lugn miljö hjälper personen. Stöd för att ta fram strategier som exempelvis att hitta motrörelser till en rörelse kroppen vill göra automatiskt kan underlätta. Tourettes ska ha börjat före 18 års ålder. Uppemot 80 procent av alla med diagnosen upplever att de får minskade eller inga besvär i vuxen ålder.

ETT FALL EN LÖSNING

text & foto Johanna Senneby

**Ungdomskraft på Gotland fångar upp de ungdomar som faller ur skolsystemet.
– Jag hade ju alla möjligheter med mina betyg. Men jag var för skoltrött så jag sumpade hela mitt gymnasieval, säger Katja Larsson, en av deltagarna i projektet.**

MÅSTE VINNA FÖRTROENDE
Många ungdomar känner sig svikna enligt Jan Svensson och Christina Wennås på Ungdomskraft. »Vi måste finnas där och aldrig vika från deras sida för att de ska våga ta steget ut i samhället igen«, säger Christina Wennås.

SKOLTRÖTT

Katja Larsson valde fel på gymnasiet och hoppade av. Nu får hon hjälp av Ungdomskraft.

Jag träffar Katja Larsson i det stora vita huset där Fenix huserar. Det är en stor ungdomsgård med mycket kulturaktiviteter som till hösten ska bli Visbys kulturhus för unga. I oktober fyller Katja 20 år. Hon sitter i en kökssoffa och ger sin son Charlie välling ur nappflaska, han har precis fyllt åtta månader.

– Han har hur mycket leksaker som helst men allt han vill ha är den där stora plastskenen, säger hon och pekar på en svart matlagningskred i barnvagnen.

På övervåningen har Ungdomskraft sina lokaler. Projektet ska hjälpa unga som hoppat av gymnasiet att komma på banan igen. Katja är en av de 55 ungdomar som har gått igenom projektet. Nu, två år efter att hennes liv blev »total kaos« som hon beskriver det, har Katja ett barn, egen lägenhet, hund och en kille som hon lever med.

Katja berättar att hon alltid har varit stökig i skolan. Att hon hade svårt med koncentrationen och aldrig gjorde mer än hon behövde.

– Böcker har aldrig varit min grej. Och de där övningsproven, jag fattade aldrig varför man skulle sitta och fylla i dem, man fick ju inte veta om man hade rätt.

Men fram till gymnasiet gick det ändå bra, trots skolk och stökigheter. Hon gick

ut nian med MVG och VG i alla ämnen utom två. Hon var dock utomordentligt trött på Gotland, sin mamma och skolan.

– Jag ville bara bort. Och så ville jag göra något praktiskt så jag började på hästgymnasium i Gamleby, säger hon.

Det var egentligen här hennes riktiga svårigheter började. Det stora ansvaret för skolarbetet blev för mycket och efter ett halvår bytte hon gymnasium och flyttade till Stockholm. Också där halkade hon efter med skolarbetet och efter ett år hoppade hon av och flyttade hem till Gotland igen. Då hade hon ännu inte blivit utredd för sina diagnoser ADD och generaliserat ångestsyndrom.

FEM MINUTERS PROMENAD från Fenix ligger Komvux, en enplansbyggnad i tegel. Här sitter projektledaren Jan Svensson och hans sex kollegor som arbetar med projektet Ungdomskraft. Med i runda slängar tio miljoner ska de hjälpa unga som inte gått ut gymnasiet att hitta sin plats i samhället.

– Den kunskapsskola vi har i dag passar inte alla och skolan saknar kompetens, tid och resurser att ta hand om dem som är på väg att hamna fel. När eleven har fallit ur systemet är det svårt att få en helhetsbild eftersom samordningen mellan Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan och Socialtjänsten inte är den bästa, säger han.

Ett mål med projektet är att bygga upp en struktur som fångar upp dessa personer bättre.

- Vi har gjort lite olika beräkningar, men en siffra som vi brukar använda oss av är att en person som hamnar i utanförskap kostar kommunen cirka 200 000 de första sex månaderna. Ett helt liv i utanförskap kostar samhället 42,5 miljoner kronor.

Ansvaret för en ungdom under 20 år som slutar skolan faller inom det kommunala informationsansvaret. Det innebär att kommunen ska ge individen information om lämpliga individuella åtgärder och slussa vidare exempelvis till Arbetsförmedlingen eller en folkhögskola. Jan Svensson menar att kraven inom det kommunala informationsansvaret inte är tillräckliga för att förhindra att ungdomar hamnar i utanförskap när de hoppar av skolan.

- Många av våra deltagare är för illa därän för att orka ta tag i sig själva. Därför jobbar vi med uppsökande verksamhet och ringer, mejlar eller besöker dem som hoppat av för att berätta om Ungdomskraft.

Gruppen är väldigt heterogen men många har psykiska svårigheter. Christina Wennås som är socionom i projektet delar upp deltagarna i tre typiska grupper.

- En tredjedel är så kallade hemmasittare, en tredjedel är mycket utåtriktade men hänger för mycket på stan och en tredjedel är bara väldigt trötta på skolan.

Den gemensamma nämnaren för projektdeltagarna är att de behöver individuell hjälp för att komma på banan igen. Christina Wennås berättar att det kräver tålamod, att hon ibland suttit i en deltagares föräldrars kök i veckor innan ungdomen vågat sig ut.

- Det absolut viktigaste är att vinna förtroende. Dessa ungdomar känner sig ofta svikna av Myndighetsverige och vuxenvärlden. Vi måste finnas där och aldrig vika från deras sida för att de ska våga ta steget ut i samhället igen.

KATJA LARSSON KOM i kontakt med Ungdomskraft när hon flyttade hem till Gotland igen. Hennes kompis hade precis börjat i projektet och de ordnade så att dem kunde dela på resurserna för en person. Trots att hon var med i projektet drack hon mycket och åkte till Stockholm varje helg för att festa.

Hon bodde hos vänner och levde på dem. Hon kände sig fri berättar hon. Som innan hon började gymnasiet.

- Mina kontaktpersoner på Ungdomskraft bokade och betalade hembiljetter till mig som jag inte använde. När jag och min kompis var hos henne långt ute på landet kom de ända ut dit för att vi inte hade varit på mötena eller svarat i telefon. Vi tyckte att de var helt sjuka i huvudet, som en sjukdom, men de gav sig inte.

I samma veva utreddes Katja och fick reda på att hon hade ADD och generaliserad ångest. Diagnoserna gör att hon har väldigt stor variation i sitt beteende och känsloliv. Hon beskriver att hon är väldigt försiktig och orolig.

- Jag är väldigt självkritisk. Nu till exempel undrar jag hur du ser på mig, vad du tänker och vad du tycker om mig. Det tar extremt mycket kraft, energi och koncentration att hela tiden behöva tänka på vad andra tycker, säger hon.

Utöver hjälp med neuropsykiatrisk utredning, myndighetskontakter och sällskap under jobbiga möten hjälpte Ungdomskraft Katja med kontakten med Arbetsförmedlingen. Hon fick praktikplats i en affär och sommarjobb inom kommunen. Nu vill hon börja plugga igen men hon vet inte om hon klarar Komvux höga krav på självständigt arbete.

- De var ju så det gick fel på gymnasiet. De hade inte resurser och tid att ge mig extra hjälp. Jag vet inte om det finns någon skola som kan det. Det optimala för mig vore om jag fick blanda teoretiskt och praktiskt arbete.

Hon har alltid velat bli polis eller veterinär men hon känner att hon måste begränsa sina önskningar och krav.

- Nu krävs ju gymnasiebetyg för att bli städare. Jag ångrar att jag sökte de skolor jag sökte, jag hade alla möjligheter med mina betyg men jag var för skoltrött så jag sumpade hela mitt gymnasieval. ■

UNGDOMSKRAFT

- **Var?** Region Gotland.
- **När?** 2011 till 2014.
- **Vad?** ESF-projekt som jobbar med att motivera sysslolösa ungdomar utan fullständiga gymnasiebetyg. Målet är att fler ska återuppta studierna eller få arbete eller praktik.
- **Deltagare:** 90.

»De hade inte resurser och tid att ge mig extra hjälp. **Jag vet inte om det finns någon skola som kan det.**«

Katja Larsson, projektdeltagare på Ungdomskraft.

Nästan **var sjätte elev uppskattas ha svag teoretisk begåvning,** alltså ett IQ mellan 70 och 85.

I ett stelt skolsystem kan skolgången bli väldigt snårig för elever som **har inlärnings-svårigheter men saknar diagnos.**

DE

BORTGLÖMDA

text & foto Johanna Senneby

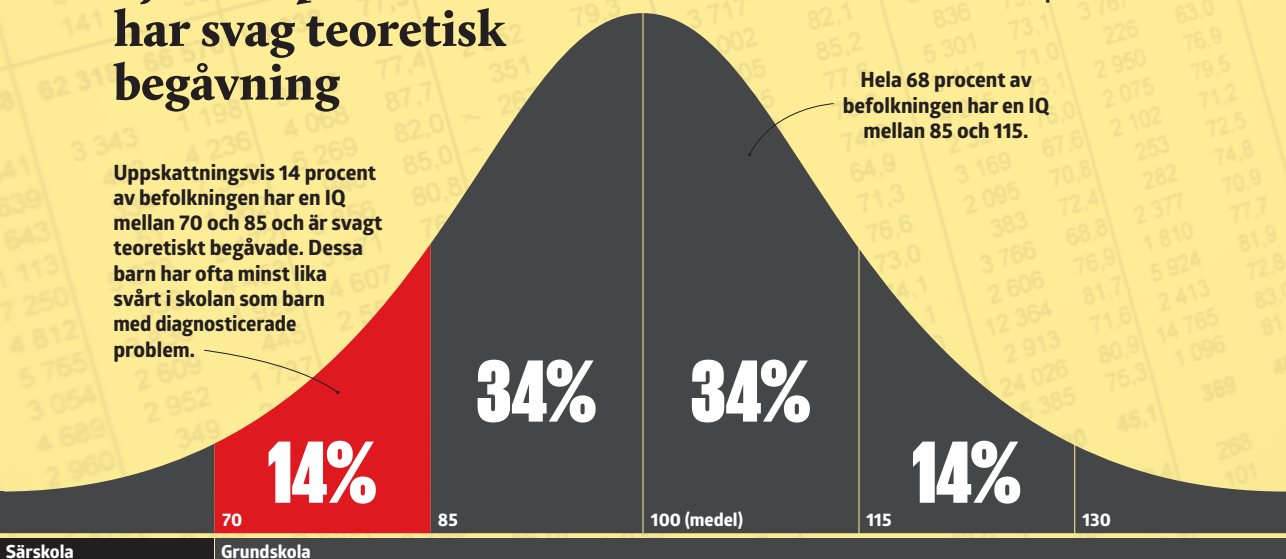

Fjorton procent har svag teoretisk begåvning

» Läs mer om IQ på sidan 90.

Uppskattningsvis 14 procent av befolkningen har en IQ mellan 70 och 85 och är svagt teoretiskt begåvade. Dessa barn har ofta minst lika svårt i skolan som barn med diagnostiserade problem.

Hela 68 procent av befolkningen har en IQ mellan 85 och 115.

ett IQ-test skulle uppskattningsvis 14 procent av befolkningen hamna på en intelligenskvot mellan 70 och 85. Att ligga i den nedre delen av normalvariationen innebär vad forskare och praktiker kallar för svag teoretisk begåvning, eller låg-begåvning. Nästan var sjätte elev antas alltså ha bristande förmåga att ta in teoretiska kunskaper vilket kan innebära svårigheter i skolan.

– Vi vet för lite om vad svag teoretisk begåvning beror på men det påverkar inlärningsförmåga och förmåga att förstå abstrakta resonemang, säger Martin Molin, docent vid Göteborgs universitet.

Han forskar främst om ungdomar med intellektuella funktionsnedsättningar i särskolan. Speciellt intresserad är han av dem som befinner sig i »gränslandet«, de som har sin formella tillhörighet i gymnasiesärskolan men sin informella tillhörighet i gymnasieskolan.

»Det ska vara självklart att alla som behöver hjälp i skolan ska få det.

Oavsett om de har en diagnos eller ej.«

Ing-Marie Wieselgren, projektchef på SKL.

– Intelligenstest är grunden i en bedömning om svag teoretisk begåvning. Men det är ett lika trubbigt instrument i den bedömningen som när man ska avgöra om en person ska gå särskola eller inte.

I en bedömning om svag teoretisk begåvning ingår dock inte bara IQ-test. Man tittar också på hur personens adaptiva förmåga fungerar. Alltså hur individen klarar av att anpassa sig till vardagens krav. Men exakt vilka utredningar som ska ligga till grund för bedömningen och hur de ska utföras har varit ett omtvistat område sedan skolan kommunaliserades i början på 90-talet.

– Det har bland annat lett till att personer som skulle kunna klara sig i vanlig skola med viss anpassning har blivit satta i särskola, säger Martin Molin.

ING-MARIE WIESELGREN, projektchef på Sveriges kommuner och landsting, SKL, är inne på samma tankebana.

– Skolans bristande förmåga att hjälpa elever med svårigheter har lett till att vissa föräldrar vill att deras barn ska gå i särskola eftersom det är det enda som garanterar deras barn stöd i skolan.

Ett IQ-test är sällan entydigt. En individ ligger ofta under normalvariationen i vissa delar av testet och över i andra. Att hantera

de olikheter som med nödvändighet finns och inte att anpassa alla till en normalitet är skolans stora utmaning.

– Skolan behöver anpassa undervisningen efter detta och titta på vilka förutsättningar eleverna ges för att klara sina skoluppgifter. Elever ska inte behöva kategoriseras efter diagnos för att få ta del av viss undervisning, säger Martin Molin och menar att en diagnos inte säger särskilt mycket om vilka insatser en viss elev behöver.

HURUVIDA SVAG TEORETISK begåvning ska vara en diagnos eller inte är en aktuell fråga i ljuset av det svenska systemet för rätt till stöd i skolan. Skollagen säger att alla ska ha samma möjligheter att klara skolan och att de elever som behöver stöd i detta ska få det. I praktiken är det dock lättare om du har en diagnos men inte ens då är det säkert att elever får det stöd de behöver.

Ett aktuellt exempel hördes i Sveriges Radio P1:s program »Kaosklass« där mammor till två barn i samma klass med samma diagnos blev intervjuade och vittnade om hur den ena eleven fick stöd och den andra inte.

För Ing-Marie Wieselgren, som i grunden är överläkare i psykiatri, är en diagnos

endast ett medicinskt sätt att bedöma vilken behandling en person behöver och för att kunna testa huruvida en behandling fungerat eller ej.

– Många menar ju också att diagnos behövs för att personen lättare ska förstå sina svårigheter. Jag vet inte om det stämmer. Diagnoser tenderar att vara väldigt fyrkantiga. Däremot tycker jag att det ska vara självklart att alla som behöver hjälp i skolan ska få det. Oavsett om de har en diagnos eller ej.

En lösning kan vara att unga har en person med övergripande ansvar för deras utveckling i skolan. Detta för att garantera att eleverna får rätt stöd och att stödet följer den unga och inte bara finns i de verksamheter som personen råkar hamna i. Skottland har precis lagstiftat om ett liknande system.

– Där får varje elev en plan som följer dem genom hela barn- och ungdomsåren. Det innebär att det alltid finns en ansvarig kontakt och att utvecklingsplanen följer med barnet från barnavårdscentralen till gymnasieskolan. Där kan alla inblandade se vad som fungerar och inte, säger Ing-Marie Wieselgren.

I stället för att sätta diagnoser på var och varannan unge förespråkar hon att alla elever får en profil som visar deras

SER BRISTER ●
Svenska skolor måste bli bättre på att individanpassa sina stödinsatser, menar Ing-Marie Wieselgren, på SKL.

FORSKAR VID GU
Martin Molin forskar
om ungdomar med
intellektuella funk-
tionsnedsettningar.

Foto: TORSTEN ARPI

färdigheter och svagheter för att kunna kompensera för att en person till exempel har spritt i benen, är introvert eller är en praktvarn.

– Vi måste utgå från rättigheter och har en elev svårigheter har hen rätt till stöd. Det bör finnas en utvecklingsplan där det framkommer vad personen behöver för att utveckla sina styrkor och avhjälpa sina svagheter.

FORSKAREN MARTIN MOLIN är säker på att individuellt anpassat stöd är en förutsättning för lärande och kunskapsutveckling för alla.

– Skolan behöver se eleven med sina respektive förutsättningar i ett pedagogiskt sammanhang och ta hänsyn till lärmiljöns kontextuella villkor. Det handlar inte enbart om elever med svårigheter – utan elever i svårigheter.

Behovet av flexibla utbildningslösningar blir extra tydligt i ljuset av kopplingen

»Elever ska inte behöva kategoriseras efter diagnos för att få ta del av viss undervisning.«

Martin Molin, docent vid Göteborgs universitet.

mellan skolmisslyckande och psykisk ohälsa.

– Det är svårt att säga vad som är hönan och ägget men psykisk ohälsa gör det svårt att klara skolan och klarar du inte skolan ökar risken för psykisk ohälsa. I slutändan handlar det ju om att vara anställningsbar och då måste du både ha viss kunskap och må bra.

Tidiga insatser i förskola och skola är A och O. Att misslyckas kraftigt är inte bra för någon människa och skolan måste göra det möjligt att lyckas för alla oavsett om de har en diagnos eller ej, menar Ing-Marie Wieselgren.

– Exempelvis ska både en elev med autism och en elev utan diagnos men med beteendesvärigheter få stöd för att lära sig hur de ska bete sig för att fungera i grupp.

Men hon tror också att samhället behöver en sundare syn på den högbegåvade geniala galningen versus personer med svag teoretisk begåvning.

– Det är helt okej att ha en diagnos så länge man är högbegåvad. Mot svag begåvning finns det däremot en massa fördomar. Jag tror att vi måste lära oss att acceptera svaghet generellt för att råda bot på den skuld och skam som finns kopplad till svag begåvning. ■

Rikskonferensen

TEMA:
Fritid och organisering

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågors rikskonferens 2014 • 4–5 DECEMBER

Boka in 4–5 december redan nu!

Anmäl dig till vår stora rikskonferens på Folkets hus i Stockholm!

I år handlar rikskonferensen om ungas fritid och organisering. Ett tema som förstås kommer att sätta prägel på konferensen. Vi presenterar till exempel resultaten från vår nya stora studie *Fokus 14 – ungas fritid och organisering*. Dessutom kommer vi att berätta om den nya ungdomspolitikerna Med fokus på unga – en politik för goda levnadsvillkor, makt och inflytande.

Rikskonferensen är en mötesplats för verksamma inom områdena fritid, skola, arbetsliv, hälsa, sociala frågor och civila samhället samt för ungdomsorganisationer, politiker och forskare. Här träffas alla som arbetar med och är engagerade i ungdomsfrågor. Det blir två dagar av spännande föreläsningar, seminarier, debatter, mingel och fest. Syftet är att förmedla ny kunskap samt inspirera och stimulera till erfarenhetsutbyte.

Anmälan

Du kan anmäla dig på vår webbplats från mitten av juni.

På konferensen har du möjlighet att bland annat möta vår generaldirektör Alice Bah Kuhnke, Johnny Lindqvist, expert på ungdomars kommunikation och projektledare för No Hate Speech Movement, Mårten Schultz, professor i civilrätt vid Stockholms universitet och initiativtagare till Institutet för juridik och internet samt medverkande i TV3:s program #Trolljägarna och Ida Östensson, grundare av Crossing Borders.

www.mucf.se/rikskonferens

Det är aldrig eleven som inte passar skolan, det är skolan som inte passar eleven. På Spira Unga hjälper man hemmasittande ungdomar ut i samhället.

HÄR SPIRA FRÅ

TÄRTKALAS

Det är avslutning på Spira Unga i Skellefteå och god stämning. Mattias Holmström passar på och tar en rejäl bit prinsesstårta.

AR MTIDS- TRON

text & foto Erika Granath

ANPASSAR SIG

Jeanette Carlsson och hennes kollegor försöker hitta alternativa sätt att undervisa.

Tårtan står på bordet, kaffet ryker ur muggarna och uppslutningen är större än den har varit på länge, 12 ungdomar. Alla vill ha fika. Men de flesta har inte kommit för tårtan. De flesta har kommit till Spira Unga i dag för att tacka för tiden här och få en gyllene nål med Medelfors folkhögskolas emblem att sätta på tröjan. Tårtan skickas varvet runt och samma väg går frågan »Vilket är ditt guldkorn från tiden här?».

Ungdom efter ungdom svarar att de har fått nya vänner och pratar om det fina i känslan att få känna sig som en betydande del i ett sammanhang. Flera deltagare beskriver värmen de har känt i kroppen när de har fått ett »hej« på morgonen då de har kommit till skolan. Flera säger att tiden på Spira Unga är första gången de har känt sig sedda och respekterade oavsett kunskaper och vad som hänt tidigare i livet.

Marcus Fjellman berättar gärna om vad

projektet har betytt för honom: En morot att överhuvudtaget ta sig utanför dörren och gå fler steg på en dag än de fyra steg det är mellan sängen och soffan. Han skratrar mycket nuförtiden säger han och han framhåller flera gånger att de han har träffat här är vänner för livet. Och han hoppas att hans deltagarkamrater ser på honom på samma sätt, som en livslång vän. Det dåliga självförtroendet han alltid har brottats med är inte helt borta. Men det är inte lika starkt i dag som det var tidigare.

- Då stod jag alltid länge i hallen och lyssnade efter ljud utanför dörren. Hörde jag någon där väntade jag tills de hade gått. Sedan försökte jag smita ut och skynda ner i trapphuset. Hörde jag någon i trappan då sprang jag in igen.

HAN HAR HAFT samma dröm länge: Att flytta till Luleå och få jobb där, se stadens hockeyleg på hemmaplan och hitta någon att leva med. Tidigare var drömmen avlägsen. I dag känner han på riktigt att den kan bli sann.

Att få deltagarna att tro på framtiden och att komma ur hemmasittande är

Spira Ungas främsta mål. Verksamheten har bedrivits sedan 2012, från början var namnet Rätt väg ut, ett ESF-projekt som var ett samarbete mellan Medelfors och Solviks folkhögskolor, Urkraft och Skellefteå kommun.

Efter ekonomisk turbulens i starten drog sig samtliga aktörer förutom Medelfors folkhögskola ur och det senaste året har man stått som ensam aktör bakom projektet som nu har sin sista dag. Resultatet har varit lyckat och till hösten implementeras det, om än i något annan form, i den ordinarie verksamheten på Medelfors folkhögskola.

– Det här är en målgrupp som vi vill satsa på. Om det kostar lite mer är egentligen sekundärt. Det är de unga som av olika anledningar hamnat utanför skola och arbete och som behöver lite extra stöd som vi vill finnas där för, säger Jeanette Carlsson, projektledare för Spira Unga.

TIDIGARE HAR HON arbetat som arbetsterapeut med barn som »inte passar in i skolan«. Men egentligen är hon emot den formuleringen, Jeanette Carlsson säger att det aldrig är barnen som inte passar skolan – det är skolan som inte passar barnen.

De personer Jeanette arbetar med i Spira Unga är i många fall samma grupp som hon arbetat med tidigare, med skillnaden att de nu är i genomsnitt tio år äldre. Hon tycker egentligen inte att projekt som Spira Unga ska behövas eftersom deltagarnas situation kunde sett så annorlunda ut om de hade fått bättre hjälp i yngre ålder. Samtidigt vet hon att inte alla som hamnar utanför studier och arbetsmarknad i 20-årsåldern hade problem som barn.

– En del är bara inte mogna under gymnasiet men de blir ordentligt redo några år senare. För dem är det bra att möjligheter liknande Spira Unga finns.

Spira Unga har hjälpt närmare 30 ungdomar ut i långtidspraktik eller arbete. Än fler har de hjälpt att få tillbaka livsgnistan. Många deltagare har någon form av diagnos och flertalet misslyckanden i sin skolryggsäck. Orsakerna till detta är många men en stor bov är bristande

individanpassat stöd under skoltiden. Eftersom traditionell skolan ofta är något deltagarna förknippar med negativa upplevelser har Jeanette Carlsson och hennes kollegor försökt att hitta alternativa sätt att undervisa. Till exempel genom att erbjuda kurser där resultat är mindre viktigt och närvaro och glädje desto viktigare.

En del deltagare som har kommit till Spira Unga har velat ut på praktik dagen efter att de har skrivit in sig på projektet, andra har gjort sig hemmastadda och haft svårare att ta steget ut i arbetslivet.

– Vi blir glada när de kommer hit men lika glada när de lämnar om det är till något bra. Vi vill egentligen inte ha kvar våra deltagare men för dem som inte är redo att lämna projektet så är det bättre att de blir kvar här än att de ligger hemma, säger Jeanette Carlsson.

UNDER TVÅ ÅRS TID har de tre mentorerna i Spira Unga testat sig fram för att hitta arbetsmetoder som passar såväl dem som ungdomarna. Under tårtkalaset kallar Jeanette Carlsson skämtsamt deltagarna för försökskaniner. Hon berättar att de till en börja försökte hålla deltagargrupperna små men att de snart upptäckte att medelstora grupper var bättre, i en grupp med fem personer är det svårare för den som har en dålig dag att »gömma sig« än vad det är i en grupp på femton personer.

Inledningsvis var målet med Spira Unga att deltagarna skulle komma ut i arbetslivet, men succesivt har fler och fler deltagare i stället kommit tillbaka till studier efter sin tid i projektet. När de stött på vänner de känner i korridorerna på Medelfors folkhögskola och samtidigt upptäckt att de klarar av fler och fler uppgifter har studieorken och tron på den egna förmågan ökat.

– Det känns underbart att se. Skolskav är lite som skoskav, det kan gå över. ■

»Vi blir glada när de kommer hit men **lika glada när de lämnar** om det är till något bra.«

Jeanette Carlsson, projektledare för Spira Unga i Skellefteå.

SPIRA UNGA

- **Var?** Skellefteå.
- **När?** 2012–2014.
- **Vad?** Ett ESF-projekt med målet att stödja ungdomar mellan 16–29 år som inte studerar, praktiserar eller jobbar, främst personer som inte har avslutat sina gymnasiestudier. Spira Unga arbetar i första hand med att ge dessa personer motivation till förändring av begränsande livsmönster.
- **Deltagare:** Cirka 60 per år.

AHMED HAR HITTAT RÄTT I MÖLNDAL

text & foto Sara Håkansson

I Mölndals kommun är man van vid att ta emot ensamkommande flyktingbarn i gymnasieåldern. För Ahmed Abdullahi Ahmed, 20, har den erfarenheten inneburit en nytändning – på svetskola.

ånga arbetsdagar med dålig skyddsutrustning och svidande ögon och hals – så såg Ahmed Abdullahi Ahmeds, 20, erfarenhet av svetsyrket ut. Så när en studie- och yrkesvägledare föreslog just en sådan utbildning kände han sig minst sagt skeptisk.

– Men till slut sa jag: Ok, jag provar om ni lovar att det kommer bli spännande, säger Ahmed.

För ungefär två år sedan landade Ahmed på svensk mark och ganska snart därefter påbörjade han studier på Krokslättsgymnasiet i Mölndal.

– I början kändes det svenska språket svårt men jag bestämde mig för att jag efter sex månader bara skulle prata svenska och nu går det faktiskt ganska bra. Jag har nästan bara svenska kompisar så det hjälper ju också, säger Ahmed.

I Somalia, där Ahmed tidigare bodde, gick han inte i skolan speciellt mycket. Hans mamma undervisade lite i matte och engelska hemma men mest jobbade han på sin farbrors svetsföretag.

– Om man jämför med hur arbetet ser ut här är det en enorm skillnad. Vi hade inga speciella arbetskläder och ingen utbildning men framför allt hade vi ingen skyddsutrustning. När arbetsdagen var över hade man så ont i hals och ögon att det ibland var svårt att somna, säger Ahmed.

En bit utanför Mölndal centrum ligger den svetskola där Ahmed nu studerar. Skolan får sina uppdrag från Göteborgs tekniska college och ägs till 40 procent av Volvo, resterande del äger kommunen. Det är en ettårig vuxenutbildning och några av dem som går på skolan är SFI-elever,

de läser alltså även svenska ett par dagar i veckan.

MÖLNDAL HAR TILLSAMMANS med elva andra kommuner blivit utsedd till en spetskompetenskommun vad det gäller mottagandet av nyanlända elever. Och för Mölndals del handlar det specifikt om språkintruktionsprogrammet för nyanlända i gymnasieåldern.

Mölndal är en av de kommuner i Sverige som tar emot flest ensamkommande flyktingbarn. För 2013 landade siffran, efter att ett flertal passerat igenom kommunen, på cirka 200 barn som blev kvar i språkintruktionsprogrammet.

– Det är klart, med så många elever i omlopp handlar ju vårt arbete mycket om »learning by doing«, säger David Nilsson, utvecklingsledare i Mölndals stad.

– En av de stora utmaningarna är att vi arbetar med en så heterogen grupp. För vår del handlar det om att erbjuda utbildning till alla oavsett studiebakgrund och det är klart att det kan vara svårt när spridningen ligger alltifrån analfabeter, som aldrig gått i skolan, till studievana högrepresterande elever.

Efter det att ungdomarna blivit kända i kommunen ska de inom en fyraveckorsperiod ha en utbildningsplats. Man har då ett inskrivningssamtal med tolk och sedan påbörjas undervisningen på svenska. Åtta svenska grundskolebetyg krävs för att komma in på ett yrkesprogram och tolv för att komma in på studieförberedande program.

– Det är klart att det är oerhört kämpigt för många att prestera så mycket samtidigt

David Nilsson.

som de är mitt uppe i en asylprocess, och här har vi sett att vi behöver hitta alternativ, säger David Nilsson och fortsätter:

– Många kommer aldrig att hinna läsa upp de betyg som krävs innan de är för gamla för gymnasiet och därför måste exempelvis överlappningen till en vuxenutbildning vara så smidig som möjlig. Just nu arbetar vi även i ett projekt där eleverna får praktisera samtidigt som de läser SFI ett par gånger i veckan.

– Så en del av spetskompetensen kan man väl säga handlar om att hitta de alternativ som finns och använda sig av dem för att göra situationen så bra som möjligt för just den här eleven.

PÅ AHMEDS SKOLA arbetar ett antal instruktörer som undervisar eleverna i olika svetsmetoder som de sedan får öva på i sina små svetsbås. Rolf Gustavsson är ansvarig utbildningsledare på skolan.

– Att svetsa är ett hantverk, det går alltså inte att läsa sig till och man kan inte titta på hur någon annan gör utan det handlar uteslutande om att öva och öva.

I utbildningen ingår praktik ute på en arbetsplats samt en »heta arbeten«-kurs, som alla som arbetar där uppvärmning och gnistbildning förekommer, måste ha. Vid utbildningens slut får eleverna avlägga ett svetsprov och får därefter ett certifikat.

– För dem som är motiverade och har ett mål väntar ofta jobb, säger Rolf Gustavsson.

Ahmed gick på Krokslättsgymnasiet och läste matte, svenska, engelska och religion när möjligheten till att få en plats på svetsutbildningen dök upp.

– Jag gillade att gå i skolan, speciellt

svenska och religion var intressant. Det var spännande att läsa om olika religioner, det var mycket jag inte kände till sedan tidigare men nu förstår man lite mer. Och så har jag fått bättre koll på hur det svenska samhället fungerar, säger Ahmed.

NÅGOT SOM MAN i Mölndal har påbörjat men gärna vill satsa än mer på är att arbeta med personer som är födda och uppvuxna i ett annat land och har en svensk akademisk utbildning.

– Vi har till exempel anställt en tjej som kom till Sverige från Afghanistan som nio-åring och utbildade sig till sjuksköterska. Hon finns med i ett projekt där vi ska titta på yrkesintroduktion för nyanlända och jag tror att hennes språkliga kompetens i kombination med hennes yrkesroll kan spela en viktig roll, säger David Nilsson.

– Många av de här eleverna har ett sådant driv, en enorm entreprenörsanda och vilja men många kan uppleva att tröskeln är väldigt hög. Därför är det oerhört viktigt att vi tar vårt ansvar och gör vad vi kan för de här eleverna så att inte den här entreprenörsandan slukas upp av någon grå eller svart arbetsmarknad, för det har ingen råd med.

AHMED HAR NU gått på svetskolan ett drygt halvår och utbildningen här kombinerar han med att läsa svenska två dagar i veckan. Så här långt känns utbildningen kul och utvecklande och han ser fram emot att komma ut och praktisera på ett företag.

Efter det är Ahmeds mål tydliga:

– Om fem år vill jag antingen jobba som dyksvetsare eller skådespelare. ■

MÖLNDAL

► **Folkmängd:**
Tätort: 38 913.
Kommun: 61 978.

► **Mottagna flyktingar (med beviljat uppehållstillstånd):**
2013: 149 varav 43 ensamkommande barn.
2012: 107 varav 65 ensamkommande barn.

VILL SE HÅRDARE TAG

Anders Lovén, universitets-
lektor i pedagogik vid Malmö
högskola, vill se en skärpning
av informationsansvaret.

ANDERS LOVÉN:

»Som det är nu lämnar vi ungdomarna vind för våg«

text Sara Håkansson foto Privat

Universitetslektor Anders Lovén menar att Sverige hamnat i en form av dubbelretorik. Först säger vi »välj vad du vill« till våra 15-16-åringar. Sedan säger vi »hur kunde du välja så« när de hamnat på fel linje eller hoppat av.

Gymnasieskolan är frivillig – men ändå inte.

– Visst, 98 procent väljer att gå där men på andra sidan har de ju inget val för det finns ingen arbetsmarknad för 16-åringar. Vi har sett att 25 procent av dagens 16-åringar hellre skulle vilja göra något annat än att gå i gymnasiet. Vi får alltså ett stort antal ungdomar i gymnasieskolan som inte vill vara där. Detta är en oerhörd utmaning för svensk gymnasieskola, säger Anders Lovén som är universitetslektor i pedagogik vid Malmö högskola och forskar om avhopp från gymnasiet.

OM DE 25 PROCENT som säger sig vilja göra något annat än att gå gymnasiet är samma personer som sedan lämnar gymnasiet utan fullständiga betyg vet man inte men siffran är densamma. Det finns alltså, enligt Anders Lovén, två stora problem. De som går in i gymnasiet men inte är särskilt motiverade och de som går ut gymnasiet efter fyra år och fortfarande inte har en färdig gymnasieexamen.

– Vad det gäller de yrkesförberedande linjerna så pratar de ungdomar jag intervjuat och som har hoppat av skolan väldigt mycket om att de får för lite praktik, för lite kontakt med arbetslivet överhuvudtaget. Jag är en förkämpe för prao redan på grundskolan. Den ska förärbas och efterarbetas väl och den ska göras väldigt bra. För dagens ungdomar som är 15-16 år har knappt sett arbetslivet. Feriejoppen är i stort sett borta och det finns inga heljobb.

ANDERS LOVÉN MENAR att vi hamnat i någon form av dubbelretorik, att vi på ena sidan säger »välj vad du vill« till våra 15-16-åringar vilket ger en enorm valfrihet, större än i de flesta andra länder. Det gör att innehållsmässiga aspekter blir åsidosatta och de yrkesförberedande programmen förlorar elever och det är där arbetsmarknaden finns enligt Anders Lovén. Sedan säger vi »hur kunde du välja så« när de hamnat på fel linje eller hoppat av.

De yrkesförberedande programmen måste göras mer att-

raktiva och låta ungdomarna förstå att där finns ett spännande arbetsliv.

– Detta är viktigt av två anledningar. Dels handlar det om att ungdomarna får jobb men också att vi klarar av försörjningen i framtiden då det gäller de här jobben. Vi måste få bort bilder av gamla industrimiljöer och utforma gamla yrkesprogrammen så att de tidigt kommer i kontakt med vad jobben innebär.

– För dem som trillar igenom gymnasiet handlar det om cirka två procent som i stället får jobb, oftast via sina föräldrar. För de andra väntar i stället en ganska bedrövlig jojo-tillvaro som består av olika slags svart- och vitjobb, man får hjälp att komma tillbaka till skolan ett tag och så hoppar man av igen. Och det är här som informationsansvaret måste skärpas. Vi skulle i Sverige behöva en uppstramning.

– I Danmark till exempel är man betydligt hårdare och då kan man tänka »men vi ska väl inte vara så hårda?«. Jo, vi behöver faktiskt klämma åt lite för som det är nu lämnar vi ungdomarna vind för våg och det är de faktiskt inte betjänta av. ■

På Unge Guiden i Danmark
ligger fokus på utbildning.

PÅ ANDRA SIDAN

text & foto Sara Håkansson

Enligt universitetslektor Anders Lovén är man »betydligt hårdare« mot avhoppare i Danmark. DropOuts tog bron över sundet för att besöka Unge Guiden, ett projekt för att få unga att återvända till skolbänken.

genomsnitt åtta ungdomar besöker varje dag Unge Guiden, ett två-årigt innovationsprojekt i Roskilde kommun som syftar till att ge ungdomar tillgång till utbildning på ett annat sätt än man tidigare haft möjlighet till.

– I Danmark satsas det väldigt mycket på att ungdomar ska befinna sig i någon slags utbildning. Det är först när de blir 30 år som samhället börjar ställa krav på arbete. Fram till dess pratar man utbildning, utbildning, utbildning. Och så är det även här på Unge Guiden. Alla som kommer hit har ett samtal med våra handläggare fokuserat på utbildning. De har en utbildningsplan med sig när de går ut genom dörren och den ska börja följas så snart som möjligt, säger Bjarne Kristiansen, biträdande chef på Ungdomens utbildningsvägledning Roskilde, UU-Roskilde.

DEN DANSKA GYMNASIESKOLAN är uppbyggd av fyra linjer som förbereder för vidare studier. En allmän linje där man får undervisning inom de humanistiska, naturvetenskapliga och samhällsvetenskapliga områdena. En tvåårig allmänbildande utbildning med inträdeskrav att man gått ut 10:e årskursen. En yrkesinriktad gymnasial utbildning med fokus på företags- och samhällsekonomi. Samt en yrkesinriktad gymnasial utbildning med tonvikt på tekniska och naturvetenskapliga ämnen.

Utöver de fyra gymnasieutbildning-

arna finns det yrkesutbildningar, EUD, som består av en kombination av skolundervisning och praktikperioder. Yrkesutbildningarna går att påbörja antingen på en praktikplats eller i skolan och varar i mellan 1,5 och 5,5 år.

Avhoppet från de studieförberedande linjerna ligger på mellan fyra och femton procent medan siffran från yrkesutbildningarna är 35 procent. Det är alltså dessa, de avhoppade eleverna, som kommer till Unge Guiden.

– När den unge kommer hit är den största och viktigaste delen av vårt arbete att samtala med ungdomen i fråga, säger Mette Sunemeier, utbildningsvägledare på UU-Roskilde.

– Här finns två personer som sätter sig tillsammans med den unge och pratar igenom vilka förväntningar den har, man går igenom de utbildningsmöjligheter som finns och sedan lägger man upp en utbildningsplan. Den ska man i gång med så fort som möjligt. Det är en process då det är ganska många av de ungdomar som kommer hit som är utbildningsfrämmande. De önskar sig ingen utbildning, de har inte sett det i sin familjebild, de har ingen tradition av det i den miljön de kommer ifrån. Många skulle i stället önska sig ett arbete men hela politiken i Danmark, och även här i Roskilde går ut på att den som är mellan 18–30 år ska vara i gång med en ungdomsutbildning och de kraven har även vi. De kan inte slippa undan.

FOKUS: UTBILDNING
För Bjarne Kristiansen och Mette Sunemeier på Unge Guiden ligger fokus på att få unga att studera.

Ambitionen är att den unge bara ska behöva komma hit en enda gång och sedan ska det finnas en realistisk utbildningsplan som håller.

UNGE GUIDEN HAR varit i gång sedan september 2013 och drygt 600 ungdomar har varit på samtal i huset sedan dess, vilket svarar väl upp med de förväntningar man hade på projektet. Då projektet satte i gång upptäckte man att många elever tidigare hoppat mellan programmen eller hoppat av utan att någon tog tag i de orsaker som låg bakom att eleven inte klarade att genomföra utbildningen. Det lägger Unge Guiden mycket fokus på att försöka hjälpa till med.

– Det är ju viktigt att de startar med en utbildning men också att de tar sig igenom den. Problemet är ofta att hitta något som passar just den eleven och vad det gäller EUD så handlar de höga avhoppssiffrorna ofta om att det är väldigt svårt att hitta en praktikplats. Man går grunddelen på utbildningen men när det är dags att göra praktik tar det stopp. Problemet med utbildningen, som den ser ut i dag, är att det är riktigt svårt för de unga att få en praktikplats och det gör att han eller hon slutar. Det är väldigt många som faller ifrån då, när de läst färdigt grunddelen, säger Bjarne Kristiansen och Mette Sunemeier fortsätter:

– Därför har vi många här på Unge Guiden som har gått första delen på en

yrkeslinje men inte fått någon praktik. Då är det lätt att bli lite förtvivlad och tänka lite på måfå att »om jag inte kan bli målare kan jag bli murare och kan jag inte få en lärlingsplats som murare så provar jag något annat«. Det ger en stor frustration. Att man inte kommer i gång, att man inte kan komma vidare och samtidigt finns kravet från oss att man måste komma i gång med en utbildning.

– Att bortfallet ligger på 35 procent är oroväckande högt, alldeles för högt och det är ett problem som folketinget måste ta tag i. Man måste göra det lättare för den unge att se strukturen i det hela och komma fram till hur man ska göra med praktikplatserna.

FÖR NÅGRA ÅR sedan antogs en lag i Danmark som innebär att unga mellan 15 och 18 år är skyldiga att befinna sig i utbildning och om den unge eller föräldrarna till den unge förhindrade det drogs deras bidrag in.

– Det är inget vi gör särskilt ofta men det händer. Man kan sammanfattningsvis säga att det i Danmark, på alla fronter, görs väldigt mycket för att den unge ska befinna sig i utbildning. Detta påverkar ju såklart ungdomsarbetslöshetsiffrorna i Danmark. De faller liksom helt bort då de unga inte är arbetslösa så länge de befinner sig i utbildningssystemet. Och det är ju också den politiska tanken, säger Bjarne Kristiansen. ■

UNGE GUIDEN

- Ett projekt som vänder sig till danska ungdomar mellan 18–29 år.
- Här finns personal från danska arbetsförmedlingen, servicecentret och vägledning från Ungdomsvägledningen i Roskilde och Lejre.

MED UPPVÄXTEN SOM VERKTYG

text & foto Sara Håkansson

Danijela Radovanovic brukade förakta Arbetsförmedlingen. Nu jobbar hon själv där. Som marknadsförare på projektet Unga in är hennes tuffa förortsuppväxt hennes största fördel.

På Redbergsplatsen i Göteborg blir jag uplockad av en vit Volvo V70 med Danijela Radovanovic vid ratten.

– Den här ingår i mitt villa, Volvo, vovve-projekt. Om tre år ska jag ha rott allt i hamn men än så länge har jag i alla fall kommit så här långt, berättar hon och kastar en blick i backspeglarna innan hon svänger ut på motorvägen.

– Förmodligen handlar drömmen om att det är så långt ifrån min uppväxt man kan tänka sig.

I Hammarkullen tävlar sockervaddsförsäljare, heliumballonger, batteridrivna små hundar och en dansuppvisning om uppmärksamheten. Här råder karneval.

På plats finns också Unga in som för kvällen bara består av Danijela Radovanovic. Hon befinner sig som vanligt på de ställen där deras målgrupp, ungdomar mellan 16–24 år som står utan sysselsättning och myndighetskontakt, kan tänkas finnas. Hon spanar ut bland danspubliken och får snabbt syn på ett par bekanta ansikten.

– Hey, det var ju sjukt länge sedan, hur är läget?

Hon stannar en stund och pratar med en före detta Unga in-deltagare men primärt är hon här för att leta efter nya ungdomar att skriva in i projektet.

– Man har lärt sig. Jag har liksom fått ett så jäkla bra öga för det där, att se vilka jag ska gå fram och prata med som kanske kan behöva vår hjälp. Men det är klart att det var svårt i början. Jag och min kollega Magdalena gick runt och delade ut flyers i tre månader innan vi förstod hur vi skulle göra för att närma oss ungdomarna.

FÖR Knappt två år sedan befann sig Danijela Radovanovic på projektet »Hitta rätt«, som Arbetsförmedlingen stod bakom. I samma hus men en bit därifrån hade

en mikrovågsugn gått sönder och Lars Durfelt gick därför bort till det kök där Danijela stod och tog kaffe.

– Jag frågade honom vad en så finklädd kostymnisse gjorde i vårt kök. Han berättade lite om projektet Unga in som han jobbade med och jag sa »att få tag i ungdomar som inte kommer till Arbetsförmedlingen det fixar inte ni, ni behöver en sådan som jag, någon som känner förorten.« »Ok, jaha«, sa han och gick därifrån. Jag var så kaxig och så arg på allt. På samhället, på Arbetsförmedlingen som hela tiden strulade med min a-kassa och på att jag överhuvudtaget behövde vara på det här projektet.

Några dagar senare arrangerades det en projektdag där olika verksamheter berättade om sitt arbete och deltagarna från »Hitta rätt« var inbjudna. På plats fanns också arbetsförmedlare och polis. Man hade möjlighet att gå in till Kriminellas revansch i samhället, KRIS, för att få ta del av deras verksamhet och Danijela och hennes vän Magdalena Mackiewicz var på plats i deras rum.

– Jag räckte upp handen och frågade »hur blir jag anställd hos er?«. Då skratade han som höll i presentationen och sa »du kan inte bli anställd hos oss, det är bara före detta kriminella som arbetar här«. Men då sa jag »det är ingen fara jag kan slå på någon här inne nu, polisen där borta kan ta mig och Arbetsförmedlingen fixar en anställning hos er, så har jag ett jobb«. Alla där inne i rummet började skratta och applådera, alla kände nog så, att ska man behöva gå så långt för att få ett jävla jobb.

Det Danijela inte kände till var att Lars Durfelt också var på samma möte och han hade nu blivit intresserad av den kaxiga bruden som verkade så arg men också så villig att arbeta. Två tjänster till Unga in låg ute och Danijela och hennes kompis Magdalena blev uppmuntrade att söka. På anställningsintervjun fick Danijela bland annat frågan vad hon tyckte om Arbetsförmedlingen och det jobb de gjorde med ungdomar. »De är bara skit, de hjälper inte till med någonting, de sitter bara och äter bullar och det är egentligen deras fel att jag är arbetslös«, var hennes svar.

Några dagar senare satt hon i sin bil när

»Det var **lättare att knacka på hos en granne och få hasch att sälja** än det var att få komma på arbetsintervju.«

Danijela Radovanovic, på Unga in om sin uppväxt.

SÖKER UPP

Danijela Radovanovic för-söker alltid vara på plats där de unga rör sig – som här på Hammarkullekarnevalen.

telefonen ringde. Det var Lars Durfelt som ville gratulera henne till hennes nya jobb.

– Jag blev så jäkla glad att jag på riktigt höll på att köra av vägen. Wow, ett jobb liksom, jag kunde inte fatta det! Jag blev helt enkelt överlycklig även om jag inte riktigt visste vad det innebar. Och så avslutade Lars samtalet med att säga »välkommen ombord på Arbetsförmedlingen!». Att det var den myndighet som jag så hårt föraktat som jag hade sökt jobb på det hade jag liksom aldrig riktigt förstått. Men det var bara att sätta i gång. Nu skulle vi, två förortsbrudar som inte ens kände till ordet marknadsföring, ut och göra just det, marknadsföra Arbetsförmedlingens ungdomsprojekt Unga in.

NÅGRA UNGDOMAR ÅKER i en av de uppställda karusellerna och några andra gnager på en majscolv men överlag är det ganska få ungdomar ute på karnevalen denna kväll. I ett tält träffar Danijela två tvillingkillar som hon känt sedan de var småbarn. Nästa vecka ska de komma till Unga in för att skriva in sig.

– Det här jobbet pågår ju 24–7. Det händer att ungdomar ringer klockan ett på natten för att fråga om en mötestid

eller bara snacka lite. Mina chefer säger att jag ska ha telefonen avstängd när jag inte jobbar men det kan jag inte, då blir jag ju som de. Jag älskar det här arbetet men det som gör att jag är så duktig på det är ju att jag är den jag är och då kan jag inte anpassa mig för mycket.

När Danijela var fem år gammal pågick kriget i Jugoslavien som mest intensivt och efter att hon fått uppleva det värsta tänkbara, att få se sin egen bror bli dödad, begav sig hon, hennes mamma och två av storasyskonen till Sverige. Resten av familjen blev kvar i Jugoslavien.

– Jag minns så tydligt när vi landade i Sverige. Luften kändes friskare, det fanns inga döda kroppar på vägarna, jag kände mig trygg här. Vi fick en lägenhet i Gårdsten och ett tag kändes allt så enkelt. Men ganska snart därefter började mamma lida av panikångest, hon saknade dem där hemma och hade ju upplevelsen med min bror i bagaget. Så jag fick snabbt lära mig svenska språket för att kunna hjälpa henne och jag fick också ganska snabbt lära mig att livet inte var så lätt alla gånger.

Det fanns egentligen bara en person som Danijela såg upp till och beundrade under sin uppväxt och det var hennes tungt kriminella storebror. Han hade ☐

UNGA IN

► Ett ESF-projekt som finns i fem kommuner i Sverige och är till för ungdomar mellan 16 och 24 år som inte studerar, jobbar eller är inskrivna på Arbetsförmedlingen.

bilar och pengar och hon såg vilken respekt folk behandlade honom med. En respekt hon också ville åt.

– Om du kommer där jag kommer ifrån, förorten, och du sitter på torget varje dag och ser tungt kriminella killar gå in och handla. De drar upp en femhundra lapp för att betala en cola och så sätter de sig i den nyaste BMW:n. Det är klart att de blir våra förebilder. Jag såg ju inte någon med kostym från Arbetsförmedlingen som gick och köpte en cocosboll med en femhundra lapp precis.

STUNDTVIS HAR DET varit svårt för Danijela Radovanovic att anpassa sig till livet på en myndighet. »Jag blev ju i stort sett inslängd från gatan«, säger hon och bagaget från hennes tidigare liv fanns kvar. Men hon har fått mycket stöd av Lars och det tidigare levernet har också varit till stor fördel i hennes jobb.

– Jag säger inte att alla marknadsförare behöver ha haft ett så turbulent liv som jag men jag tror att om man ska möta och förstå de ungdomar som vi jobbar med så är det bra att ha lite erfarenhet själv. För min del har det ju varit så att det varit lättare att knacka på hos en granne och få hasch att sälja än det har varit att få komma på en arbetsintervju. Det är hemskt, men det är tyvärr sant, och så ser mångas verklighet ut.

»Jag tror att om man ska förstå de ungdomar som vi jobbar med så är det **bra att ha lite erfarenhet själv**.«

Danijela Radovanovic, marknadsförare på Unga in.

I Unga in fanns det en kille som hade just den erfarenheten. Han gick på stan och sålde hasch. Danijela lyckades övertala honom att skriva in sig på Arbetsförmedlingen och så fick han efter ett tag en praktikplats. Han gillade den inte, kände sig utnyttjad som arbetskraft men Danijela peppade honom så mycket hon kunde och sa hela tiden att kanske, kanske kunde det leda till jobb.

– Och det gjorde det. Efter en månads praktik ringde jag honom klockan sju på morgonen och skrek i telefonen »du

har fått jobb!«. Det blir så personligt för mig, jag ser hela den här förändringen ungdomarna gör. En arbetsförmedlare ser det ju bara utifrån att en person har fått ett jobb och så är det klart, men för vår del är det så mycket mer än så.

UNGA IN ANVÄNDER sig av de metoder som de tror når ungdomarna bäst. Man tar kontakt via telefon och sms och inte via brev som vanliga Arbetsförmedlingen gör. De har inte heller obligatoriska möten. Missar man ett blir man inte utskriven utan man har möjlighet att få ett nytt datum.

De har även lärt sig att det inledningsvis inte går att lägga möten på förmiddagen. Har man varit utan sysselsättning en längre tid så har dygnet ofta blivit vänt och då får man börja med att boka upp eftermiddagsmöten och sedan jobba nedåt, timme för timme. Detta är något de jobbar mycket med på Unga in, att hjälpa ungdomarna att vända på dygnet.

– Jag brinner verkligen för mitt jobb, det är så himla roligt men också väldigt svårt. När jag går fram till ungdomar och pratar och säger att jag kommer från Arbetsförmedlingen får jag nästan alltid svaret »arbetsförnedringen, ni är skit, ni hjälper inte till med någonting«. Och jag brukar svara att jag förstår vad ni säger. Jag håller med, jag vet precis hur det är. Det är så jag bygger min relation med ungdomarna, genom att lyssna på dem och försöka fatta hur det är de tänker.

Sammanlagt arbetar 24 marknadsförare på fem olika orter runt om i Sverige i Unga in. I Göteborg är de två, Danijela och hennes kollega Magdalena, och deras arbete handlar till stor del om att vara ute på stan, finnas på plats där ungdomarna befinner sig och få dem att skriva in sig på Unga in. 32 procent av de inskrivna ungdomarna har gått ut i studier och cirka 24–25 procent har kommit ut i arbete, inom hela projektet.

– Jag tror verkligen det här projektet kan få ungdomar att ändra sitt liv. Och jag hoppas att jag, när jag svänger in med min Volvo vid affären och köper en cola med pengar från min lön från Arbetsförmedlingen, kan vara en förebild för i alla fall några ungdomar. En sådan förebild som jag själv hade behövt. ■

KÄRT ÅTERSEENDE
Danijela Radovanovic
möter en före detta
projektmedlem
på Hammarkulle-
karnevalen.

HÄR ÄR ALLA VINNARE

text & foto Johanna Sennéby

Målet: Hitta en modell för att minska avhoppet i Jämtlands gymnasiums nio skolor.

Resultatet: Halverade avhopp.

ESF-projektet Vinna med säte i Östersund har gjort omedelbar succé.

FICK HJÄLP

Både Ludvig Wessén
och Nelly Axelsson
har haft stor nytta
av hjälpen de fått
från Vinna.

Ett stenkast från huvudgatan i Östersund ligger en av Jämtlands gymnasiums nio skolor, Wargentin. I ett ljusst rum några trappor upp i den stora byggnaden sitter Ludvig Wessén och Nelly Axelsson och spelar tre-i-rad. I ett hörn sitter en elev med skolböcker och får hjälp av läraren Markus, medan en annan sitter som fastnaglad vid sin dator. En helt vanlig dag i Vinna – ett ESF-projekt som har lyckats sänka avhoppet från flera gymnasieskolor i Jämtland med 48 procent. I reda siffror betyder det att under de två senaste åren har 60 elever som annars skulle ha hoppat av skolan, stannat.

– Jag hade varit jättetrött på skolan sedan åttan. Under första gymnasieåret var jag sjuk väldigt mycket och halkade efter. När jag kom tillbaka fick jag hjälp med att komma i kapp, men det räckte inte riktigt, berättar Nelly Axelsson.

Det var efter novemberlovet i ettan som Nelly Axelsson kände att hon inte längre ville gå i skolan, hon orkade helt enkelt inte mer. Hon tänkte ta ett sabbatsår. Hade hon gjort det hade hon förmodligen inte börjat i skolan igen. Det är i denna typ av situationer som Vinna-projektet kan hjälpa till. Nelly fick en praktikplats i en blomsterbutik där hon var några dagar i veckan och i Vinna-verkstaden fick hon hjälp av pedagogen Ingegärd Bäckström att läsa in svenska och engelska.

– Eleverna som kommer hit vet vad de behöver göra, men de vet inte hur. De har långa listor på allt som ska göras och det första de behöver hjälp med är att göra upp en planering så att de ser vad de behöver göra, vecka för vecka. Om de följer planeringen kommer de att lyckas, säger Ingegärd Bäckström.

ANDELEN UNGDOMAR SOM hoppar av gymnasiet i Jämtland ligger under riksnittet på cirka 25–30 procent. Trots detta såg Jämtlands gymnasiums ledning flera områden att förbättra. Ett tätare samarbete med näringslivet och ideella föreningar, för att lättare fånga upp de som var skoltrötta eller omotiverade, var en del.

– God samverkan med näringslivet är viktigt för att erbjuda eleverna praktikplatser, men också för att de tidigt ska börja tänka på vilken inriktning de vill gå,

berättar Britt Uddegård, rektor och en av Vinnas projektledare.

En stor andel av dem som hoppar av gymnasiet gör det nämligen för att de valt fel program eller inriktning. Förut kunde dessa elever börja på IV, individuella programmet, men i och med den nya läroplanen finns inte den möjligheten längre.

– Vi har sett till att det kommer någon från det lokala näringslivet under den första månaden i gymnasiet och berättar om sin bransch och vad eleverna kan jobba med om de läser den utbildning de valt. Om de inser att de valt fel, kan de byta program redan i ett tidigt skede och det förhindrar många av de avhopp som sker på grund av att elever bara valt fel, säger Britt Uddegård.

ORSAKERNA TILL ATT unga hoppar av gymnasiet är många men bristande bemötande är en av de största anledningarna. Inom Vinna har flera arbetsledare därför fått utbildning i hur man bättre kan bemöta elever och kollegor, till exempel genom att lära sig se, förstå och uppskatta människors olikheter. I de klasser där arbetsledaren gått en sådan utbildning har de sett att avhoppet minskat. Att uppskatta och förstå elevernas olikheter är också en hörnsten i projektets och hela Jämtlands gymnasiums antimobbningsarbete.

– Vi jobbar inte med något färdigt antimobbningsprogram utan utgår helt från våra skolors olika förutsättningar och problem. Exempelvis kan man behöva arbeta med bilden av manliga stereotyper på industriprogrammet, säger Britt Uddegård och berättar att hon ofta är ute i klasserna och berättar för alla lärare och elever om hur lagarna kring mobbning ser ut och vart de kan vända sig om någon blir utsatt.

– Det viktigaste är att alla elever känner sig trygga, trygga människor har lättare att lära sig saker, säger hon.

En lokal utmaning för Jämtlands gymnasium är de många elever som bor så långt från skolan att de bli tvungna att flytta in till Östersund för att gå i gymnasiet.

– Nästa läsår kommer vi att ha runt 300 pendlare eller inackorderade elever. De tillhör en riskgrupp – vi har sett att fler i den gruppen hoppar av i jämförelse med de som bor hemma. Det är inte lätt att

SAMORDNAR
Anneli Malmberg
Englund och Britt
Uddegård är projekt-
ledare på Vinna.

flytta hemifrån vid 16 års ålder, att hålla koll på läxor, matlagning och allt vad vuxenlivet innebär, säger Vinnas andra projektledare Anneli Malmberg Englund.

FÖR ATT GE ungdomarna struktur i vardagen erbjuder projektet många olika aktiviteter som yoga, silversmide, hockey, mekarverkstad, matlagning och läxhjälp under skolveckorna. Huvuddelen i projektet är dock den insats som kallas Vinna-verkstaden. Under de två år som projektet varit i gång har cirka 60 elever fått hjälp med till exempel flexibla studieplaner och motivationshöjande insatser. Nelly Axelssons kompis Ludvig Wessén berättar att projektet gjort att han trivs mycket bättre i skolan.

– Jag tror inte att jag hade hoppat av skolan helt om Vinna-projektet inte funnits, men jag hade nog haft svårare att hitta praktik och jag hade inte kunnat plugga svenska och individuellt val parallellt med praktiken, säger han.

Möjligheten att kombinera studier med praktik har gjort att han i år haft flera hålltimmar och varit helt ledig på fredagar.

– Jag har inte behövt känna mig stressad att hinna med allt skolarbete, utan kan lägga min lediga tid på att plugga de andra ämnena ordentligt, säger han.

Utöver de konkreta insatserna i skolorna har projektet också arbetat med att utforma en strategi för att Östersund

bättre ska fånga upp de elever som inte vill fortsätta plugga.

– Vi såg att det kunde ta två tre månader från det att en elev klivit av sin gymnasieutbildning, till att Navigatorcentrum eller Arbetsförmedlingen, som har ansvar för att ungdomar inte hamnar hemma om de slutar skolan, tar kontakt med ungdomen.

Efter så lång tid är tröskeln att komma tillbaka till sysselsättning väldigt hög för många, och risken att hamna utanför är stor. Här krävs ett nära samarbete mellan skola, kommun och myndigheter, menar Anneli Malmberg Englund.

– Först och främst har vi gjort det svårare att hoppa av. Eleverna kan inte bara lämna in en lapp och sedan sluta, utan måste ha ett utskrivningssamtal. Vi tittar också på om skolan har gjort allt de kan för att eleven ska klara av kunskapskraven och trivas i skolan.

Om eleven, trots flexibla utbildningslösningar inte vill gå kvar i skolan, följer Anneli med dem till Navigatorcentrum och skriver in dem. Hon tror att just samordningsrollen är jätte viktig.

– Jag håller tät kontakt med rektor och övriga i elevhälsoteamen på skolorna. Som samordnare får jag signaler från rektor om en elev är på väg att kliva av och kan boka in ett samtal. Då kan jag fånga in anledningen till varför eleven vill sluta skolan och det blir mycket lättare för oss att få eleven att stanna. ■

VINNA

► Vinna är ett samarbete mellan gymnasieskolan och det lokala näringslivet i Jämtland.
► Syftet är att samordna samhällets stödssystem för att få fler unga att läsa klart gymnasiet.
► Satsningen pågår under två år och delfinansieras av Europeiska socialfonden.

Vad behövs för att förhindra avhopp?

PERNILLA ÅSELL, 29, elevassistent på Wargentin, Östersund:

– Personalen ska få eleverna att känna sig trygga och trivas i skolmiljön. Det är också **viktigt att lyssna** för att få dem motive-
rade till skolarbetet.

INGELA ANDERZON, 40, rektor på Wargentin, Östersund:

– Det viktigaste är att få dem att känna motivation att stanna i skolan. Hur man gör det **bäst varierar från elev till elev** men att få dem att trivas och känna att skolan ger dem något tror jag är A och O.

MARIA KOSKINEN, 42, lärare ESS-gymnasiet, Stockholm:

– Jag tror att **mentorskap är en viktig del**. Gymnasieskolan skulle kunna utveckla det genom att avsätta den tid och de resurser som krävs för ett professionellt mentorskap.

MINGUS PRICE, 33, lärare ESS-gymnasiet, Stockholm:

– Först och främst måste undervisningen kännas givande. Den ska vara så utvecklande att ingen vill missa lektionerna för **utbildning är inte ett medel för att nå ett mål**, utan en del av den personliga utvecklingen.

ANJA GRYAZOWA, 31, kommunikatör, Liljeholmen:

– Jag tror på engagerade lärare och **en bra arbetsmiljö för alla ungdomar**. Om eleverna blir bra bemötta och lär sig i klassrum där ljudnivån är lagom och där klimatet är välkomnande stannar de längre i skolan.

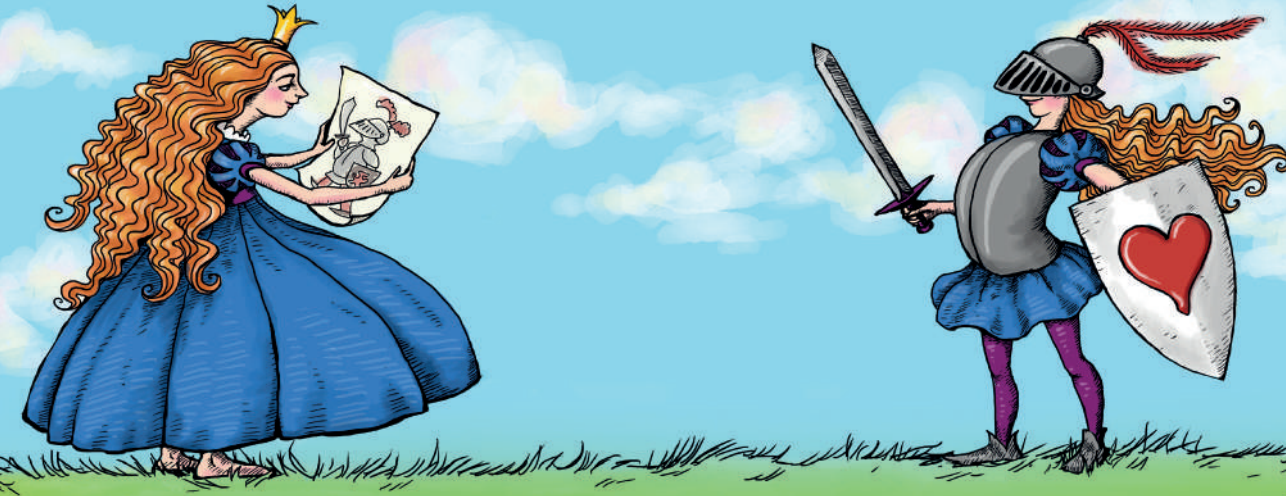

LEILA JÖNSSON, 48, florist, Liljeholmen:

– Det är svårt när det **finns så mycket utanför skolan som lockar**. Nivå på utbildningen med bra studiematerial och kunniga lärare behövs.

LÄS ALLA NUMMER AV DropOuts. PÅ WWW.TEMAUNGA.SE!

Det här är en samling med det bästa från de fyra tidigare numren av DropOuts. Vill du läsa mer kan du ladda ned eller **beställa alla magasin på www.temaunga.se**. Du kan även se hela tv-serien »DropOuts« på UR Play. Trevlig sommar!

En liten men viktig bok!

Vi tror att alla människor har de resurser de behöver för att skapa sin egen framtid.
Vi tror att alla människor har ett VILL. Denna inställning utgör vi alltid för närvarande med
de individer som tillhör Communicare, oavsett vem du är och vad du har för bakgrund.

Vi gör detta för att vi har en stark tro på människorna.

Vi vill göra skillnad och vi vill förändra världen – en människa i taget!

Communicare är en ideell organisation som sedan 1996 arbetat för att stimulera personligt
entreprenörskap hos unga människor. I vårt arbetsmarknadsprojekt Vad Ska Du Bli har vi
arbetat framgångsrikt med jämställdhet, ett arbete vi nu vill sprida vidare till dig! Därför har
vi skrivit en bok "Det är inte svårt att arbeta med jämställdhet".

I boken berättar vi hur vi har gjort och ger tips om vad som fungerat för oss.

VILL DU VETA MER?
TVEKA INTE ATT HORA AV DIG TILL OSS.

Besök vår hemsida jamstalldhet.communicare.nu
Där kan du beställa vår bok samt få mer inspiration,
konkreta tips och hitta våra kontaktuppgifter.

COMMUNICARE

Avsändare:
Myndigheten för ungdoms-
och civilsamhällsfrågor
Box 17801
118 94 Stockholm

B

Temagruppen Unga i arbetslivet samlar och sprider
erfarenheter från projekt inom Europeiska socialfonden.
Organisationerna som driver temagruppen är:

Skolverket

Magasinet DropOuts produceras av Rundfunk Media
för Temagruppen Unga i arbetslivet med finansiering
från Europeiska socialfonden.

